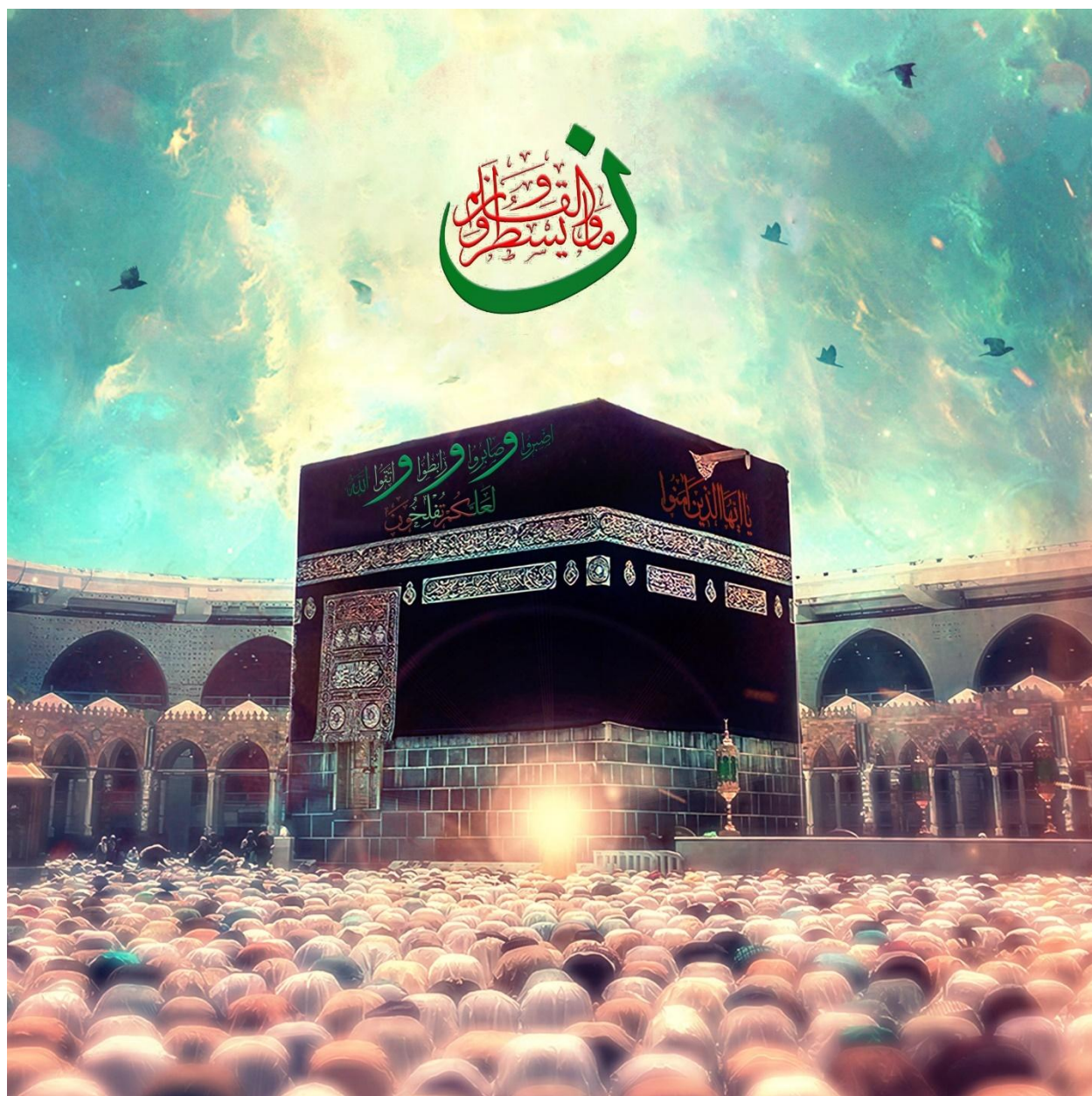

موسوم اجتماعی

کاری از: سمیه افشار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست منشور علوم اجتماعی

پیش گفتار	۴
دفتر اول: نقشه علوم اجتماعی	۷
فاتحه دفتر اول	۱۰
مقدمه دفتر اول	۱۳
فصل اول: نقشه علوم اجتماعی	۱۶
فصل دوم: کارگروه‌های علوم اجتماعی	۲۴
فصل سوم: عرصه‌های اجتماعی	۳۶
فصل چهارم: روابط و تعاملات در عرصه‌های اجتماعی	۴۰
خاتمه دفتر اول	۴۳
ضمائم دفتر اول	۴۷
دفتر دوم: نظام اجرایی نقشه علوم اجتماعی	۶۱
مقدمه دفتر دوم	۶۳
فصل اول: تعیین عرصه	۶۴
فصل دوم: سطوح روابط و تعاملات در عرصه	۶۶
فصل سوم: ویژگی نیروها	۶۸
خاتمه دفتر دوم	۷۷
دفتر سوم: نظام آموزشی نقشه علوم اجتماعی	۷۹
مقدمه دفتر سوم	۸۱
دوره گوه‌ران	۸۳
دوره مشفقین	۹۰
دوره منفقین	۹۶
دوره منیبین	۱۰۴
ضمائم دفتر سوم	۱۱۵
دفتر چهارم: چشم‌اندازی برای افق‌های پیش‌رو	۱۲۴
خاتمه	۱۷۷

پیش گفتار^۱

منشور علوم اجتماعی متشکل از نقشه علوم اجتماعی، نظام اجرایی و نظام آموزشی، در آخر چشم اندازی برای افق های پیش رو است و درصدد نمایان کردن نقشه راه عبدی است که در نهایت تذلل و تسلیم خالصانه در برابر خداوند و با قلبی سرشار از یقین، قصد دارد رهبری انسان ها را برعهده گرفته و با انداز، تعلیم و تذکر در حیطه تخصصی خود، اجتماعی را تشکیل داده و به سمت امت شدن رهنمون سازد.

چنین عبدی با توسل به رسول اکرم صل الله علیه و آله و سلم و مزین شدن به خُلق عظیم باید بتواند در عرصه های اجتماعی و معرکه ها حقیقت جویان و موحدین عالم را با خود همراه کرده و در مقابل دشمنی جدی برای کافران و مشرکان به حساب آید. او با تدبیرگری اجتماعی باید بتواند با ادبیات متخصصین سخن گفته و با صراحت در اعتقادات توحیدی خود، موازین اصلی را تبیین کرده و با توسل به امام حسن مجتبی علیه السلام الگویی برای اطاعت از خدا در اوامر و نواهی بوده و آن را در عمل نشان دهد و در جمعی که تشکیل داده، ضمن حفاظت از آسیب های پیش رو، آن ها را در مسیر درست هدایت نماید و برای گسترش توحید درصدد ایجاد فضایی برای تبلیغ و آموزش موازین دینی و تبیین آن ها باشد و این چنین در حوزه علم و قدرت و زندگی بخشی، تجلی دهنده اسماء حیات خداوند گردد.

نظام اجرایی و آموزشی پیشنهادی، درصدد است مطابق با نقشه علوم اجتماعی به کمک عبد موحد آمده و با ارائه گام بندی ها، راهی برای سوق یافتن به کمال را نشان داده و از مواهبی که خداوند عطا نموده، پرده بردارد. عبد موحد متخصص با توسل به امام شهید اباعبدالله الحسین علیه السلام می تواند با توجه به اقتضائات زمانی و مکانی، الگویی برای به کمال رسیدن شده و جمع را هدایت کند تا

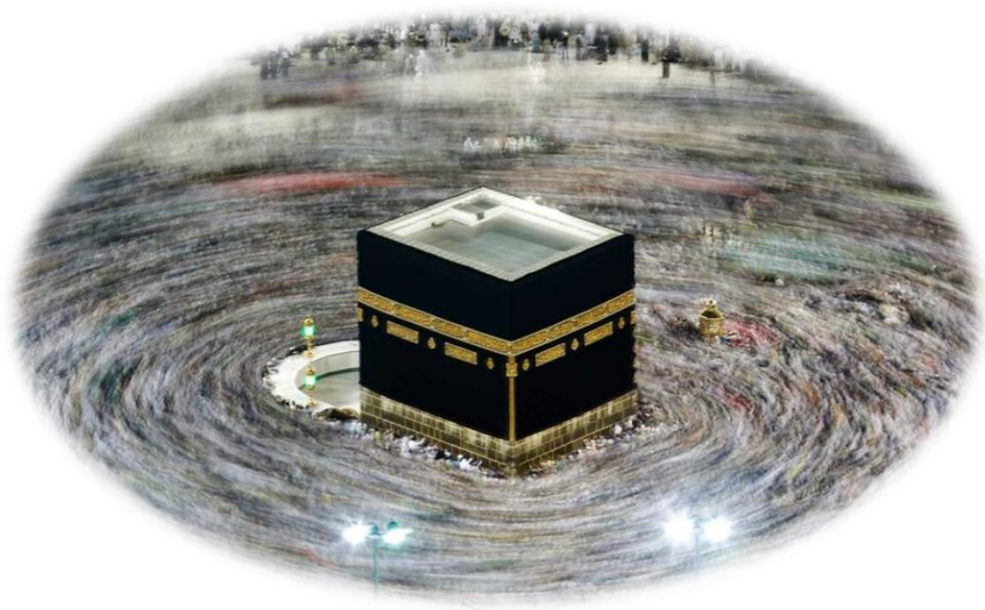
۱. جهت فهم بهتر مطالب، به کتاب «دوره های رشد تفکر اجتماعی: بلوغ عبودیتی، دوره بندگی و رهبری» اخوت، احمد رضا و کتاب «سیر شکوفایی امت»، اخوت، احمد رضا مراجعه کنید.

به سمت مواهبی که خدا برایشان مقدر کرده، حرکت نمایند. او با دقت نظر و برنامه‌ریزی منظم خود، تجلی‌دهنده حُسن و هنر و محبت است و در نهایت با عنایت داشتن به **باب العلم، امیرالمؤمنین** علیه السلام و توسل به ایشان، احکام متناسب با عرصه خود را متناسب با زمان و مکان شناخته و جمع خود را با توحید ناب آشنا ساخته و به سمت اَمّت شدن هدایت نماید.

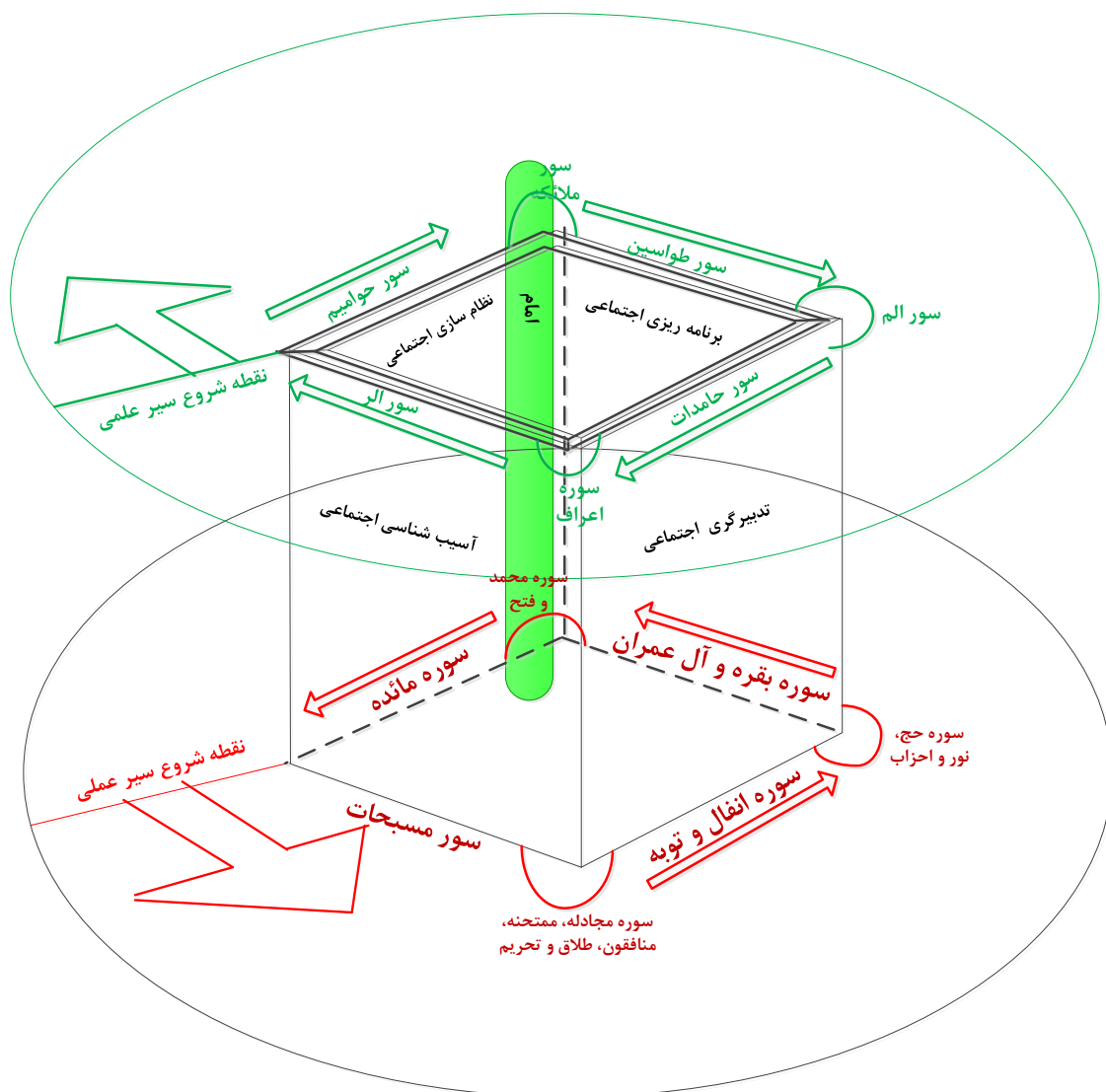
همه آنچه گفته شد محقق نمی‌گردد مگر با محوریت ظهور ولایت **حجت ابن الحسن، امام زمان** علیه السلام که مستمع جمیع توان‌ها و موارد در عصر و زمانه حاضر است و الگویی است برای حیات‌بخشی و حکمت‌افزایی و پیداکننده گم‌شدگان عالم و واسطه هر خیر و نزول هر برکت در هستی و آن نیز تنها از طریق مهمور شدن به **مُهرِ رضایتِ صدیقه طاهره، حضرت زهرا** سلام الله علیها محقق می‌شود که حجتی بر حجت بودن ائمه بر مخلوقین هستند.

متن پیش‌رو تلاشی است برای اجرایی کردن اعتقادات چنین عبدی و تلاش برای تشکیل جمعی موحد، که هر یک در عرصه تخصصی خود آن‌چنان ظرفیتی یافته‌اند که بتوانند با بهره‌مندی از وحی، از طرفی خود را به سرچشمه حقیقت متصل ساخته و از طرف دیگر آماده دریافت حقایق از طریق نزول انواع وحی شوند.

دفتر اول

نقد علوم اجتماعی

فهرست دفتر اول

فاتحه	۱۰
مقدمه	۱۳
فصل اول: نقشه علوم اجتماعی	۱۶
فصل دوم: کارگروه‌های علوم اجتماعی	۲۴
۱. کارگروه آسیب‌شناسی اجتماعی	۲۸
۱.۱. وجه ارتباط علمی با سایر کارگروه‌ها	۲۹
۱.۲. وجه ارتباط عملی با سایر کارگروه‌ها	۲۹
۲. کارگروه تدبیرگری اجتماعی	۳۰
۲.۱. وجه ارتباط علمی با سایر کارگروه‌ها	۳۰
۲.۲. وجه ارتباط عملی با سایر کارگروه‌ها	۳۱
۳. کارگروه برنامه‌ریزی اجتماعی	۳۱
۳.۱. وجه ارتباط علمی با سایر کارگروه‌ها	۳۲
۳.۲. وجه ارتباط عملی با سایر کارگروه‌ها	۳۳
۴. کارگروه نظام‌سازی اجتماعی	۳۴
۴.۱. وجه ارتباط علمی با سایر کارگروه‌ها	۳۴
۴.۲. وجه ارتباط عملی با سایر کارگروه‌ها	۳۴
فصل سوم: عرصه‌های اجتماعی	۳۶
فصل چهارم: روابط و تعاملات در عرصه‌های اجتماعی	۴۰
حقیقت ربط در هستی	۴۰
رابطه‌های اجتماعی	۴۱
انواع رابطه‌های اجتماعی در عرصه‌های مختلف	۴۱
خاتمه دفتر اول	۴۳
ضمائم دفتر اول	۴۷

فاتحه

✓ خداوند در خلق اولیه عالم، نور محمدیه صل الله علیه و آله و سلم را خلق و از نور ایشان در خلق ثانویه، دیگر موجودات و مخلوقات را خلق نمود.^۱

۱. علل الشرائع، ج ۱، ص: ۲۰۹، رَسُولُ اللَّهِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَنِي وَ عَلِيًّا وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الدُّنْيَا بِسَبْعَةِ آلَافِ عَامٍ قُلْتُ فَأَيُّنَ كُنْتُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ قُدَّامَ الْعَرْشِ نُسَبِّحُ اللَّهَ تَعَالَى وَ نَحْمَدُهُ وَ نُقَدِّسُهُ وَ نُمَجِّدُهُ قُلْتُ عَلَى أَيِّ مَثَالٍ قَالَ أَشْبَاحُ نُورٍ حَتَّى إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَخْلُقَ صُورَتَنَا صَيَّرَنَا عَمُودَ نُورٍ ثُمَّ قَدَّقَنَا فِي صُلْبِ آدَمَ ثُمَّ أَخْرَجَنَا إِلَى أَصْلَابِ الْآبَاءِ وَ أَرْحَامِ الْأُمَّهَاتِ وَ لَا يُصَيِّبُنَا نَجَسُ الشَّرِّ وَ لَا سَفَاحُ الْكُفْرِ يَسْعَدُ بَنَاءُ قَوْمٍ وَ يَشُقُّ [يَشْقَى] بَنَاءُ آخَرُونَ فَلَمَّا صَيَّرَنَا إِلَى صُلْبِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَخْرَجَ ذَلِكَ النُّورَ فَشَقَّهُ نَصْفَيْنِ فَجَعَلَ نَصْفَهُ فِي عَبْدِ اللَّهِ وَ نَصْفَهُ فِي أَبِي طَالِبٍ ثُمَّ أَخْرَجَ النُّصْفَ الَّذِي لِي إِلَى أَمْنَةٍ وَ النُّصْفَ إِلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ أَسَدٍ فَأَخْرَجْتَنِي أَمْنَةً وَ أَخْرَجْتَ فَاطِمَةَ عَلِيًّا ثُمَّ أَعَادَ عَزَّ وَجَلَّ الْعَمُودَ إِلَيَّ فَخَرَجْتَ مِنِّي فَاطِمَةُ ثُمَّ أَعَادَ عَزَّ وَجَلَّ الْعَمُودَ إِلَيَّ عَلَى فَخْرَجَ مِنْهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ يَعْنِي مِنَ النُّصْفَيْنِ جَمِيعاً فَمَا كَانَ مِنْ نُورٍ عَلَيَّ فَصَارَ فِي وَلَدِ الْحَسَنِ وَ مَا كَانَ مِنْ نُورِي صَارَ فِي وَلَدِ الْحُسَيْنِ فَهُوَ يَتَّقِلُ فِي الْأُئِمَّةِ مِنْ وَلَدِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

و بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۵۴، ص: ۱۷۱: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نُورِي فَفَتَقَ مِنْهُ نُورَ عَلِيٍّ ثُمَّ خَلَقَ الْعَرْشَ وَ اللَّوْحَ وَ الشَّمْسَ وَ ضَوْءَ النَّهَارِ وَ نُورَ الْأَبْصَارِ وَ الْعَقْلَ وَ الْمَعْرِفَةَ الْخَبَرِ

و تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج ۱، ص: ۳۵۹، عن أبي عبد الله - عليه السلام - قال: ان الله - تبارك و تعالی - كان و لا شيء. فخلق خمسة من نور جلاله. و لكل واحد منهم، اسما من أسمائه المنزلة: فهو الحميد و سمي محمدا - صلى الله علیه و آله - و هو الأعلى و سمي أمير المؤمنين، عليا - عليه السلام - و له الأسماء الحسنی، فاشتق منها حسنا و حسينا. و هو فاطر، فاشتق لفاطمة من أسمائه، اسما فلما خلقهم، جعلهم في الميثاق. فأقامهم عن يمين العرش. و خلق الملائكة، من نور. فلما أن نظروا اليهم و عظموا أمرهم و ميثاقهم و شأنهم و لقنوا التسييح. فذلك قوله تعالی: وَ إِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ. وَ إِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ فلما خلق الله تعالی، آدم - صلوات الله و سلامه علیه - نظر اليهم، عن يمين العرش، فقال: يا رب! من هؤلاء؟ قال: يا آدم! هؤلاء صفوتي و خاصتي. خلقتهم من نور جلالی. و شققت لهم، اسما من أسمائی.

قال: يا رب! فيحكك عليهم، علمني أسمائهم، قال: يا آدم! فهم عندك أمانة، سر من سری. لا يطلع عليها غيرك، الا باذنی. قال: نعم، يا رب. قال: يا آدم! أعطني على ذلك العهد. ثم علمه أسمائهم. ثم عرضهم على الملائكة. و لم يكن علمهم بأسمائهم. فقال: اتَّبُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ، إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ. قَالُوا: سُبْحَانَكَ! لَا عِلْمَ لَنَا، إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا. إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ. قَالَ: يَا آدَمُ! أَتَبِّهُهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ. فَلَمَّا أَتَاهُمْ، بِأَسْمَائِهِمْ، علمت الملائكة أنه مستودع. و أنه تفضل بالعلم، و أمروا بالسجود، إذ كانت سجدتهم لأدم، تفضيلا له و عبادة لله، إذ كان ذلك بحق له. فأبى إبليس الفاسق، عن أمر ربه. فقال: ما منعك أن لا تسجد، إذ أمرتك؟ قال: أنا خير منه.

قال: فقد فضلتك عليك، حيث أفر بالفضل، للخمسة الذين لم أجعل لك عليهم سلطانا و لا من يشبههم. فذلك استثناء اللعين: إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ

قال: إِنَّ عِبَادِي، لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ، سُلْطَانٌ. وَ هُمُ الشَّيْعَةُ. وَ قُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَ زَوْجُكَ الْجَنَّةَ. وَ كُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَ لَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ، فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ (۳۵)

- ✓ بنابر دعای مشهور زیارت جامعه کبیره، ائمه اطهار علیهم السلام به عنوان مهبط الوحی، معدن الرحمه، خزان العلم، ... ائمه الهدی و مصابیح الدجی و ...^۲، جلودار و پیشوای انسان‌ها در بسترهای زمانی و مکانی هستند.
- ✓ این بسترهای زمانی و مکانی و رخدادها و اتفاقات هرچند نظیر به نظیر تکرار نمی‌شوند، اما به صورت متشابه قابلیت تکرارپذیری دارند.^۳
- ✓ لذا برای انجام هر عملی در هر بستری در هر زمان و مکان، باید به امام آن بستر و عصر رجوع داشت.
- ✓ امام حیّ، ولی عصر، حجه الله الاعظم ارواحنا فداه، به عنوان امام زمان و امام عصر و سکاندار امت توحیدی و تشکیل‌دهنده امت واحده توحیدی هستند که دین و شریعت را بازگردانده و قرآن را از مهجوریت خارج می‌نمایند، شوکت متجاوزان را در هم کوبیده و فسق و عصیان را نابود می‌کنند. با نابودی فاسقان و کافران و دشمنان، پرچم هدایت را می‌گسترانند.^۴
- ✓ لذا هر انسان مسلمان متعهد و پیرو و تابع رسول و امام معصوم باید علی‌رغم شناخت هر یک از ائمه معصومین علیهم السلام و بستر عملکردی ایشان، شرایط زمانه‌ی خود را شناخته، درصدد انجام عمل متناسب با آن بستر و برگرفته از آیات و روایات برآید.
- ✓ قرآن تبیان لکل شیء است^۵ و ائمه معصومین علیهم السلام ثقل دیگر آن^۶، لذا قرآن و روایت دو منبع جدانشدنی به عنوان روشن‌کننده و تبیین‌کننده مسیر در عرصه‌های زندگی می‌باشند.
- ✓ از آن‌جا که امام معصوم علیه السلام به عنوان قرآن ناطق است، بنابراین شناخت امام معصوم علیه السلام مستلزم شناخت قرآن می‌باشد.
- ✓ بنابراین هر انسان مسلمان و متعهد و تابع و شیعه‌ای باید علاوه بر شناخت عرصه‌ها و بسترهای زندگی و شناخت ویژگی‌های عملکردی اهل بیت علیهم السلام در بسترها، بتواند موضوعات آیات و سور قرآن را متناسب با بسترها شناخته و راهکار عملی ارائه نماید.
- ✓ بنابراین برای زندگی موحدانه، هیچ راهی جز تدبّر در قرآن و روایات و شناخت اهل بیت علیهم السلام وجود ندارد.

۲. من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص: ۶۱۰: زیارت جامعه کبیره: السّلامُ عَلَیْکُمْ یا أَهْلَ بَیْتِ النُّبُوَّةِ وَ مَوْضِعِ الرُّسَالَةِ وَ مُخْتَلَفِ الْمَلَائِكَةِ وَ مَهْبِطِ الْوَحْیِ وَ مَعْدِنِ الرَّحْمَةِ وَ خَزَانِ الْعِلْمِ وَ مُنْتَهَى الْحِلْمِ وَ أَصُولِ الْکَرَمِ وَ قَادَةَ الْأَمَمِ وَ أَوْلِیَاءِ النُّعْمِ وَ عَنَاصِرَ الْإِبْرَارِ وَ دَعَائِمِ الْأَخْیَارِ وَ سَاسَةَ الْعِبَادِ وَ أَرْكَانَ الْبِلَادِ وَ أَبْوَابَ الْإِیْمَانِ وَ أَمْنَاءَ الرَّحْمَنِ وَ سُلَالَةَ النَّبِیِّیْنَ وَ صَفْوَةَ الْمُرْسَلِیْنَ وَ عَتَرَةَ خَیْرَةِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ بَرَکَاتِهِ السّلامُ عَلَیْ أئِمَّةِ الْهُدَیِّ وَ مَصَابِیحِ الدُّجَیِّ وَ أَعْلَامِ الثَّقَلِیْنِ وَ ذَوِیِ النَّهْیِ وَ أَوْلِیِ الْحِجْیِ وَ کَهْفِ الْوَرَى وَ وَرَثَةِ الْأَنْبِیَاءِ وَ الْمَثَلِ الْأَعْلَى وَ الدَّعْوَةِ الْحُسْنَى وَ حُجَّجِ اللَّهِ عَلَی أَهْلِ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَةِ وَ الْأَوَّلَى وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ.

۳. سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۴۰: ... وَ تِلْكَ الْأَیَّامُ نُدَاوِلُهَا بَیْنَ النَّاسِ وَ لَیَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ یَتَّخِذُ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَ اللَّهُ لَا یُحِبُّ الظَّالِمِیْنَ (۱۴۰)

کتاب «شیوه دستیابی به گزاره‌های یقینی»، اخوت، احمدرضا، قاسمی، مریم؛ مقدمه، ص: ۴

۴. زیارت امام زمان در روز جمعه و دعای ندبه.

۵. سوره مبارکه نحل، آیه ۸۹: وَ یَوْمَ نُبْعَثُ فِی كُلِّ أُمَّةٍ شَهِیداً عَلَیْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ جِئْنَا بِكَ شَهِیداً عَلَی هَؤُلَاءِ وَ نَزَّلْنَا عَلَیْكَ الْكِتَابَ تِبْیَانًا لِكُلِّ شَیْءٍ وَ هُدًی وَ رَحْمَةً وَ بَشْرًى لِلْمُسْلِمِیْنَ

۶. بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۲۳، ص: ۱۰۴ عن رسول الله ص نصاً فقال: إني تارك فيكم الثقلين ما إن تمسكتهم بهما لن تضلوا بعدي كتاب الله وعترتي أهل بيته فإنهما لن يفترقا حتى يردا على الحوض قوله ص إنما مثل أهل بيته كمثل سفينة نوح من ركبها نجا ومن تخلف عنها غرق ومن تقدّمها مرق ومن لزمها لحق

- ✓ چنانچه فردی بخواهد قرآن را در جامعه جاری نموده و در تشکیل اُمت واحده نقشی ایفا نماید و خود را از کشتی نجات امام آخرالزمان عجل الله تعالی فرجه خارج ننماید، چاره‌ای ندارد جز آن‌که برای خروج قرآن از مهجوریت و جاری کردن آن در جامعه اقدامی علمی و عملی نماید.
- ✓ لذا هر فرد مسلمان شیعه‌ای به اندازه وسع وجودی و ظرفیت و توان خود باید برای انجام و تحقق این مهم، برنامه‌ریزی کند.
- ✓ از آن‌جا که امام عصر ارواحنا فداه پس از ظهور اقدام به جاری کردن آیات الهی و سنت رسول الله صلّ الله علیه و آله و سلم و احیای دین در عرصه‌های مختلف اجتماع می‌کنند، چنانچه فردی متدبّر قرآنی، آگاه به شرایط عرصه‌ها و بسترها باشد، می‌تواند در آن زمان در هر سمت و نقشی به خوبی ایفای وظیفه نماید. ان شاءالله
- ✓ متن حاضر با توجه به آگاهی و علم محدود نویسنده و به منظور تسهیل و تسریع روند فوق در اجتماع تدوین یافته است.

و الله المستعان

مقدمه

- ✓ انسان موجودی بالطبع اجتماعی است.^۱
- ✓ هیچ شأنی از شئون انسان خارج از جمع و اجتماع معنا نمی‌یابد.
- ✓ انسان بدون زندگی اجتماعی قادر به ادامه حیات خویش نمی‌باشد.
- ✓ بنابراین چنانچه فردی بخواهد زندگی سالم و اسلامی و مطابق دستورات قرآن و روایات اهل بیت علیهم السلام داشته باشد، ناگزیر به اصلاح جامعه است.
- ✓ چرا که جامعه ناسالم، ایجادکننده عرصه‌ها و بسترهای ناسالم خواهد بود و فرد نمی‌تواند در بستر و عرصه‌های آلوده و ناسالم، زندگی طیب و الهی داشته باشد.
- ✓ در نتیجه هر انسان مسلمان و شیعه‌ای لازم است علاوه بر تزکیه نفس، به تزکیه اجتماع خود در حد بضاعت و توان اقدام نماید.
- ✓ این مهم محقق نمی‌شود مگر با علم به موضوعات قرآن و تفصیل دادن آن‌ها در بسترهای زندگی.
- ✓ از آنجا که رسالت امام زمان ارواحنا فداء، جاری کردن قرآن در تمام عرصه‌های اجتماع است، برای آن که ایشان جلودار و امام جمعی خوانده شوند، لازم است ابتدا عدّه و جمعی وجود داشته باشند که با ایشان همراه و هم‌مقصد و هم‌آهنگ باشند. در غیر این صورت معنای کلمه امام (جلودار و پیش‌رو) معنا نمی‌یابد.^۲
- ✓ برای آن که چنین جمعی تشکیل شود و امام در رسیدن به مقصد خود یاری گردد، تمام مسلمانان شیعه جهان باید در تشکیل جمعی هم‌آهنگ با مقصد الهی امام اهتمام ورزیده و تلاش خود را مبذول دارند.

۱. «تبیین عناصر ساختار وجودی جامعه»، اخوت، احمد رضا، ص: ۵

۲. بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۳، ص: ۲۲۶: قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: مَثَلُ الْإِمَامِ مَثَلُ الْكَعْبَةِ إِذْ يُؤْتَى وَ لَا يَأْتِي.

✓ لذا لازم است این افراد، خود متدبّر قرآنی باشند و هم‌چنین تلاش کنند دیگران را به سمت تدبّر در قرآن سوق دهند. زیرا تدبّر به معنای عاقبت‌سنجی است و تدبّر در قرآن یعنی بتوان احکام دین و بایسته‌ها و آیات الهی را در زندگی جاری کرد.

✓ آن چه در ادامه می‌آید، بایسته‌ها و ضرورت‌ها و چگونگی تشکیل چنین جمعی، با هدف تدبّر در قرآن و ترویج و تبلیغ تدبّر در قرآن در اجتماع است.

ضرورت اول: تدبّر در قرآن

تدبّر به معنای توجه به غایات، نهایت‌ها، نتایج و علل امری است. به تعبیر دیگر، اندیشه و یا توجه به عاقبت چیزی و عاقبت‌نگری را تدبّر می‌گویند.^۱ و تدبّر در قرآن به معنای توجه به غرض هدایتی کلمات، آیات و سوره‌های قرآن از فهم تا عمل است.

ضرورت دوم: برنامه‌ریزی تدبّری

- هر فردی باید بتواند برنامه‌ای منظم و مستمر جهت تدبّر در قرآن و ارتقای سطح تدبّری خود تهیه و تدوین نماید.
- این برنامه باید قابلیت اجرا داشته باشد و فرد را دل‌سرد یا خسته ننماید.
- برنامه مستمر تنها راه موفقیت و رشد است.
- از آن‌جا که خواندن قرآن باید گره‌گشا باشد و صرف مطالعه‌ی سطحی کفایت نمی‌کند، فرد می‌تواند برنامه‌ای علمی - عملی برای خود طراحی نماید.
- برنامه علمی - عملی باید قابلیت خودارزیابی داشته باشد.
- معیار سیر درست و برنامه مؤثر، عمل به آیات و تغییر سبک زندگی فرد و ارتباطات اجتماعی اوست.

ضرورت سوم: تشکیل جمع

از آن‌جا که زندگی فردی، شأنی در منظر خداوند ندارد و انسان‌ها به یکدیگر وابسته هستند؛ و چنانچه پیش‌تر تبیین گردید، متدبّر قرآنی باید تلاش نماید قرآن را از مهجوریت خارج نماید؛ لذا برای تحقق این هدف باید برنامه‌ای داشته باشد.

- این برنامه می‌تواند از جمع‌های خانوادگی یا دوستی تا جمع‌های تخصصی را شامل شود.
- آنچه مهم است تبیین، نشر و ترویج لزوم تدبّر در قرآن در بین آحاد جامعه است.
- هر فردی به اقتضای توان و نقشه راه و برنامه زندگی خود برای این امر برنامه‌ریزی می‌کند.

۱. «تدبّر، چپستی، چرایی و چگونگی»؛ اخوت، احمدرضا، ص: ۴۹

۲. «تبیین عناصر ساختار وجودی جامعه»، اخوت، احمدرضا، ص: ۵؛ انسان خلیفه خدا در زمین است و باید صفات و اسماء الهی را از خود تجلی دهد و مظهر آن اسماء شود. زمینه تجلی اسماء، برخورداری از اسماء فعل الهی است، این اسماء برای بروز و تجلی در قالب فضایی غیر از فضای خود فرد تحقق می‌یابد. با این نگرش، انسان لازم است برای رسیدن به غایت خود و مقصد نهایی‌اش به بروزهای اجتماعی متناسب با صفات الهی دست یابد، چه این که دست یافتن به این بروز، لیاقت تجلی در مقام اسماء را برای انسان رقم می‌زند.

ضرورت چهارم: قرآن در بسترهای زندگی

برای آن‌که بتوان از آیات قرآن در عرصه‌ها و بسترهای زندگی استفاده کرد، باید به نظام مسائل هر عرصه آشنا بود و این مهم در سایه تدبّر در ادعیه امکان‌پذیر است.

- دعا به معنای خواندن خداست در شرایط اضطرارگونه بنده‌ای که در عرصه‌ها گرفتار مسائل و مشکلات می‌شود و راه چاره می‌جوید.
- ادعیه اهل بیت علیهم السلام کلاس درسی است که می‌توان نظام مسائل را از آن استخراج کرده و با تطبیق بر نظام موضوعات سوره‌ها، به جمع‌بندی و راه‌هایی دست یافت.
- لذا برنامه‌ریزی جهت ادامه سیر تدبّری و رسیدن به تدبّر در دعا، لازمه نشر قرآن در اجتماع است.

فصل اول

نقشه علوم اجتماعی

نعمت اَمّت شدن و اَمّت داشتن و به تبع آن امام شدن و امام داشتن، از مهم‌ترین نعمت‌های عطا شده به انسان است و اگر قدر آن دانسته نشود، زندگی انسان به کجراهه‌ها کشیده شده و امکان بهره‌مندی از ظرفیت‌های اجتماعی جهت شکل‌گیری اَمّت فراهم نمی‌شود. به واسطه جریان اَمّت شدن تحت لوای یک امام، فیض الهی نازل شده و جریانی از هدایت و ضلالت رقم می‌خورد لذا شرایطی برای استقرار اَمّت توحیدی مهیا می‌شود.^۱ در اثر استقرار اَمّت شاهد موارد زیر خواهیم بود:

- ◀ جماعتی با روحی واحد، دارای توان‌های مختلف ادراکی، عاطفی، رفتاری می‌شوند که متناسب با اقتضائات‌شان می‌توانند حوادثی را خلق کنند که سبب هدایت یا گمراهی آن‌ها شود.
- ◀ اَمّت در سیر تکامل طبیعی و فطری خود قرار می‌گیرد و روز به روز وضعیت متفاوت‌تری نسبت به قبل را به خود می‌گیرد تا اجل او سر آید.
- ◀ اَمّت می‌تواند با سایر اَمّت‌ها در ارتباط باشد. طبیعی است این ارتباط گاهی دوستانه و گاهی به دشمنی کشیده می‌شود.
- ◀ نظام امامت که اتمام نعمت الهی به آن وابسته است، محقق می‌گردد و در نتیجه تقابل جدی با ظلمت‌ها در مراتب مختلف به وقوع می‌پیوندد.^۲

پس از استقرار اَمّت، سیر شکوفایی اَمّت نیز جریان یافته و روز به روز به شکوه و مجد آن افزوده می‌شود. در نتیجه:

۱. برای مطالعه بیشتر می‌توانید به کتاب «شکل‌گیری اَمّت: نازل‌کننده رحمت، فضل و احسان»، اخوت، احمدرضا، مراجعه کنید.

۲. برای مطالعه بیشتر می‌توانید به کتاب «استقرار اَمّت: نازل‌کننده رحمت، فضل و احسان»، اخوت، احمدرضا، مراجعه کنید.

◀ به واسطه شکوفایی اُمت، نیازهای متنوع و متعددی برای انسان‌ها مطرح و امکان برآورده شدن آن‌ها نیز فراهم می‌گردد.

◀ استعدادها و توان‌هایی در اثر تنوع ظهور اُمت شکوفا می‌شود.

◀ امکان هدایت حداکثری را به همه مردم می‌دهد.

◀ گروهی در اثر توجه به علم، گروهی در اثر گرایش به هنر، گروهی در اثر تمایل به سازندگی، گروهی به واسطه عبادات و توجه ویژه به مناسک، گروهی در مواجهه با خدمات اجتماعی و ... به غایت و کمال خود رسیده و در واقع هر یک از این گروه‌ها در حکم اُمتی خواهند بود که متناسب با توانمندی‌های مختلف به ظهور می‌رسند.

◀ چنین امکانی تنها در صورت شکل‌گیری و استقرار اُمت و در اثر مجاهدت‌های مؤمنین در طول زمان محقق می‌شود.^۳

علوم اجتماعی؛ در راستای تشکیل جمع‌های ربانی و اُمت توحیدی حول محور امام، می‌تواند با شناسایی ظرفیت‌ها از طریق گام‌های زیر، ظرفیت‌ها را ارتقاء داده و با ایجاد ظرفیت‌های جدید، این هدف مهم را محقق نماید:

- آسیب‌شناسی اجتماعی با محوریت رفع موانع ظرفیت‌های اجتماعی برای شکل‌گیری اُمت
- تدبیرگری اجتماعی با محوریت تدبیر، تدبیر و تبیین برای استقرار اُمت
- برنامه‌ریزی اجتماعی با محوریت نظام ولایی^۶ برای شکوفایی اُمت
- نظام‌سازی اجتماعی با محوریت ولی برای رشد اُمت

۳. برای مطالعه بیشتر می‌توانید به کتاب «سیر شکوفایی اُمت: نازل‌کننده رحمت، فضل و احسان»، ج ۱، اخوت، احمدرضا، مراجعه کنید.

۴. منظور از علوم اجتماعی، علمی است که در ساحت اجتماع معنا پیدا می‌کند.

۵. ظرفیت‌شناسی: شناخت توان تکلیفی (ظرفیتی است که خداوند امر و نهی را برای انسان وضع کرده است) و توان بهره‌مندی انسان یا جامعه است.

ظرفیت‌سازی: برای تداوم جریان اجرای بایسته‌های الهی، نیاز است در زمینه اصلاح نیازها که اقتضای اوامر و نواهی است و در زمینه ارتقای استطاعت افراد در زمینه فهم و عمل به دستورهای الهی اقداماتی را انجام داد که از آن به نام ظرفیت‌سازی یاد می‌کنیم.

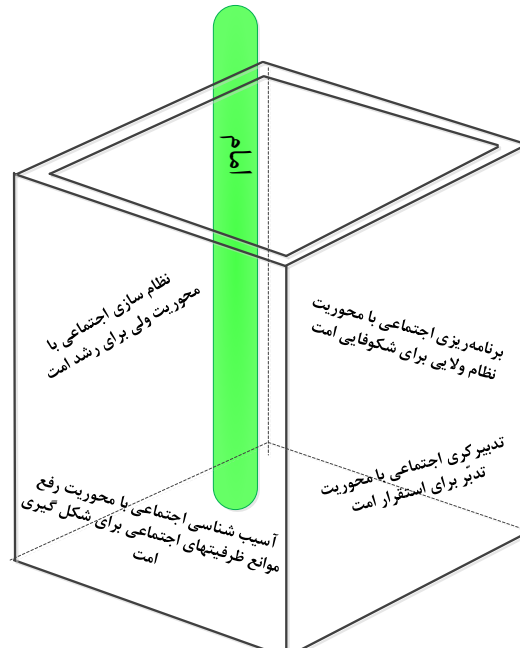
ارتقاء ظرفیت: ظرفیت بستر حقیقی است که قابل توسعه یا کاهش است و نمی‌تواند در یک وضعیت ثابت بماند.

برای مطالعه بیشتر در این زمینه به کتاب «شیوه‌های پیاده‌سازی بر پایه قرآن، دفتر چهارم: نظام‌سازی» مراجعه شود.

۶. تدبیر، توجه به عاقبت یک امر یا موضوع و عاقبت‌نگری نام دارد و تدبیر (کتاب «العين» جلد ۸ ص ۳۴: نظر فی عواقب الامور) به معنای تنظیم و اداره امور در رساندن آن‌ها به عاقبتی است که برای آن امور قرار داده شده است (کتاب «تدبیر، چپستی، چرایی و چگونگی»، اخوت، احمدرضا، ص: ۴۷)

برای مطالعه بیشتر در این زمینه به کتاب «تدبیر، چپستی، چرایی و چگونگی» مراجعه شود.

۷. برای مطالعه بیشتر در مورد نظام ولایی به کتاب «نظام‌شناسی ولایت» آقای احمدرضا اخوت و کتاب «ولایت فقیه» امام خمینی (ره) و کتاب «ولایت فقیه» آقای جوادی آملی مراجعه شود.

شکل ۱- گام‌های تشکیل جمع‌های ربانی و امت توحیدی حول محور امام

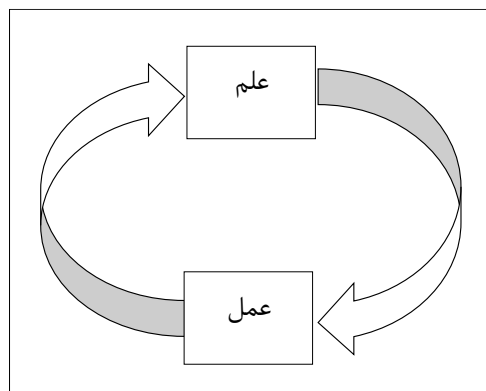
با توجه به مطالب فوق می‌توان گفت:

- ✓ در مسیر تحقق این غایت، همه هستی نیز در این راستا هماهنگ شده و مختصات و ظرفیت عالم تغییر می‌نماید.
- ✓ نقشه عملیاتی تدبیر محور علوم اجتماعی، با محورهای ذکر شده به عنوان نقشه عملیات برای ظرفیت‌شناسی، ظرفیت‌سازی و ارتقای ظرفیت، تبیین و تفصیل شده است.
- ✓ در این عملیات‌ها لازم است هر عملیات‌کننده‌ای بتواند در مراتب طولی، حقایق و بسترهای عرضی، شناخت دقیقی از حدود و ثغور عرصه عملیاتی خود داشته باشد. بنابراین توجه به چرخه علم و عمل برای هر عملیات در عرصه‌های اجتماعی لازم است.^۸
- ✓ تدبیر در قرآن دارای دو بال علم و عمل است. از یک‌سو دانسته می‌شود و از سوی دیگر عمل می‌شود. عمل به قرآن در صورتی که به صورت همه‌جانبه مورد نظر باشد، نیازمند طرح و برنامه است.
- ✓ این برنامه‌ها باید قابلیت اجرایی شدن داشته باشند.
- ✓ عملیاتی‌سازی این حقایق، نباید در محدوده عمل به آموزه‌هایی از هم جدا و پراکنده باقی بماند.
- ✓ بنابراین در عمل به قرآن، نیازمند طراحی عملیاتی هستیم که در آن منظومه مشخصی از باورها و اعمال بر محور غرض و مقصدی معین قرار گرفته‌اند، به صورتی که امکان تحلیل برای بایسته‌های اقدام را در اختیار عمل‌کننده قرار می‌دهند.^۹

۸. منظور از عملیات تدبیر محور: اجرایی کردن سوره‌ها با ورود به صحنه‌های اجتماعی و فردی با اتکاء به موضوعات و مسائل مطرح شده در آن سوره‌ها است.

(کتاب «شیوه‌های پیاده‌سازی بر پایه قرآن: دفتر دوم: عملیات‌سازی»، اخوت، احمدرضا، ص: ۳۵۶)

۹. کتاب «شیوه‌های پیاده‌سازی بر پایه قرآن: دفتر دوم: عملیات‌سازی»، اخوت، احمدرضا، ص: ۳۵۵.

شکل ۲- چرخه علم و عمل

برای تحلیل فضای فرد و جامعه لازم است موضوعات مطرح در جامعه و مسائل مبتلا به، در این جامعه شناخته شوند. در این صورت، شناخت بسترها از یکدیگر و تمایز دادن آن‌ها بسیار حائز اهمیت است.

از آن‌جا که این نقشه، مبتنی بر عملیات‌های تدبیرمحور طراحی شده است، تمام مراحل برگرفته از سوره و آیات قرآن و شفع دیگر آن، روایات اهل بیت علیهم السلام می‌باشد.

✓ اولین شرط در انتخاب سوره‌ها در سیر علمی و سیر عملی، مبتنی بر فضا و پس‌زمینه مشترکی است که این سوره‌ها دارند.

✓ در کلی‌ترین حالت ممکن این فضا و پس‌زمینه، در مکی و مدنی بودن سوره‌هاست.

✓ در مراجعه به قرآن لازم است با هماهنگی میان سوره‌های مکی و مدنی به شناسایی نیازها اقدام کرد.^{۱۰}

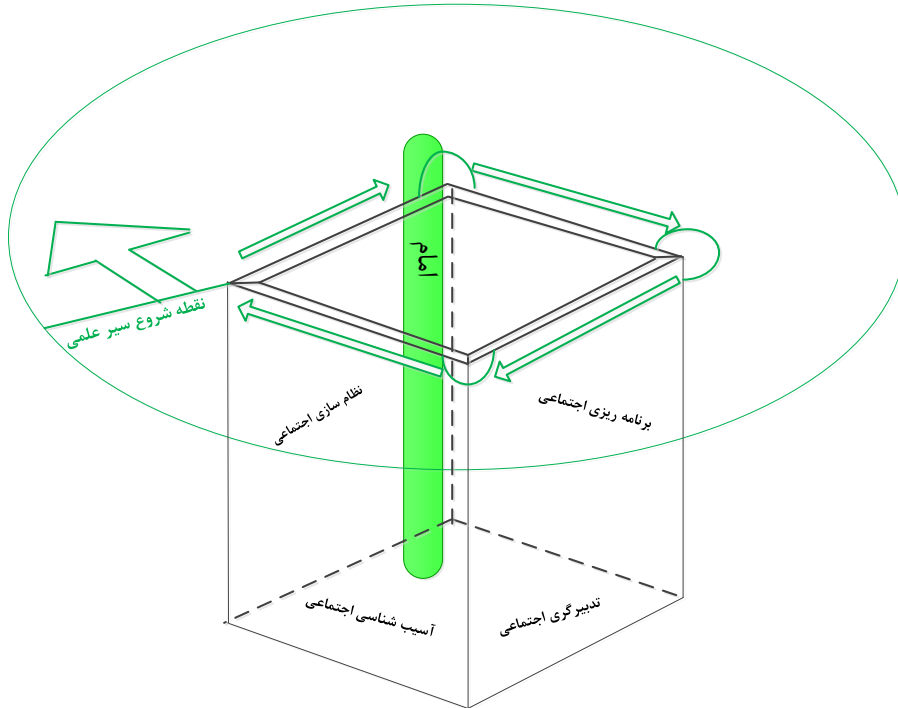
✓ محوریت در سور مکی، ابلاغ پیامبر اکرم درباره مردم و تبلیغ ایشان است. چنین امری صفت خاصی را بر اندازی بودن این سوره‌ها می‌افزاید. همچنین ایجاد آمادگی‌های روحی و جمعی برای برقراری حکومت دینی از خصوصیات دیگر فضای مکی سوره‌هاست.^{۱۱} سوره‌های مکی، به بیان حقایق و باورها می‌پردازد.

بنابراین به نظر می‌رسد در سیر علمی، لازم است برای هر فعالیت اجتماعی- فرهنگی؛ ابتدا چستی حکم مشخص شود سپس با گام‌بندی و برنامه‌ریزی، چرایی آن واضح گردد و جهت اجرایی شدن آن به سمت تبیین چگونگی اجرای آن حکم حرکت

۱۰. برای مطالعه بیشتر چرایی انتخاب سوره به کتاب «شیوه‌های پیاده‌سازی بر پایه قرآن: دفتر دوم: عملیات‌سازی»، اخوت، احمدرضا، صفحات ۵۱، ۲۲۸ و ۳۶۰ مراجعه شود.

۱۱. کتاب «روش‌های تدبیر سوره‌های مکی»، اخوت، احمدرضا، ص: ۲۰.

کنیم. در نتیجه بُعد علمی و رویکردی، از مسیر نظام‌سازی به برنامه‌ریزی، تدبیرگری و نهایتاً آسیب‌شناسی حرکت خواهیم کرد.

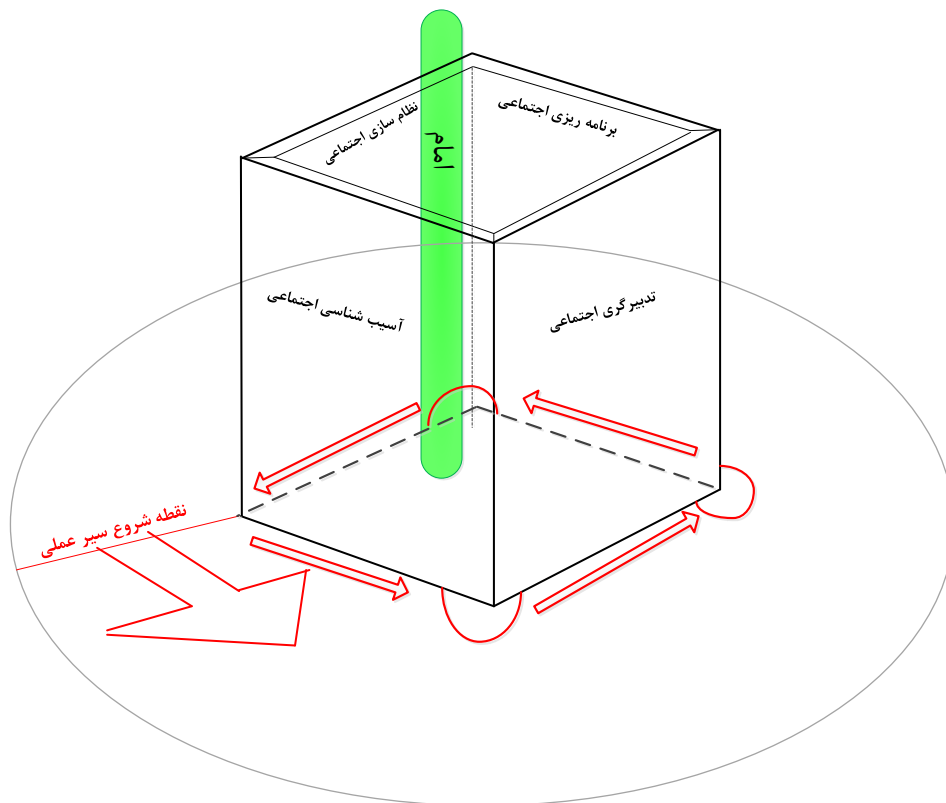

شکل ۳: سیر علمی- اعتقادی (سور مکی)

- ✓ سوره‌های مدنی که در ده سال عمر بی‌بدیل پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله در مدینه نازل شد، تجربه ده سال حاکمیت اسلام در مدینتی از نو پایه‌ریزی شده بود که با آن وعده تمام انبیاء در حاکمیت نظام توحیدی در عالم تحقق یافته و به یمن برکتش، حکومت جهانی بقیه‌الله ارواحنا فداه تشکیل خواهد شد.
- ✓ مطالعه دقیق این سوره‌ها می‌تواند ما را با این تجربه حکومتی و شیوه‌های اجرای حکومت دینی آشنا نماید.
- ✓ بر همین اساس سوره‌هایی که در فضای مدینه نازل شده، بیشتر به اجرای قوانین و احکام در سطح مردم پرداخته تا جامعه - چه در سطح جوامع کوچک و چه در سطح جهانی- از رحمت و فیضی عام برخوردار باشند و نظام توحیدی و توحید کلمه در سراسر هستی با اختیار و طوع جاری گردد.^{۱۲}
- ✓ در سوره‌های مدنی نوعاً با احکام جاری در اجتماع یا ملاحظات که لازم است توسط رسول و مؤمنین اجرا شود، مواجه هستیم.
- ✓ با توجه به مطالب فوق به نظر می‌رسد لازم است برای هر فعالیت ابرازی و عملی در عرصه‌های مختلف اجتماعی از بررسی آسیب‌های اجتماعی شروع کرده و در انواع ابرازات به این وجه توجه نشان داد و سپس با تدبیر امور به

۱۲. کتاب «روش‌های تدبر سوره‌های مدنی»، اخوت، احمد رضا، ص: ۱۹.

سمت برنامه‌ریزی اجتماعی در عمل و اجرا اهتمام ورزید تا نهایتاً حکم متناسب موضوعات و مسائل را در بستر مرتبط استخراج نماید.

شکل ۴- سیر اجرایی و عملی (سور مدنی)

✓ به این ترتیب محوریت غالب تمایزها در سوره‌های مکی «هست و نیست» و در سوره‌های مدنی «باید و نباید» است.

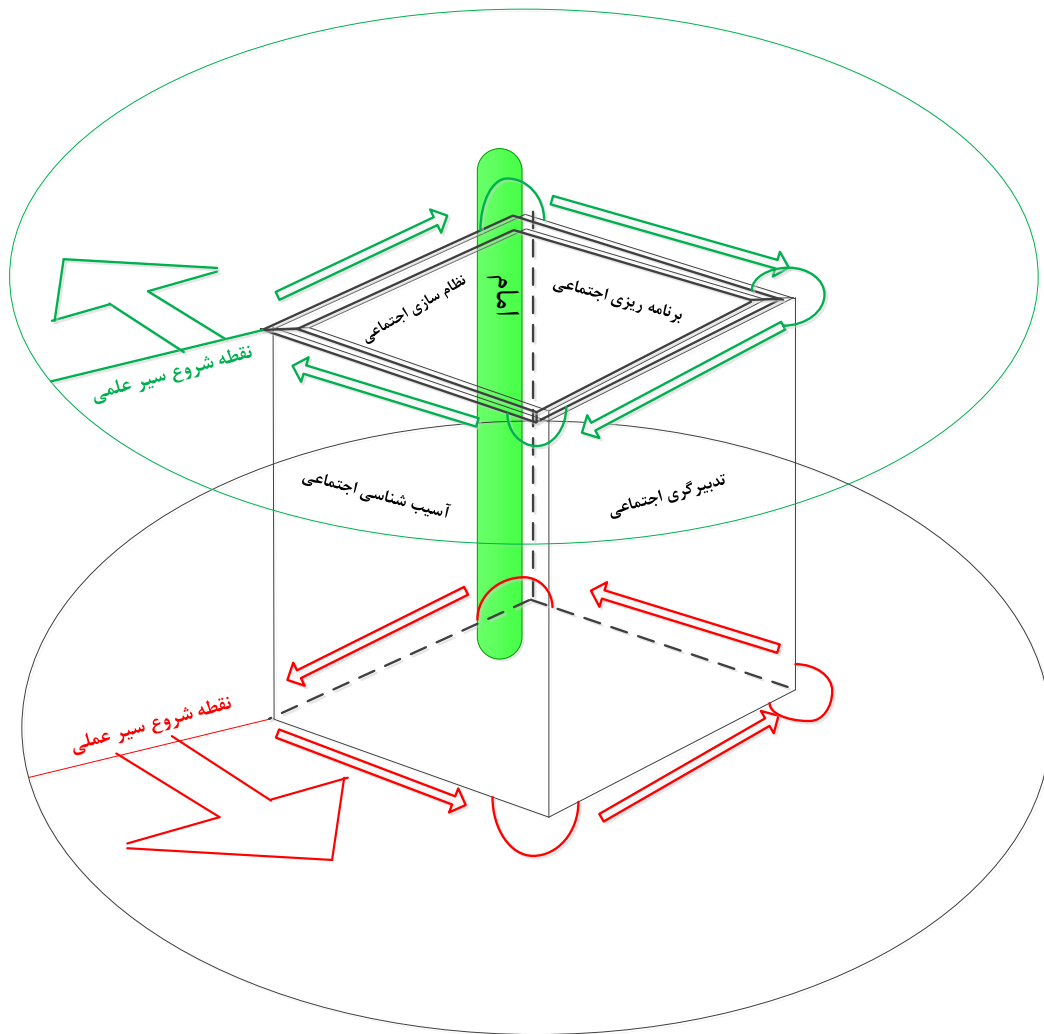
✓ نسخه‌هایی که برای اصلاح فرد و جامعه به کار می‌رود از فضای مکی آغاز و به فضای مدنی انتقال می‌یابد.

✓ فضاهای مکی، اصلاح را از ناحیه درونی انسان آغاز می‌کنند و در فضاهای مدنی، تمرکز بر اصلاح از ناحیه بیرونی انسان است.

✓ در انتخاب سوره‌های مدنی لازم است به این نکته توجه شود که سوره‌های مکی به عنوان پشتیبان سوره‌های مدنی در اقدام و عمل لازم است در نظر گرفته شوند.^{۱۳}

در ادامه، نقشه تلفیقی سیر علمی - اعتقادی و سیر عملی - اجرایی آمده است.

۱۳. کتاب «شیوه‌های پیاده‌سازی بر پایه قرآن: دفتر دوم: عملیات‌سازی»، اخوت، احمدرضا، ص: ۳۶۰.

شکل ۵- نقشه کعبه شامل سیر علمی و سیر عملی

عالم هستی، تمامی مظهر و جلوه اسماء الهی است که به واسطه رحمت عامه خداوند، هستی یافته و به واسطه آن، هستی خود را تداوم می‌بخشد. طبیعتاً هیچ شأنی از شئون عالم را نمی‌توان یافت که از تجلی اسماء جلال و اکرام خداوند تهی باشد. بدیهی است بدون شناخت اسماء الهی مرتبط با هر عرصه، امکان انجام عملیات وجود ندارد.^{۱۴} در شناخت اسماء الهی و بسترهای عرصه‌های عملیاتی لازم است موارد زیر مورد توجه قرار گیرد:

❖ توجه ویژه نسبت به امکان ایجاد بسترهای جدید و یا تغییر بسترهای عملیات

❖ توجه به کشف قواعد پدیده‌ها و موجودات در هستی

❖ شناسایی ظرفیت پدیده‌ها و موجودات

❖ ایجاد تغییر در ظرفیت پدیده‌ها

اگر عملیات‌کننده به بسترها، مراتب طولی نزول حقایق در آنها و تغییر بسترها توجه لازم را نداشته باشد، عملیات با شکست مواجه خواهد شد و تبعات آن متناسب با سطح عملیات بروز خواهد نمود.

بر حق بودن امام جمع‌ها و پذیرش ولایت چنین امامی، برای شکوفا کردن ظرفیت جمع‌ها در کل عالم لازم است.

با توجه به مطالب مطرح شده، عملیات‌ها در حوزه علوم اجتماعی، بر مدار ظرفیت‌سازی و ظرفیت‌شناسی و ارتقای آنها، حول محور امام شکل گرفته و شاهد ارتقاء ظرفیت‌ها و تجلی علم حقیقی در عالم خواهیم بود. ان شاء الله

۱۴. جهت مطالعه به کتاب «روش‌های تدبیر بین سوره‌های مدنی»؛ نوشته احمد رضا اخوت مراجعه شود.

فصل دوم

کار گروه‌های علوم اجتماعی

به واسطه شکل‌گیری، استقرار و شکوفایی اُمّت، هویت جمعی انسان در سیر تکاملی قرار می‌گیرد، دوره‌های رشد را یکی پس از دیگری طی کرده و با طی هر دوره‌ای به مجد و شکوهی دست می‌یابد که می‌تواند هویت اجتماعی‌اش را شکوفا نماید. هویت جمعی همان توان و ظرفیت عطاشده‌ی خداوند به انسان است که به واسطه پیوند و ارتباط با دیگران به وجود می‌آید و تشخیص جدیدی به او داده می‌شود که بدون آن، این تشخیص را نمی‌یابد. دستیابی به انواع عمل صالح و خلق حوادث و رخدادهایی متناسب با مراتب رشد و نیز مراحل بلوغ از ویژگی‌های اصلی و اساسی هویت جمعی در حال رشد است.^۱

بنابراین برای تعیین ظرفیت انسان (انسان اجتماعی)^۲ و ارتقای آن، موارد زیر باید مورد بررسی دقیق قرار گیرد:

- هویت جمعی
- نیازهای مبنایی برای تشکیل جمع‌ها
- نحوه شکل‌گیری جمع‌های انسانی
- مقاصد و اهداف جمع‌ها

۱. برای مطالعه بیشتر به کتاب «شاکله جمع»، اخوت، احمدرضا، مراجعه شود.

۲. کمال هویت جمعی به شکل گرفتن وضعیتی در زندگی انسان اشاره دارد که در آن نوعی پیوستگی و هماهنگی در زندگی نوع مردم با انواع ارتباطاتی که با هم دارند رخ می‌دهد تا آن‌ها را با سهولت بیشتری به سمت عبودیت خدا سوق دهد.

از آن‌جا که علوم اجتماعی، عهده‌دار تنظیم ساختار و نظامی برای ظرفیت‌شناسی، ظرفیت‌سازی و ارتقاء آن بر مدار توحید است؛ بنابراین موارد فوق را بر مبنای جمع توحیدی و در راستای ابراز ظرفیت انسان بر مدار توحید بررسی و تنظیم می‌کند. در نتیجه برای تحقق جمع توحیدی و ربّانی با محوریت امام حق و در راستای اَمّت‌سازی توحیدی لازم است ناظر به سوره‌های قرآن، در هر دو سیر علمی و عملی، حرکت نماید؛ لذا برای تحقق این هدف ضروری است، یک دور تمام سوره‌های قرآن مورد بررسی قرار بگیرند.

در این راستا لازم است اقدامات زیر صورت پذیرد:

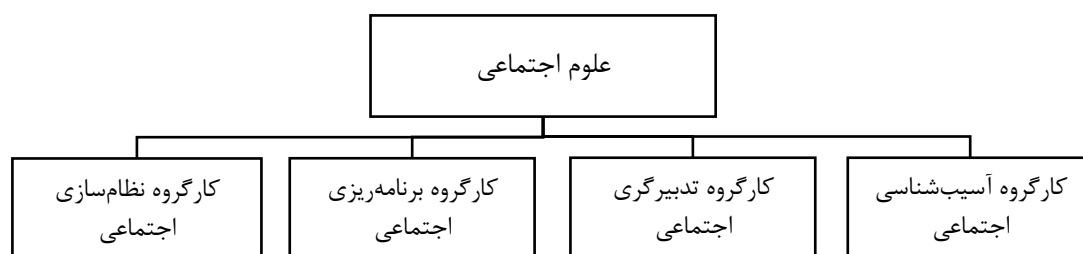
اول: مطالعه هویت جمعی موجود و شناخت هویت جمعی مطلوب موحد، به آسیب‌شناسی، پیش‌گیری و درمان آسیب‌های موجود در راستای شکل‌گیری جمع‌ها و حرکت‌های جمعی موحدانه می‌انجامد. تا با شناخت و رفع موانع و آسیب‌ها، شرایط و انگیزه لازم برای تشکیل چنین جمعی فراهم شود.

دوم: برای تحقق و استقرار جمع ربّانی موحد و اَمّت واحده توحیدی، انواع حرکت‌های اجتماعی و چگونگی حرکت‌های جمعی برای دستیابی به مقاصد را شناخته و چنین جمع و حرکتی را برای رسیدن به مقصد تدبیر نماید.

سوم: با شکوفایی و تثبیت جمع حول محور امام حق، برای تحقق مقاصد جمع ربّانی در راستای گسترش قسط و عدالت، حول محور امام و ولایت‌مداری در همه بسترها، برنامه‌ریزی کرده و جایگاه ولایت را در هر بستری تثبیت نماید به‌نحوی که همه جمع و نقش‌ها را حول آن سازماندهی کند.

چهارم: با نظام‌سازی اجتماعی، شرایط برای ارتقاء و تغییر ظرفیت‌ها در راستای ظهور اَمّت واحده توحیدی و تقویت و رشد این اَمّت را فراهم کند.

با توجه به اقدامات لازم برای تحقق جمع ربّانی (ظرفیت‌شناسی، ظرفیت‌سازی و ارتقاء ظرفیت‌های اجتماعی توحیدمحور) اقدامات علوم اجتماعی را می‌توان در قالب ۴ کارگروه با محوریت سوره‌های مرتبط به آن، به ترتیب زیر دسته‌بندی نمود.

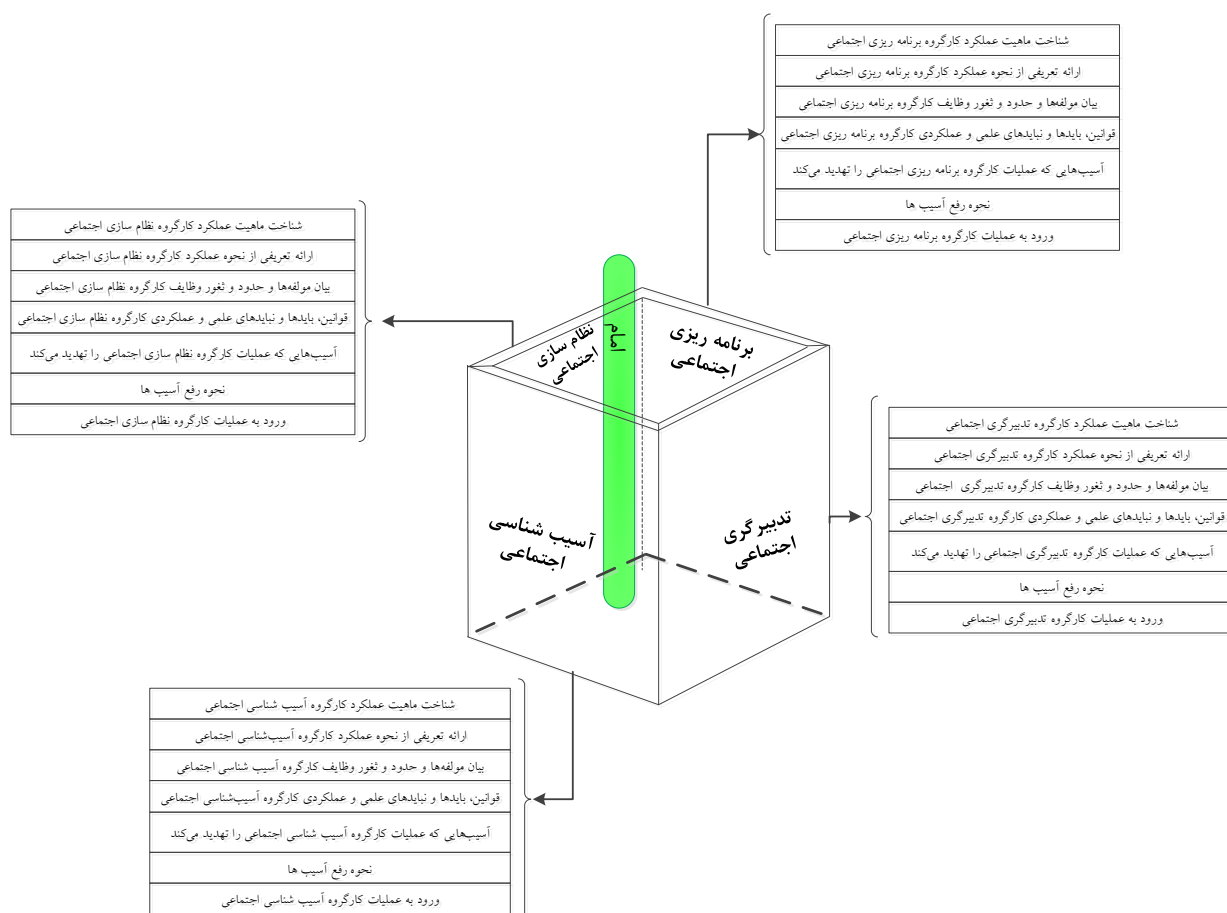

طبق آنچه بیان شد نقشه علوم اجتماعی، یک نقشه جامع است؛ لذا لازم است هر کدام از کارگروه‌ها برای خود یک آیین‌نامه علمی، پژوهشی، سازمانی و اجرایی داشته باشند.

بنظر می‌رسد در این راستا پاسخ به سوالات زیر راهگشاست:

۱. شناخت ماهیت عملکرد کارگروه (موضوع کارگروه چه چیزی هست و چه چیزی نیست)
۲. ارائه تعریفی از نحوه عملکرد کارگروه
۳. بیان مؤلفه‌ها و حدود و ثغور وظایف کارگروه
۴. قوانین، بایدها و نبایدهای علمی و عملکردی کارگروه
۵. آسیب‌هایی که عملیات کارگروه را تهدید می‌کند
۶. نحوه رفع آسیب‌ها
۷. ورود به عملیات کارگروه

این اقدامات به طور خلاصه در شکل شماره ۶ تفصیل داده شده است.

شکل ۶- کارگروه‌های علوم اجتماعی

برای افزایش کارایی و بهره‌وری، افراد کارگروه‌ها می‌توانند یک عرصه را انتخاب کرده و در مسیر دستیابی به تخصص باشند.

در ادامه به تعریف هر کارگروه و وجه ارتباط علمی و عملی آن با دیگر کارگروه‌های مرتبط مبتنی بر سوره‌های مکی و مدنی پرداخته می‌شود.

بدیهی است چنانچه پیش‌تر گفته شد، برای تشکیل امت و دستیابی به اهداف ذکر شده، لازم است هر چهار کارگروه در تعامل با یکدیگر حول محور امام به فعالیت بپردازند. در غیر این صورت نه تنها اهداف نقشه محقق نمی‌شود، بلکه فعالیت‌ها به بیراهه کشیده خواهد شد.

۱. کارگروه آسیب‌شناسی اجتماعی

خوب زیستن موضوعی است که در تمام برهه‌های زندگی انسان مطرح بوده و هست و در صورتی اتفاق می‌افتد که انواع تفکر در انسان از جمله تفکر عینی و اجتماعی‌اش شکوفا شود. اگر چنین تفکری که به نام مقدس تفکر ابرار نامیده می‌شود در جامعه نباشد، حرکت‌های اجتماعی براساس خواهش‌های نفسانی شکل خواهند گرفت و نتیجه آن تفرقه، اختلاف، استضعاف و ... می‌باشد. لذا طبیعی به نظر می‌رسد از مهم‌ترین وظایف علمی برای هدایت همه جانبه انسان، روشنگری در خصوص رفع موانع تفکر اجتماعی است، زیرا با وجود موانع، امکان تفکر اجتماعی وجود ندارد.

موانعی که انسان برای تفکر اجتماعی با آن درگیر است در محل‌هایی نمود پیدا می‌کند. کارگروه آسیب‌شناسی با بررسی انواع موانع و محل آسیب موانع در مؤلفه‌های تفکر اجتماعی بنا دارد ضمن ارائه تعریفی جامع از آسیب‌شناسی اجتماعی، درصدد رفع و درمان آسیب‌های اجتماعی برای ساماندهی حرکت‌ها و بروزات اجتماعی برآید.

سور مکی‌الر به بیان حقایق و باورها در بُعد علمی پرداخته و بیان‌کننده نقش آیات در زندگی فردی و اجتماعی انسان و نحوه چگونگی برخورد با آیات است. در این راستا به منشأ، اصل، جریان و نتایج نزول آیات و صفاتی که در اثر آن در عالم تجلی می‌یابد اشاره می‌کند. لذا ضمن بیان صفت بارز اولوالالباب که ثمره شناخت و رفتار مثبت نسبت به آیات است؛ به بیان ویژگی‌های شناختی و رفتاری مربوط به موضع‌گیران با وحی، کتاب و انبیاء و تبعات آن، می‌پردازد. بنابراین می‌توان گفت سور مکی‌الر، از منظر پرداختن به انواع آسیب‌های اعتقادی پایه و نحوه درمان آن قابل بررسی است.

همچنین سور مدنی مسبّحات، با بیان نحوه جاری کردن احکام الهی در جوامع و از منظر عملکردی، ضمن اینکه اسماء الهی را دارای جایگاه بارز و آشکاری در محتوای سوره معرفی می‌کند؛ به صورت مشهودی در هر پنج سوره به آسیب‌هایی اشاره دارد که به صورت روزمره می‌تواند یک جامعه توحیدی را گرفتار کند.

در مجموعه این سوره‌ها، حالات مختلف آسیب‌های جدی جامعه توحیدی بررسی شده است. بنابراین وجوه مشترک سوره‌ها بر دو جنبه وجه اسماء الهی به عنوان راه درمان و نجات، وجه انواع روش‌های مقابله با استمرار و استقرار حکومت جامعه ایمانی قرار می‌گیرد که با بررسی اسماء الهی می‌توان خلاءهای فکری یک جامعه را بررسی کرده و برای درمان آسیب‌ها از اسماء الهی مدد گرفت.

بدین ترتیب در کارگروه آسیب‌شناسی، می‌توانیم با بررسی سور مکی‌الر به قواعد و احکام شناسایی آسیب‌های اجتماعی و با بررسی سور مدنی مسبّحات به نحوه عملکرد درمانی آن‌ها دست پیدا کنیم.

برای پویایی کارگروه و عملکرد دقیق‌تر مبتنی بر نقشه جامع علوم اجتماعی؛ لازم است کارگروه آسیب‌شناسی از دو منظر با کارگروه تدبیرگری اجتماعی مرتبط شود. چرا که در وجه علمی لازم است از طریق مدیریت توان‌ها و امکانات اعضای کارگروه، مطالب تبیین و شرایط تدبیر شود. و برای ایجاد قابلیت ابراز و عمل باید بعد از شناخت آسیب‌ها، درصدد رفع آن‌ها برآمده و با تبیین مطالب و تدبیرگری، علاوه بر جلوگیری از ادامه آسیب، راهی برای بهبود و ارتقاء شرایط در نظر گرفته شود.

۱.۱. وجه ارتباط علمی با سایر کارگروه‌ها

از وجه علمی، لازم است با بهره‌مندی از سوره اعراف؛ شناختی از تمایز میان زندگی انبیاء الهی در عرصه‌های مختلف اجتماعی و آشنایی با سیر فرآیند رشد بشر به دست آورد و از طریق بررسی آیات مرتبط به عالم ذر با لایه باطنی، با زندگی انسان در دنیا و هستی آشنا شود.

در مجموع این نوع نگاه اعتقادی، از طرفی نیازمند تدبیر و تدبّر یا به اصطلاح تدبیرگری در عرصه‌های زندگی بوده و از طرفی با توجه به وجه استعاده‌ای سوره و آیات مرتبط با انحرافات دینی؛ باید به وجه آسیب‌های اجتماعی در بعد اعتقادی نیز توجه داشت.

بنابراین می‌توان گفت از بُعد علمی و اعتقادی حلقه واسطه، گذر از مباحث تدبیرگری و ورود به مطالب آسیب‌شناسانه در عرصه اجتماع، نیازمند نگاه تدبّری به سوره مبارکه اعراف است.

۲.۱. وجه ارتباط عملی با سایر کارگروه‌ها

از طرفی دیگر جهت اجرایی کردن این مطالب نیاز به مباحث تدبّری در سوره‌هایی است که بتواند حلقه واسطه‌ای میان کارگروه آسیب‌شناسی و تدبیرگری اجتماعی در وجه عملکردی باشد.

به‌هم‌پیوستگی سور مسبّحات با پنج سوره دیگر (سور مبارکه مجادله، ممتحنه، منافقون، طلاق و تحریم) نشان از ارتباط و گذر از آسیب‌شناسی به سمت رفع آسیب و ارائه راهکارهای اجتماعی دارد.

سوره مبارکه حدید، مطرح‌کننده مباحث اقتصادی و تعیین معاش زندگی به عنوان شاخصه‌های ایمان است.

سور مبارکه تغابن، تحریم و طلاق، سور خانواده هستند.

سور مبارکه منافقون، جمعه و صف، سیاسی هستند.

سور مبارکه ممتحنه و حشر به سیاست خارجی اشاره دارند.

سور مبارکه حدید و مجادله، سوره ایمان در بسترهای اجتماعی هستند.

در مجموع، پنج موضوع محوری در این سوره‌های مدنی به وجود می‌آورد که شبیه به ارکان جامعه مدنی است.

سور مجادله، ممتحنه، منافقون، طلاق و تحریم از جهتی آسیب‌های جامعه مدنی را بیان کرده و از جهتی دیگر به ارکان جامعه مدنی توجه نموده و با بیان تحلیل اجتماعی، تبیین‌گر ارکان جامعه مدنی است.

با توجه به مطالب فوق به نظر می‌رسد علاقه‌مندان به مباحث آسیب‌شناسی اجتماعی لازم است علاوه بر مطالعه آسیب‌های اجتماعی، به راه‌های رفع آسیب از طریق تبیین و تحلیل شرایط و آسیب‌های ایجاد شده نیز بپردازند.

بدیهی است این مسیر به غیر از تدبّر در سوره‌های قرآن کریم حاصل نمی‌شود. لازم است اعضای کارگروه برای دقیق‌تر و تفصیلی شدن فعالیت خود در سور مکی و مدنی مربوط به کارگروه، تدبّر نمایند.

۲. کارگروه تدبیرگری اجتماعی

انسان در شئون مختلف زندگی فردی و اجتماعی خود برای برطرف شدن موانع و مشکلات به سوی کسی گام برمی‌دارد که او را نسبت به شئون مختلف زندگی توانمند بداند.

بنابراین برای برطرف کردن نیازها و خواسته‌های خود و احیاناً دیگران به فکر چاره‌اندیشی و چاره‌جویی افتاده، سعی می‌کند امکانات و نعمت‌ها را به گونه‌ای تنظیم کند که با کمترین هزینه، بیشترین اثر را ببیند. این تنظیم و چینش که حاکی از نیروی مدیریتی انسان است، تدبیر نامیده می‌شود. در نتیجه، تدبیر به معنای مدیریت توانی است که خداوند به او و جامعه عطا کرده تا با این مدیریت فرد امکانات و نیروهای خود را با وجود آن که مالک ذات و اثر خود نیست، به سمت خواست و رضایت الهی سوق دهد و از این رهگذر، ناگزیر یکی از دو عاقبت نیکو و احسن یا ناگوار و توأم با سختی را برای خود و جامعه رقم زند.

بنابراین انسان با توان رجوع به عالمی دانا و توانا، تصمیم و عمل خود را به سمت عاقبت در نظر گرفته شده سوق داده، مدیریت عبودیت آگاهانه را انتخاب می‌کند و با اطاعت و تبعیت از انبیاء، خود را در راستای تدبیر مدبّر هستی قرار می‌دهد و با درک درست از حقایق هستی در مسیر رشد و هدایت قرار می‌گیرد.^۳

می‌توان گفت برای تفصیلی کردن وظایف چنین فردی، ضمن شناخت نعمت‌های الهی و امکاناتی که خداوند در اختیار انسان قرار داده، لازم است انواع بهره‌مندی از نعمت‌ها و امکانات را شناخته و با توجه به احسن عمل که همانا انجام بهترین اعمال در شرایط مختلف اجتماعی است، به تبیین موقعیت‌های ابراز، تأثیر عوامل مؤثر و موانع انجام عمل صالح بپردازد. در نهایت انسان می‌تواند با توجه به توان انجام عمل صالح، اثر تدبیر امور را در توسعه وجودی خود به سمت ملائکه‌آفرینی مشاهده کند.

مجموعه این مطالب را می‌توان در سور مکی مبارکه حامدات (حمد، انعام، کهف، سبأ، فاطر) مشاهده کرد و با تغییر و یا اصلاح بُعد اعتقادی مبتنی بر ساختار این سور مبارکه، توان تدبیرگری علمی خود را ارتقاء داد.

۱.۲. وجه ارتباط علمی با سایر کارگروه‌ها

در نقشه علوم اجتماعی، این کارگروه از وجه علمی با کارگروه برنامه‌ریزی و کارگروه آسیب‌شناسی مرتبط است. چرا که پس از تبیین گام‌بندی‌های حکمی که باید اجرا شود، زمان آن می‌رسد که تدبیرهای لحاظ شده را بتوان به مرحله ابراز نزدیک

۳. برای مطالعه بیشتر به کتاب «تقدیر و تدبیر: مبانی برنامه‌ریزی در زندگی»، اخوت، احمدرضا، مراجعه شود.

کرد. بنابراین به نظر می‌رسد سور مبارکه الم، حلقه واسط مناسبی برای ورود به کارگروه تبیین‌گری اجتماعی از وجه علمی است. این دسته سور با بیان لزوم پایداری و استقامت در ارائه مؤلفه‌ها تا رسیدن به پیروزی، به لزوم برنامه مشخص برای موحد شدن، اشاره کرده و ساختاری آموزشی و اخلاقی را تبیین می‌نماید که قابلیت توسعه در سطح اجتماع را داشته باشد. از طرف دیگر، سوره مبارکه اعراف از بُعد علمی و اعتقادی حلقه واسط گذر از مباحث تدبیرگری و ورود به مطالب آسیب‌شناسانه است. این سوره با بیان سیر زندگی انبیاء الهی و بررسی آیات مرتبط به عالم ذر و ارتباط آن با زندگی انسان، و همچنین وجه استعاده‌ای سوره و آیات مرتبط با انحرافات دینی و به عنوان حلقه اتصال سور حامدات به سور آسیب‌شناسانه‌ی الر، می‌باشد.

۲.۲. وجه ارتباط عملی با سایر کارگروه‌ها

از وجه عملی و ابرازی کارگروه تدبیرگری اجتماعی هم‌چنان با دو کارگروه آسیب‌شناسی و برنامه‌ریزی اجتماعی در ارتباط است. زیرا پس از ابراز آنچه باید انجام گیرد و تبیین آن برای مخاطب و تدبیرگری برای نحوه اجرا، زمان آن می‌رسد که در عمل، گام‌بندی‌ها اجرایی شوند. سور مبارکه مجادله، ممتحنه، منافقون، طلاق و تحریم، حلقه واسط مناسبی برای گذر از کارگروه آسیب‌شناسی به سمت تدبیرگری اجتماعی است و در ادامه با تبیین مطالب، از طریق سور حج، نور و احزاب که نشان‌دهنده حرکت‌های منسک‌گونه اجتماعی انبیاء و جاری کردن احکام و حدود الهی در کوچک‌ترین نهاد اجتماعی (خانواده) هستند؛ می‌توان وارد کارگروه برنامه‌ریزی شد.

لازم است اعضای کارگروه برای دقیق‌تر و تفصیلی شدن فعالیت خود، در سور مکی و مدنی مربوط به کارگروه، تدبیر نمایند.

۳. کارگروه برنامه‌ریزی اجتماعی

نظم عبارت است از ترتیب صحیح سیر پدیدار شدن عمل اختیاری و برنامه‌ریزی به معنای نظم دادن و مرتب کردن اعمال در بازه زمانی و در نظر گرفتن موقعیت‌های متعدد است. البته باید در نظر داشت برنامه‌ریزی اجتماعی، برنامه‌ریزی برای یک اجتماع است نه برنامه‌ریزی برای فرد به حیثیت اجتماعی او. لذا تقویت رفتارهای اجتماعی و نفوذپذیری بیشتر این رفتارها در این میان مهم است.^۴

از آن‌جا که سور مکی طواسین، به تحریض و تشویق مردم برای رسیدن به مرحله تثبیت ایمان در حوزه فردی و اجتماعی تأکید دارند و همچنین میل و اراده انسان‌ها را به تلاش علمی و عملی برای برقراری نظام ایمانی در عالم به نحوی برمی‌انگیزاند که انسان بتواند با گام‌بندی و برنامه‌ریزی صحیح تمام وجود خود را تحت ولایت انبیاء الهی و به تبع اهل بیت

۴. برای مطالعه بیشتر به کتاب «نظم و برنامه‌ریزی در مراحل زندگی»، اخوت، احمدرضا، مراجعه شود.

علیه السلام قرار دهد لذا انتخاب این سور مبارکه، از وجه رویکرد و اعتقادی جهت بررسی ابعاد برنامه‌ریزی اجتماعی مناسب به نظر می‌رسد.

در سیر ابرازی و عملی برنامه‌ریزی اجتماعی، باید از سوری مدد گرفت که به بحث ولایت‌پذیری در جامعه مدنی پرداخته و قابلیت تدبیر امور و نظم و برنامه‌ریزی اجتماعی در سطح کلان جامعه را مورد توجه قرار دهند.

سوره مبارکه بقره با طرح مباحث نظام ولایی و امام حق و امام کفر به مباحث اصلاح و افساد و نحوه برنامه‌ریزی اجتماعی می‌پردازد و سوره آل عمران با تمرکز بر مبحث تهلیل و لا اله الا الله، نحوه و نظام تبدیل شدن به یک امت را شرح می‌دهد. بنابراین بحث ولایت‌پذیری و برنامه‌ریزی اجتماعی در جامعه مدنی از مجموع این دو سوره قابل پیگیری است. با توجه به این نکته کلیدی باید خاطر نشان کرد در برنامه‌ریزی اجتماعی، جهت تقویت رفتارهای اجتماعی و نفوذپذیری آن در اجتماع طبق ضوابط و زمان‌بندی می‌توان از دو وجه تدبیرگری و نظام‌سازی اجتماعی، از این دو سوره مدد گرفت.

علاوه بر مطالب فوق، در ادامه به نوع ارتباط این کارگروه با دو کارگروه «تدبیرگری اجتماعی» و «نظام‌سازی اجتماعی» اشاره می‌کنیم.

۱.۳. وجه ارتباط علمی با سایر کارگروه‌ها

کارگروه برنامه‌ریزی از وجه علمی و رویکردی، حکم اصلی گام‌های برنامه‌های منظم خود را از وجه نظام‌سازی اجتماعی دریافت می‌کند. بدین معنی که تا حکمی صادر نگردد نمی‌توان برای اجرایی کردن آن اولویت‌بندی و برنامه‌ریزی کرد. بنابراین وجه اتصال این کارگروه، به کارگروه نظام‌سازی در وجه اعتقادی، سوری هستند که باب اتصال به غیب و بهره‌مندی از نظام ملکوت و احکام الهی در مقدرات زندگی را باز می‌کنند.

به نظر می‌رسد سور مبارکه‌ای که با قسم به ملائکه آغاز می‌شوند از این وجه مناسب باشند. چرا که این چهار سوره (صافات، مرسلات، نازعات، زاریات) پرده از حقیقتی برمی‌دارند که کمتر در نوع جهان‌بینی و رویکرد اعتقادی انسان دیده شده است؛ و آن تأثیر نظام ملائکه و غیب بر ظرفیت‌سازی انسان از طریق نزول رزق‌های مختلف و ارتقاء ظرفیت بشر از طریق ایجاد تغییر در سبک زندگی و پذیرش حق، و ممارست و پیروی از رسولان الهی در حاکمیت توحید است.

بنابراین می‌توان گفت مؤلفه‌های برنامه‌ریزی اجتماعی جهت حاکمیت ساختارها و نظامات توحیدی را می‌توان به مدد قسم‌های این سور شناسایی کرد.

این کارگروه در ادامه روند رویکردی و علمی خود باید بتواند گام‌بندی‌های برنامه‌ریزی شده را به خوبی تبیین و در سطح اجتماع تدبیر کند. لذا از این منظر نیاز به سوری دارد که بتواند با بیان لزوم پایداری و استقامت در ارائه مؤلفه‌ها تا رسیدن به پیروزی، به لزوم برنامه مشخص برای موحد شدن اشاره کرده و ساختاری آموزشی و اخلاقی را تبیین نماید که قابلیت

توسعه در سطح اجتماع را داشته باشد. و بتواند به برنامه‌ریزی اجتماعی کمک نماید که در نهایت، آن‌چنان نفس خود را تذهیب و تزکیه کند که به دور از هوای نفس آماده‌ی تدبیرگری اجتماعی از راه تدبیر در قرآن شود.

سور مبارکه مکیّ الم به خوبی این موارد را در خود داشته و می‌تواند از وجه علمی حلقه اتصالی باشند که گام‌های برنامه‌ریزی شده قابلیت تدبیرگری پیدا کنند.

۲.۳. وجه ارتباط عملی با سایر کارگروه‌ها

در بُعد ابرازی و عملی این کارگروه با کارگروه تدبیرگری اجتماعی از وجهی در ارتباط است که افراد کارگروه باید بتوانند مطالب اجرایی تبیین شده را با مؤلفه‌ها و زمان‌بندی مشخص به نتیجه برسانند. و در نهایت بتوانند مسیر را به سمت حکمی که قابلیت اجرا در سطح جامعه را داشته باشد، هدایت نمایند.

سور مبارکه حج، نور و احزاب با تبیین گام‌های مختلف سیر منظم و مرتبط حرکت اجتماعی از جاری شدن احکام خداوند در عرصه‌های مختلف اجتماعی در قالب اعمال منسک‌گونه و در ادامه لزوم رعایت شأن رسول، مباحث خود را شروع کرده و نهایتاً به برپایی مناسک و امت‌سازی در جامعه مدنی از طریق رعایت قواعد و حدود الهی در کوچک‌ترین نهاد اجتماعی و در ابتدایی‌ترین روابط اجتماعی اشاره می‌کند. لذا می‌توان این سور مبارکه را به عنوان مدخل ورود حرکت عملی از کارگروه تدبیرگری به سمت برنامه‌ریزی، مورد تدبیر قرار داد.

کارگروه برنامه‌ریزی پس از فهم تبیین‌های اجتماعی در حیطه موضوعات مختلف در عرصه‌های اجتماعی، و ارائه مؤلفه‌ها و گام‌های اجرایی؛ باید بتواند از طریق حلقه واسط به سمت نظام‌سازی اجتماعی حرکت کند. در واقع نیاز به راه و روشی است که علاوه بر معرفی اعمال و اصول، مواجهه‌ها و رفتارهای اجتماعی را نظم داده و برای اجرایی شدن آن به نحوی برنامه‌ریزی کند که به احکام آن دسترسی یابد.

سور مبارکه محمد، فتح و حجرات، سیر منسجمی از ابراز موضع‌گیرانه متناسب با شرایط اجتماعی، نسبت به احکام الهی و خنثی نبودن نسبت به آن و سپس پیروزی مسلمانان به دلیل پیروی از دستورات خدا و رسول را بیان داشته و در آخر به نحوه اطاعت و ادب اجتماعی نسبت به پیشوای اسلام برای ادامه فتح‌های مختلف در عرصه‌های کارزار اجتماعی اشاره می‌کند.

بنابراین با بیان روند بسیار دقیقی، ابتدا با ارائه دسته‌بندی کلی به ترتیب صحیح سیر پدیدار شدن عمل اختیاری انسان در جامعه (اعم از ایمان آوردن به احکام و دستورات الهی تا ایجاد نفاق و یا کافر شدن به آن)، اعمال و اصولی را معرفی کرده و سپس احکام دقیق مواجهه‌ها و رفتارهای اجتماعی را معرفی می‌کند.

لازم است اعضای کارگروه برای دقیق‌تر و تفصیلی شدن فعالیت خود، در سور مکی و مدنی مربوط به کارگروه، تدبیر نمایند.

۴. کارگروه نظام‌سازی اجتماعی

نظام‌سازی به معنای انجام کارهایی است که عرصه و بستر را در راه پیاده‌سازی امر الهی به سمت تکامل پیش می‌برد.^۵ بنابراین می‌توان گفت نظام‌سازی به معنای ایجاد ساختار و سازوکارهایی برای هم‌راستایی فراگیر، همه‌جانبه و مداوم با اوامر الهی است.

با توجه به این تعریف، لازم است اعضای این کارگروه علاوه بر توان ایجاد ساختار بتوانند حکم خداوند را متناسب با هر موضوع از سور مربوطه استخراج کنند.

سور مبارکه حوامیم با علوی که دارند کرامت‌زا بوده و قوت علمی را در فرد بالا می‌برند چرا که عظمت و شکوه بُعد علمی آن حکایت از یک نظام و ساختار منظم در عالم دارد.

از وجه عملکردی نیز اعضای این کارگروه باید بتوانند متناسب گام‌بندی‌های تدبیر شده حکم متناسب با نظام مسائل در بسترهای اجتماعی را بشناسند.

سوره مائده با طرح نظام ولایت و امامت، توضیح می‌دهد که اگر انسان‌ها در ساختار زندگی‌شان به سمت ولایت بروند؛ برای اجرایی و عملی کردن ساختار و نظام الهی می‌توانند سبک زندگی خود را در مسائل مختلف بر مدار احکام الهی تنظیم کنند.

این کارگروه از وجه علمی و عملی با کارگروه برنامه‌ریزی مرتبط است. چرا که برای جاری شدن جریان علم لازم است حکم خدا متناسب هر موضوع، مؤلفه‌بندی و منظم شود.

۴.۱. وجه ارتباط علمی با سایر کارگروه‌ها

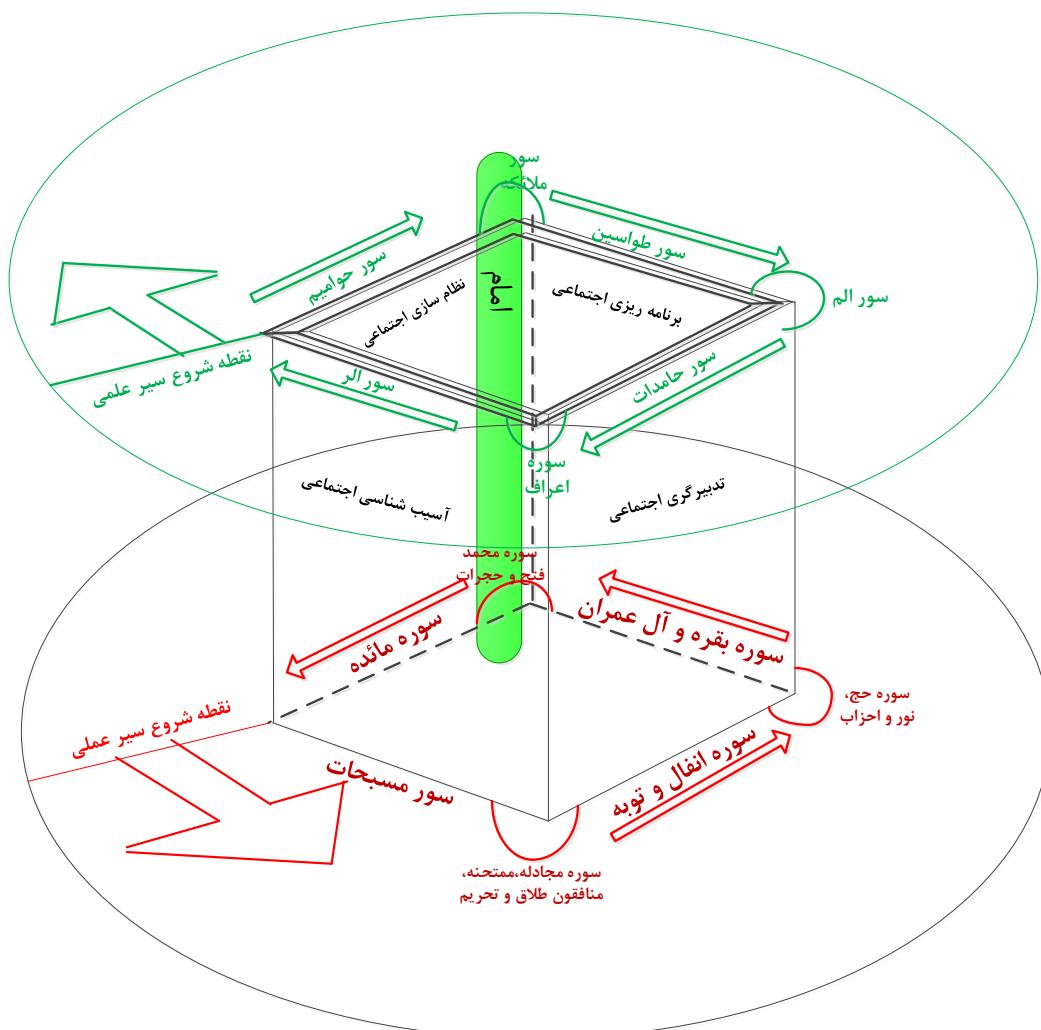
به نظر می‌رسد سور ملائکه (صافات، مرسلات، نازعات و ذاریات) با رویکرد تأثیر نظام ملائکه و غیب بر ظرفیت‌سازی انسان از طریق نزول رزق‌های مختلف و ارتقاء ظرفیت بشر به وسیله ایجاد تغییر در سبک زندگی و پذیرش حق و ممارست و پیروی از رسولان الهی در حاکمیت توحید، رابط مناسبی بین دو کارگروه نظام‌سازی اجتماعی و برنامه‌ریزی اجتماعی است.

۴.۲. وجه ارتباط عملی با سایر کارگروه‌ها

کارگروه نظام‌سازی از وجه عملکردی نیز با کارگروه برنامه‌ریزی در ارتباط است. زیرا برای عملی کردن مؤلفه‌های برنامه‌ریزی شده اعضای کارگروه نهایتاً باید به حکم الهی دسترسی پیدا کنند.

۵. برای مطالعه بیشتر به کتاب «شیوه‌های پیاده‌سازی بر پایه قرآن، دفتر چهارم: نظام‌سازی»، اخوت، احمدرضا، مراجعه شود.

لازم است اعضای کارگروه برای دقیق‌تر و تفصیلی شدن فعالیت خود، در سور مکی و مدنی مربوط به کارگروه، تدبیر نمایند.

شکل ۷- نقشه کعبه شامل سیر علمی و سیر عملی

فصل سوم

عرصه‌های اجتماعی

رخدادهای زندگی انسان در بسترهای مختلفی جاری می‌شوند، بسترهای وقوع رخدادهای زندگی را به نام عرصه می‌شناسیم. بنابراین برای عرصه‌یابی باید رخدادها را در بستر وقوع آن‌ها مشاهده کرد.

هر بستری به نسبت دوری یا نزدیکی از حق، دارای مرتبه می‌شود. به این ترتیب می‌توان مراتبی از عرصه‌های نزول حق را در سه عنوان هستی (از امر تا تکوین هستی و خلق انسان)، انسان (سیر رشد انسان در مراحل مختلف) و جامعه (وضعیت هویت جمعی انسان) طبقه‌بندی کرد.

◀ می‌توان برای هستی عرصه‌های زیر را در نظر گرفت: اسماء الهی؛ عرش و کرسی؛ ملائکه و وسائط؛ قضا‌های رانده شده؛ طبیعت و آیات تکوینی.

◀ همچنین برای انسان نیز عرصه‌های جزئی به صورت زیر قابل تأمل است: دریافت‌ها از طریق حواس؛ گزاره‌های استنادی براساس تعقل؛ علم؛ ایمان؛ توجه؛ فعل و صفات؛ اعمال؛ نتایج اعمال.

◀ برخی از بسترها مربوط به حیات جمعی انسان است مانند خانواده، حاکمیت، جامعه و ... که در آن رخدادهای اجتماعی رخ می‌دهد.^۱

بسترهای فردی محل وقوع رخدادهای درونی‌تر است و بسترهای اجتماعی محل وقوع رخدادهای عینی‌تر؛ لذا جامعه بستر وقوع رخدادهای اجتماعی است.

۱. برای مطالعه بیشتر به کتاب «شیوه‌های پیاده‌سازی بر پایه قرآن: دفتر دوم: عملیات‌سازی»، اخوت، احمدرضا، درس هفتم، ص ۲۸۰ مراجعه شود.

از آنجا که در نقشه حاضر فعالیت عرصه‌های اجتماعی متناسب با کارگروه‌ها مدنظر است و هر عرصه‌ی اجتماعی شامل رخدادهای مختلف می‌باشد؛ با توجه به چرخه علم و عمل که پیش‌تر ذکر شد (همه عرصه‌ها بخش علمی و عملی دارند) در ادامه، عرصه‌های اجتماعی در یک دسته‌بندی جامع به سه سطح کلان، میانه و خرد تفکیک می‌شود.

۱. سطوح کلان: سیاست‌گذاری و نظام‌سازی

در سطح کلان، مطالب پایه‌ای از منظر چستی، چرایی و چگونگی مورد بررسی و تبیین قرار می‌گیرد. در این سطح، موضوعات اساسی و بنیادی ترسیم می‌شود و امکان شناخت نسبت به موضوع فراهم می‌گردد. در نتیجه به یک نظام و ساختاری خواهد رسید.

۲. سطوح راهبردی و میانه:

طبیعتاً هر یک از موضوعات بنیادی از مجموعه‌ای از موضوعات جزئی‌تر پدید آمده که ارتباط منسجم و نظام‌مند میان این اجزاء، امکان تحقق موضوعات پایه‌ای و اساسی را فراهم می‌نماید. بر این اساس سطوح میانه در مقام بررسی و تبیین این موضوعات قرار دارند که اساساً به دلیل جزئی‌تر بودن به حوزه عمل نزدیک‌تر می‌باشند.

۳. سطوح خرد:

سطحی است که به مهارت و فعالیت‌های علمی جهت تحقق و پیاده‌سازی سطح میانه در رخدادهای زندگی کمک می‌کند.

از آنجا که انتخاب عرصه به شرایط فرد، توان و استطاعت او بستگی دارد، لذا قلمرو عرصه می‌تواند وسیع و یا کوچک در حد یک خانواده باشد و موضوعات عرصه می‌تواند متعدد یا کم انتخاب شود.

عرصه‌ها را می‌توان به گونه‌های مختلف از هم تفکیک کرد و دانش و توان خود را در آن‌ها جستجو نمود:

- ❖ برخی انسان محورند؛ یعنی بر توان‌ها و شناخت‌های درونی انسان تکیه دارند.
مانند حوزه تعلیم و تربیت، اخلاق، روانشناسی و ...
- ❖ برخی جامعه محورند؛ یعنی بر داد و ستدها و روابط و نقش‌ها تکیه دارند.
مانند حوزه خانواده، اخلاق اجتماعی، جامعه‌شناسی، حقوق، اقتصاد و ...
- ❖ برخی حاکمیت محورند؛ یعنی بر امر و نهی‌ها و سیطره‌ها و قواعد حکومتی تکیه دارند.
مانند فقه، سیاست، مدیریت و ...
- ❖ برخی بر خلق اثر و ابداع اشیاء و ایجاد دستاورد تکیه دارند.
مانند صنعت، عمران، فن‌آوری و ...
- ❖ برخی بر کشف حقایق پدیده‌ها، بر سیطره یافتن بر آن‌ها دلالت دارند.
مانند محیط زیست، زیست‌شناسی، شیمی، فیزیک، ریاضی و ...
- ❖ برخی بر کشف حقایق انسان به عنوان پدیده و سیطره بر پدیده‌های نفع و ضرر رسان بر او تکیه دارند.
مانند پزشکی، تغذیه، داروسازی و ...
- ❖ برخی بر مهیاکننده‌های زندگی مادی و معنوی تکیه دارند.
مانند کشاورزی، باغبانی، کتاب‌داری، نشر، نویسندگی و ...
- ❖ برخی بر شهادت و گواه بودن بر همه یا برخی عرصه‌ها و رصد آن‌ها تکیه دارند.
مانند قضاوت، تبلیغ، رسانه و ...
- ❖ برخی بر حمایت و پشتیبانی از دیگران تأکید دارند.
مانند پرستاری، انواع مشاغل خدمت‌رسان و ...
- ❖ برخی ...

با توجه به مطالب فوق، توجه به نکات زیر ضروری به نظر می‌رسد:

- برخی مشاغل نمی‌توانند در بیش از یک عرصه حضور داشته باشند.
- برخی از بسترها مانند بستر خانواده، محل تلاقی چندین عرصه است، ولی عرصه داد و ستد در آن پررنگ‌تر می‌باشد که باید به عنوان اصل تلقی شود.
- برخی از عرصه‌ها را همه افراد باید به صورت تخصصی به آن بپردازند مانند عرصه شناخت انسان؛ ولی برخی باید در آن مجتهدانه‌تر ورود پیدا کنند.

هر انسانی به طور طبیعی از همه عرصه‌ها بهره می‌برد و باید بتواند حداقل در یکی از آن‌ها صاحب اثر و تولید و ثمربخش باشد برای بهره‌وری از عرصه‌های مختلف، برقراری ارتباط و داشتن روابط اجتماعی، ضروری است. بدیهی است متخصص عرصه که متعهد به موازین اسلامی و قرآنی است و تمایل دارد بر اساس آموزه‌های قرآنی در عرصه تخصصی خود فعالیت نماید، لازم است بایسته‌های عرصه تخصصی را از قرآن کریم استخراج کند. بنابراین چنانچه خود به نظام موضوعات سور مبارکه قرآن کریم مسلط نباشد، باید به عالم و فردی آگاه با نظام موضوعات قرآن کریم مراجعه کرده و بعد از مشخص نمودن سور مربوطه، نقشه راه خود را از قرآن کریم استخراج نماید. جهت ادامه مسیر طی کردن مراحل زیر ضروری است:

- انتخاب سوره (و یا دسته سوره) مکی و مدنی
- مطالعه و بررسی سور انتخاب شده متناسب با عرصه تخصصی
- طراحی نقشه راه مطابق سور مطالعه شده
- تبدیل و تطبیق نقشه سوره با عرصه تخصصی
- گام‌بندی اجرایی بر اساس نقشه به دست آمده
- ورود به قسمت اجرایی

فصل چهارم

روابط و تعاملات در عرصه‌های اجتماعی^۱

تمام بسترهای زندگی متشکل از تعامل و ارتباطات عده‌ای از مردم با یکدیگر است. این تعاملات و ارتباطات براساس دستیابی به مقاصد و رفع نیازهای مشترک صورت می‌پذیرد.

چنانچه افراد تصمیم بگیرند ارتباطات و تعاملات اجتماعی خود را براساس باید نباید و احکام الهی سامان دهند، با عرصه‌های اجتماعی موحدانهای مواجه هستیم که روابط و تعاملات در درون این عرصه‌ها دارای سطوح متفاوتی است و قوانین ارتباطات اجتماعی متناسب با این سطوح تعیین می‌شود.

در این فصل لازم است برای بررسی ربط حقیقی در هستی، ابتدا به مسائل و موضوعاتی که دارای ربط حقیقی‌اند و سپس موضوعات و مسائلی که دارای ربط غیر حقیقی‌اند، توجه کرد؛ و در ادامه، علاوه بر ارائه تعریفی از ربط و ارتباط، به بیان مؤلفه‌های سطوح ارتباطات اجتماعی در عرصه‌های مختلف بپردازیم.

حقیقت ربط در هستی

ربط به معنای وابستگی به حالتی گفته می‌شود که قوام شیئی به شیء دیگر باشد. ربط حقیقی در هستی مربوط به وابستگی موجود به وجود یا وابستگی موضوع به حقیقت است. سایر ربط‌ها هم، اعتبار خود را از این ربط می‌گیرند.

۱. برای تفصیلی شدن مطالب این فصل می‌توان به کتب روایی (به طور مثال رساله حقوق امام سجاد علیه السلام) و کتب تخصصی مانند کتاب «تفکر اجتماعی، تفکر عینی: هنر خوب زیستن با دیگران»، (اخوت، احمدرضا)؛ «دوره‌های رشد تفکر اجتماعی: بلوغ عاطفی؛ دوره اکرام و تألیف» (اخوت، احمدرضا)؛ «اصول و مهارت‌های بلوغ باهم بودن» (اخوت، احمدرضا) مراجعه کرد.

با توجه به مطالب فوق :

۱. مسائل و موضوعات، هست و نیست‌ها یا باید‌ها و نبایدهایی که به وجود و هست و یا حقیقت وابستگی تام دارند (به این معنا که اعتبار بودن‌شان را از حقیقت می‌گیرند) مسائل و موضوعاتی هستند که دارای ربط حقیقی‌اند.
۲. مسائل و موضوعاتی که در کنار حقایق نشو و نما دارند، اصل با عدم آن‌هاست و جلوه‌ای از حقیقت به خود می‌گیرند ولی فاقد هرگونه حقیقتی هستند موضوعات و مسائلی‌اند که دارای ربط غیرحقیقی‌اند.

رابطه‌های اجتماعی

در زندگی اجتماعی، نیازها و مقاصد، انسان‌ها را به انواعی از رابطه‌های میان یکدیگر هدایت می‌کند. زیرا هر نقیصی می‌تواند بروزاتی از خود داشته باشد که این بروزات می‌تواند عامل ارتباط میان افراد با یکدیگر باشد. نیازها و مقاصد از یک سو و نقش‌های دیگران از سوی دیگر عامل اتصال میان انسان‌هاست.

منظور از رابطه‌های اجتماعی، وابستگی‌هایی است که بین افراد جامعه با فراهم شدن اقتضائات جبلی یا اعتباری به وجود می‌آید. این وابستگی‌ها ممکن است بر مبنایی درست و یا بر مبنای نادرست شکل بگیرد.

خداوند به انسان اذن داده تا بر اثر اقتضائات جبلی، مانند روابط خانوادگی و اقتضائات اعتباری، مانند مسئولیت‌ها و مشاغل اجتماعی، زمینه‌ساز رابطه‌ها قرار گیرد.

رابطه‌های مختلف با انگیزه‌های مختلف و براساس نیازها و مقاصد مادی، عاطفی، شناختی، معنوی و ... شکل می‌گیرد.

انواع رابطه‌های اجتماعی در عرصه‌های مختلف

نسبت‌های هر فرد یا جمعی به نسبت دیگران، به اذن الهی، رابطه‌ی آن‌ها را رقم می‌زند. این نسبت‌ها بر مبنای ربط حقیقی آن‌ها به وجود و هست تعیین می‌شود و به واسطه توان فطری او قابل تمایز است.

عرصه‌های اجتماعی محل وقوع رخداد‌های مختلف زندگی هستند و هر رخدادی از تعامل انسانی با دیگران سامان یافته است. در واقع تعاملات اجتماعی است که می‌تواند نیازها و مقاصد را ساماندهی کند.

در ساماندهی روابط گاهی لازم است فردی با جمعی و جمعی با فردی و فردی با فرد دیگر، رابطه دوستی یا دشمنی داشته باشد و از این رهگذر، با هم داد و ستدی مادی یا معنوی را برقرار نمایند.

با توجه به مطالبی که از ابتدا بیان شده است، برای ورود به عرصه‌های مختلف اجتماعی و در مواجهه با رخداد‌های اجتماعی ناگزیر به ایجاد رابطه‌هایی با شئون مختلف خواهیم بود.

این نکته را باید مد نظر قرار داد که نقشه علوم اجتماعی نمی‌تواند یک سازه و یا دستگاه فکری خاص، فارغ از انواع روابط و تعاملات اجتماعی باشد؛ لذا در ادامه روند، نیاز به بررسی متقابل روابط و تعاملات در عرصه‌های اجتماعی است. از این رو لازم است در تعاملات خود با دیگران به شئون مختلف افراد توجه داشته باشیم و برای هر شأنی، ویژگی‌ها و حدود و حقوق خاصی باید در نظر گرفت.

برای تفصیل روابط لازم است به موضوعاتی همچون رتبه، شئون و ویژگی، نیازها و مقاصد، مسئولیت‌های اجتماعی و سیاسی و محبت و پیوند توجه کرد و برای هر یک، حقوقی که از جانب خدا معین شده را دانست و به آداب بروز هر یک طبق سیره رسول گرامی صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام عمل کرد.^۲

نباید فراموش کرد اگر رابطه‌ای مورد تایید خداوند باشد، آن رابطه حقیقی و اگر نباشد یا نسبت به آن از غیر خدا عنوانی دریافت شود، رابطه غیرحقیقی خواهد بود.

امید است با پیاده‌سازی قوانین الهی در عرصه‌های موحدانه شاهد تحولی در نظام مسائل و نیازها و نیز توسعه قلمروها باشیم.

۲. جهت مطالعه انواع تفصیل روابط به ضمیمه شماره ۲ مراجعه شود.

خاتمه

هر کارگروه با محوریت یکی از اذکار تسبیحات اربعه یک کعبه را تشکیل می‌دهند با محوریت امام. بنابراین ما با سیر:

شکل‌گیری اُمّت،

سیر شکوفایی اُمّت،

استقرار اُمّت،

رشد اُمّت

به ترتیب:

در دور علم و عمل

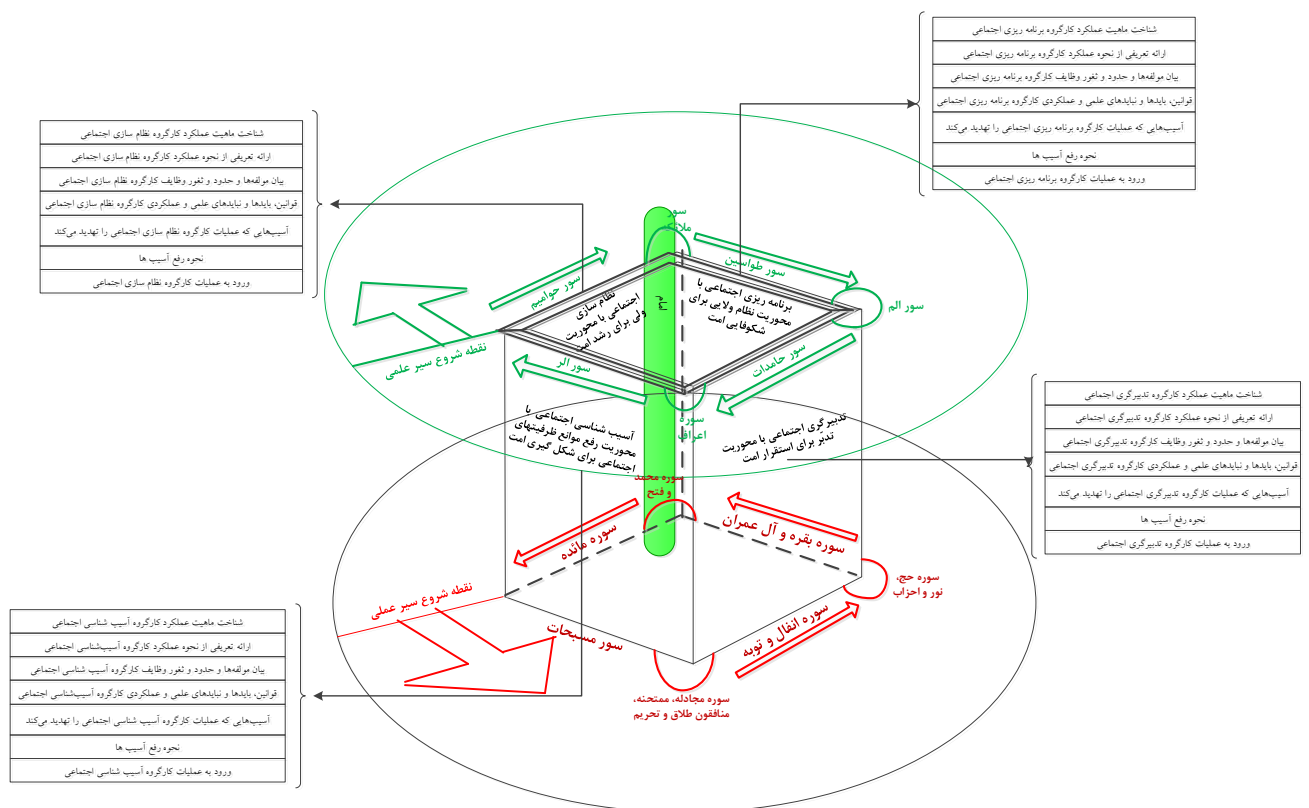
سبحان الله: سور الر / سور مسبحات

الحمد لله: سور حامدات / سور انفال و توبه

لا اله الا الله: سور طواسین / سور بقره و آل عمران

الله اکبر: سور حوامیم / سوره مائده

مواجه هستیم.

شکل ۹- کعبه- شکل گیری، استقرار، شکوفایی و نظام سازی امت

به این ترتیب:

ما نیاز به افرادی داریم که اعتقادات، باورها، صفات، خُلقیات آن‌ها توحیدی، طیب و بر مدار حُسن باشد.

به دور از هرگونه افراط و تفریط.

و این مهم محقق نمی‌گردد مگر به نور علم.

و علم چون چراغی است برکنار زنده ظلمت‌ها و تیرگی‌ها

و می‌برد و می‌زداید آنچه که نباید باشد.

و چون انسان موحد منور شد به نور علم،

عالمی است مؤمن، که امنیت‌بخشی او می‌تواند سراسر عالم را به احسن‌الحال هدایت کند.

و علم عطاشدنی است،

به میزان جهد مجاهد.

و استجابت‌شدنی است،

به میزان دعای دعاکننده.

فلذا چه فرق دارد آن انسان که باشد،

کجا باشد،

و چگونه عالم شده باشد.

مهم عمل براساس علم است.

صالح، محسنانه، خالصانه

و آن حرکت برمداری است که باید.

و برای دستیابی به آن باید آماده شد به همان طریق که باید و آن را گویند به همان صورت که باید.

و دور اول شناخت است

و دوم تعریف آن

و سوم تعیین حدود آن

چهارم بایسته‌های آن، چگونگی به کارگیری، قوانین

پنجم آسیب آن

ششم رفع آن

و هفتم عمل به آن

و چون کامل شد، عالمی به اطاعت در زمان و مکان، که باید.

تا به فعلیت درآوری آنچه که امر شود.

و جامه عمل بر اندامش بیوشانی.

و آن نیست، مگر در پرده غیب.

که چون به در آید منور شود همه آنچه اقتضای آن را داشته.

و دیگر همه ظلمت است و نابود.

بنابراین مطالب

علت داشتن نقشه، جایگاه آن، کارکرد آن و اجرای آن

در قبل ظهور است.

و افرادی که لازم است در اجرای آن باشند.

و همه آن، تازه آماده شدن برای بعد از ظهور است ...

یعنی این نقشه، نقشه آماده‌سازی نیروها برای ذخیره است

و نه نقشه اصلی.

طراحی و تدوین نقشه

۸ اسفندماه ۱۳۹۸

مصادف با شب لیلة الرغائب ۱۴۴۱

ویرایش دوم

۱۰ مهر ماه ۱۴۰۲

مصادف با شب ولادت حضرت ختمی مرتبت، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۱۴۴۵

سوره‌های مکی - سیر شناختی / علمی	
هر یک از سور حوامیم در مورد موضوعات خاصی در حوزه استقرار کتاب در هستی و در نظام اجتماعی و فردی انسان بحث می‌کنند. غرض مشترک این سور بیان ساختار وجودی هستی و انطباق آن با ساختار وجودی انسان و جامعه است. در هر یک از این سوره‌ها با محوریت وحی و رسول به جنبه‌های مختلفی از این ساختار توجه می‌شود. این هفت سوره به عنوان تاج قرآن، به بررسی حاکمیت و فراگیری دین و وحی از طریق انطباق ساختار حکومتی با ساختار هستی، انسان و جامعه پرداخته‌اند. سوره مبارکه غافر، بیان‌کننده مفهوم ایمان و اتصال به عالم غیب و ملائکه است و از مؤمنی صحبت می‌کند که به سبب اعتقادات بسیار قوی در برابر طوفان‌های حوادث و مشکلات و فتنه‌ها نمی‌شکند. سوره مبارکه فصلت، بحث زکات را به عنوان مؤلفه‌ای نام می‌برد که نشان از نظام اختیار و توان فهم درست از نادرست دارد. و آن را عاملی برای جدا کردن مشرک از مؤمن بیان می‌کند و در ادامه با طرح شهادت اعضای بدن علیه خود انسان، او را به جایی می‌رساند که بفهمد خدا بر همه چیز شهید است. بنابراین سوره برای انسانی که کمبود خشیت دارد، مناسب است به نحوی که تعینات فرد را برطرف می‌سازد و به او نشان می‌دهد که چگونه خدا بر همه چیز شهید است. سوره مبارکه شوری، سوره وصف‌ها و صفات امامت است. انسان مؤمن این سوره نیز شریعت‌خواه است. این سوره مبارکه با بیان ویژگی‌های وحی و کیفیت آن، انسان را به مرتبه امام‌خواهی می‌رساند. سوره مبارکه زخرف، سوره‌ای درباره‌ی بسترهای زندگی، ماهیت دنیا و نظر خداوند راجع به توجه به دنیاست و آن را برای مؤمن نمی‌پسندد. سوره مبارکه دخان، با طرح بحث زمان و وحی، اشاره به حقیقت شب قدر دارد که همه مقدرات در دست امام است. سوره مبارکه جاثیه، ساختار انسان را تبیین می‌کند. سوره مبارکه احقاف راجع به فلسفه حیات، سیر حیات و مراتب حیات صحبت می‌کند. سور مبارکه حوامیم، با علوی که دارند، کرامت‌زا بوده و قوت علمی و عملی را در فرد بالا می‌برند. چرا که عظمت و شکوه بُعد علمی آن که حکایت از یک نظام و ساختار منظم در عالم دارد که تنها همراه با نظام عملکردی آن معنا پیدا می‌کند. نهایتاً می‌توان این‌گونه جمع‌بندی کرد که غرض مشترک این سور بیان ساختار وجودی هستی و انطباق آن با ساختار وجودی انسان و جامعه است. در هر یک از این سوره‌ها با محوریت وحی و رسول به جنبه‌های مختلفی از این ساختار توجه می‌شود.	سور حوامیم (غافر، فصلت، شوری، زخرف، دخان، جاثیه، احقاف)

سور ملائکه (صافات، مرسلات، نازعات و ذاریات)	در آغاز سور صافات، مرسلات، نازعات و ذاریات؛ به ملائکه و کارکرد و صفات آن‌ها سوگند یاد شده است. سوره مبارکه صافات با قسم به ملائکه‌ای که به فرمان خدا صف‌آرایی کرده‌اند و ملائکه‌ای که بازدارنده از گناهان هستند و ملائکه تلاوت‌کننده کتاب‌های خداوند آغاز می‌شود. غرض اصلی این سوره، تنزیه خداوند و سلام بر مرسلین و بیان پاداشی است که به سبب ممارست ایشان در حق و رفتار نیک ایشان عطایشان می‌شود. علاوه بر آن ضمن بیان گزارشی از شرایط و احوال بهشت و جهنم، درصدد یافتن علت ورود به آن است. از طرفی دیگر سختی‌هایی که انبیاء برای هدایت بشر متقبل شدند را یادآور می‌شود. سرانجام در چند آیه کوتاه پیروزی لشکر حق را بر لشکر کفر و شرک و نفاق بیان می‌دارد. موضوع اصلی سوره مبارکه ذاریات، تقسیم امر است که یکی از مصادیق آن رزق‌های الهی است. درواقع انسان ظرفیتی پیدا می‌کند که متناسب آن، رزق‌های خاص به او داده می‌شود. بنابراین آیات این سوره، از وجه اعتقادی اشاره به تأثیر اعمال انسان در اتصال به غیب و تقسیم امر و رزق‌های الهی دارد. لذا انسان تعیین‌کننده سرنوشت و رزق خود است. در نتیجه می‌توان گفت از یک طرف ظرفیت انسان تعیین‌کننده رزق‌ها و تقسیم امر است و از طرفی دیگر ظرفیت انسان به اعمال و افعال او مرتبط است. بنابراین اعمال و رفتار انسان ظرفیت‌ساز و تعیین‌کننده ظرفیت انسان برای دریافت رزق‌های الهی اعم از مادی و یا معنوی و روحانی است. عدم توجه به آخرت‌گرایی، تنگ‌کننده رزق و توجه به آخرت، افزایش دهنده رزق است. در سوره مبارکه مرسلات، سخن از القای ذکری آمده است که می‌تواند اتمام حجت کند و یا از طرفی رشد ایجاد نماید. قسم‌های سوره مبارکه نازعات نیز نشان از تغییر سبک زندگی دارد. این که عامل اصلی تغییر سبک زندگی انسان چیست. در مجموع، این پنج سوره پرده از حقیقتی برمی‌دارد که کم‌تر در نوع جهان‌بینی و رویکرد اعتقادی انسان دیده شده است و آن تأثیر نظام ملائکه و غیب بر ظرفیت‌سازی انسان از طریق نزول رزق‌های مختلف و ارتقاء ظرفیت بشر از طریق ایجاد تغییر در سبک زندگی و پذیرش حق و ممارست و پیروی از رسولان الهی در حاکمیت توحید است.
سور طواسین (شعراء، نمل و قصص)	با بررسی سور طواسین درمی‌یابیم، ایمان مؤلفه اصلی میان این سور است، که دارای سه بخش است. بخش مقدمه‌ای: شامل تمام نعمت‌ها و توان‌هایی است که خداوند به انسان عطا کرده تا ضمن شناخت منعم به شکرگزاری در برابر او اقدام نماید. بخش اصلی: موضوعات زمینه‌ساز ایمان مانند «علم» و «یقین» که اعمال و صفات انسان بر اثر آن تثبیت می‌شود و بروز ایمان ثمره این تثبیت است.

بخش نتیجه‌ای: غایت جریان تداوم ایمان. بنابراین با توجه به ترتیب صحیح سیر پدیدار شدن ایمان که عملی اختیاری است و برنامه‌ریزی و مرتب کردن اعمال در طول زندگی انسان مبتنی بر بررسی موانع ایمان آوردن (سوره شعراء)، بررسی سیر رشد صفت ایمان (سوره نمل)، چگونگی مؤمن شدن و مؤمن ماندن (سوره قصص). می‌توان گفت سور طواسین به تحریض و تشویق مردم برای رسیدن به مرحله تثبیت ایمان در حوزه فردی و اجتماعی تأکید دارند و میل و اراده انسان‌ها را به تلاش علمی و عملی برای برقراری نظام ایمانی در عالم به نحوی برمی‌انگیزاند که انسان بتواند با گام‌بندی و برنامه‌ریزی صحیح تمام وجود خود را تحت ولایت انبیاء الهی و به تبع اهل بیت علیهم السلام قرار دهد. لذا انتخاب این سور مبارکه جهت بررسی ابعاد برنامه‌ریزی اجتماعی مناسب به نظر می‌رسد.	
سوره مبارکه عنکبوت سوره جهاد، صبر و مقاومت است و تنها فردی می‌تواند در این سه حوزه موفق باشد که در بعد اعتقادی دارای بینۀ بوده و از بعد اعتقادی محکم و توحیدی باشد. سوره مبارکه روم با بیان آیاتی در حوزه تفکر، سیر در زمین، توجه به آیات الهی و فطرت؛ اشاره به اصل مهمی دارد و آن نحوه بهره‌مندی از نظم جدید جهانی در یکپارچگی جهان اسلام تا رسیدن به پیروزی نهایی است. در واقع این سوره با اشاره به لزوم دین‌داری متفکرانه، عاقبت‌گرایانه و باطن‌گرایانه، وعده پیروزی مستضعفان بر مستکبران را داده و آن را جزء لاینفک نظام دینی می‌داند. بنابراین برای سهیم شدن انسان متدین در این وعده، لازم است علاوه بر سطحی نبودن دین‌داری، از پراکندگی اجتماع مؤمنین جلوگیری شود. سوره مبارکه لقمان با ارائه نظام آموزشی و اخلاقی، قصد داشتن و قصددار کردن انسان‌ها را محوری‌ترین موضوع در این نظام آموزشی مطرح می‌کند و آیاتش دلالت بر این دارد که لازمه موحد بودن، داشتن یک برنامه‌ریزی آموزشی و اخلاقی است. سوره مبارکه سجده به عنوان سوره عرفان قرآن به مبحث لقاءالله و تزکیه و تذهیب نفس پرداخته و شاخص خلوص عبودیت است؛ سخن از فردی می‌کند که اراده‌اش را به اراده خدا پیوند زده و در عبودیت خالص شده است. در مجموع می‌توان گفت سور الم مکی، با سوره مبارکه عنکبوت و مبحث جهاد، مقاومت و گذر از فتنه‌های زندگی شروع شده و با تصویرسازی پیروزی وعده خداوند در عرصه‌های مختلف زندگی، استقرار برای موحد ایجاد می‌کند و در ادامه سوره مبارکه لقمان، با بیان لزوم برنامه‌ریزی برای موحد شدن، نظام آموزشی و اخلاقی آن را تبیین کرده و توسعه می‌دهد و در آخر با سوره سجده اعلام می‌دارد چنین موحدی که در عرصه‌های اجتماعی با برنامه‌ریزی اخلاقی و آموزشی، صبر و مقاومت	سور الم (عنکبوت، روم، لقمان و سجده)

و ایمان به وعده‌های خدا، فتح را نصیب خود کرده؛ همان فردی است که نفس خود را تذهیب و تزکیه کرده و به لقاءالله رسیده و همواره درحال عبودیت خداوند است.	
سوره مبارکه حمد، زندگی انسان هدایت شده را از جهت‌گیری‌های گمراهان و غضب‌شدگان جدا کرده و عبودیت خالصانه را با استعانت از اسم خداوند و درک مقام حمد معرفی می‌کند. سوره مبارکه انعام، توحید را از منظر نفی شرک مطرح می‌کند. سوره خروج انسان از شرک و سوره فطرت است. این سوره اعلام می‌کند از طریق عناصر ساختار وجودی انسان، می‌توان از شرک خارج شد. تمرکز اصلی سوره مبارکه کهف، بر روی عمل صالح یا همان احسن عمل و تبیین موقعیت‌های ابراز، تأثیر عوامل مؤثر و موانع انجام آن است. این سوره نشان می‌دهد که قلمروی عمل صالح می‌تواند متناسب انسان‌ها و باورهای آنها متفاوت باشد. سوره کهف، با بیان چهار نمونه عمل صالح از چگونگی جاری شدن نور عمل صالح در زندگی پرده برمی‌دارد. داستان اول، اصحاب کهف است و پیدایش عمل صالح. که با داستان برائت ایشان از کفر می‌توان معنای عمل صالح را فهمید. دومی داستان باغ و آسیبی است که می‌تواند به عمل صالح وارد شود و به صراحت اعلام می‌کند، حفظ عمل صالح مهم است. سومی، داستان موسی و خضر، که به مختصات و مرتبه عمل صالح و این حقیقت اشاره دارد که با مرتبه‌بندی انسان، عمل صالح متمایز می‌شود و چهارمی، داستان ذوالقرنین است که به بیان توسعه عمل، وسیع شدن دید برای انجام عمل صالح اشاره می‌کند. سوره کهف سوره افراد مضطرب است که در بسترهای زندگی درصدد احکام و بایسته‌های اعتقادی انجام عمل صالح هستند. سوره مبارکه سبأ، یک سوره درونی است. بحث استضعاف و استکبار را توصیف و تبیین می‌کند و به صورت خاص به بحث ملائکه می‌پردازد و حمد خدا در آخرت را مطرح می‌کند. سوره مبارکه فاطر، به توان و وسعت انسان در ملائکه‌آفرینی از طریق انجام عمل صالح اشاره دارد. بنابراین می‌توان گفت در سوره انعام، بحث نامساوی بودن ابعاد اعتقادی توحید و شرک تبیین می‌شود و در سوره کهف انواعی از آن نام برده شده و در سوره سبأ نامساوی‌ها نشان داده شده و در سوره فاطر فهم آن‌ها از طریق عقل مطرح می‌شود. در مجموع سور حامدات با سوره مبارکه حمد که بحث استعانت انسان از خداوند و عبودیت اوست شروع شده و در ادامه به تبیین نامساوی بودن اعتقادات توحیدی و مشرکانه، از منظر ساختار وجودی انسان می‌پردازد. و سپس به وجود ساختار ملک‌آفرینی و ملک‌گونه این نامساوی‌ها در انسان، که همانا عقل است؛ اشاره دارد.	سور حامدات (حمد، انعام، کهف، سبأ و فاطر)

سوره اعراف	سوره مبارکه اعراف با طرح مباحثی در مورد انبیاء الهی، ضمن بیان تمایز میان زندگی انبیاء به سیر فرآیند رشد بشر اشاره دارد. علاوه بر آن با بررسی آیات مرتبط به عالم ذر می‌توان با لایه باطنی از زندگی انسان در دنیا و هستی آشنا شد. در مجموع این دو نوع نگاه اعتقادی، از طرفی نیازمند تدبیر و تدبّر یا به اصطلاح تدبیرگری در عرصه‌های زندگی است و از طرفی با توجه به وجه استعاده‌ای سوره و آیات مرتبط با انحرافات دینی؛ باید به وجه آسیب‌های اجتماعی در بعد اعتقادی نیز توجه داشت. بنابراین می‌توان گفت از بُعد علمی و اعتقادی، حلقه واسط گذر از مباحث مدیریتی و ورود به مطالب آسیب‌شناسانه در عرصه اجتماع، نیازمند نگاه تدبیری به سوره مبارکه اعراف است.
سور الر (یونس، هود، یوسف، ابراهیم و حجر)	سور مبارکه الر، بیان‌کننده نقش آیات در زندگی فردی و اجتماعی انسان و نحوه چگونگی برخورد با آیات است. در این راستا به منشأ، اصل، جریان و نتایج نزول آیات و صفاتی که در اثر آن در عالم تجلی می‌یابد، اشاره می‌کند. در این راستا ضمن بیان صفت بارز اولوالالباب که ثمره شناخت و رفتار مثبت نسبت به آیات است؛ به بیان ویژگی‌های شناختی و رفتاری مربوط به موضع‌گیران با وحی، کتاب و انبیاء و تبعات آن می‌پردازد. بنابراین می‌توان گفت سور مکی الر از منظر پرداختن به انواع آسیب‌های اعتقادی پایه و نحوه درمان آن قابل بررسی است. سوره مبارکه یونس با پرداختن به موضوع آیات، کتاب و حق، گزاره‌های عقلی ارائه می‌دهد و انذار را فراهم‌کننده زمینه رشد و شکوفایی انسان می‌داند. در سوره مبارکه هود، وجه اُمت بارز است و فرد با استغفار و توبه و عبودیت رشد می‌کند. سوره مبارکه یوسف، به عنوان تنها سوره‌ای که منحصراً به داستان یک پیامبر اشاره دارد؛ به بیان تأثیر تقویت ایمان در هدایت می‌پردازد و نشان می‌دهد شرط بهره‌مندی از هدایت و رحمت، ایمان و شرط استفاده از عبرت، لُبّ است. در واقع مسائل روان‌شناسانه، حقوقی، جامعه‌شناسی و... را اولوالالباب‌ها می‌توانند استخراج کنند. سوره مبارکه رعد با توصیف حق، به اهمیت لُبّ اشاره داشته و آیات احکامی این سوره، حکایت از توصیف حق و ارتباط آن به زندگی انسانی دارد که از لُبّ استفاده کرده و حق را در زندگی جاری می‌سازد. سوره مبارکه ابراهیم، از کتابی سخن می‌گوید که انسان را از ظلمات به سوی نور خارج می‌کند و به سبب این نعمت لازم است شکرگزاری شود. در این سوره، جریان حق و باطل به عبادت تبدیل شده و نام منسک به خود می‌گیرد.

سوره مبارکه حجر در مورد خودِ رسول الله و دائمی شدن قرآن و جاری شدن جریان حق در عالم است.	
--	--

سوره‌های مدنی - سیر عملی / اجرایی	
سور مسَبِّحات	با مطالعه و بررسی این سور این‌گونه به نظر می‌رسد که در سور مسَبِّحات، ضمن این که اسماء الهی دارای جایگاه بارز و آشکاری در محتوای سوره هستند؛ به صورت مشهودی هر پنج سوره به آسیب‌هایی اشاره دارد که به صورت روزمره می‌تواند یک جامعه توحیدی را گرفتار کند. سوره مبارکه حدید، با بیان بحث‌های اقتصادی، تدارکاتی و تأمین معاش زندگی؛ سوره مبارکه حشر، با مطرح کردن بحث برادری، خواهری و تنظیم روابط داخلی و خارجی؛ سوره مبارکه صف و سوره مبارکه جمعه با ارائه مباحثی پیرامون جهاد، تعلیم و تزکیه، آمادگی نظامی و آمادگی فرهنگی؛ و نهایتاً سوره مبارکه تغابن، با طرح مسائل و نظام خانواده، پنج رکن اساسی جامعه مدنی هستند که به آسیب‌شناسی جامعه مدنی می‌پردازند. در واقع می‌توان گفت در مجموعه این سوره‌ها، حالات مختلف آسیب‌های جدی جامعه توحیدی بررسی شده است. بنابراین وجوه مشترک سوره‌ها بر دو جنبه وجه اسماء الهی به عنوان راه درمان و نجات، وجه انواع روش‌های مقابله با استمرار و استقرار حکومت جامعه ایمانی قرار می‌گیرد که با بررسی اسماء الهی می‌توان خلاءهای فکری یک جامعه را بررسی کرده و برای درمان آسیب‌ها از اسماء الهی مدد گرفت.
سوره‌های مجادله، ممتحنه، منافقون، طلاق و تحریم	این دسته سوره در میان سور مسَبِّحات قرار گرفته‌اند و با آن‌ها در ارتباط هستند. سوره مبارکه مجادله با بیان مسائل در سه حوزه خانواده، برادری و ارتباطات، مسائل سیاسی و احکام دین؛ مهم‌ترین مسئله را عدم پیوند با افرادی بیان می‌دارد که با رسول‌الله دارای زاویه و عدم اتفاق نظر هستند اعم از منافقین و کفار. موضوع اصلی در سوره مبارکه ممتحنه، برائت از دشمنان است و به نقش مسئله زن در ارتقاء و یا افول جوامع می‌پردازد سوره مبارکه منافقون، غفلت از آخرت را علت اصلی نفاق و منافق شدن انسان دانسته و خصوصیات منافق را نام می‌برد. سوره مبارکه طلاق، شروط موفقیت در زندگی را بیان کرده است و آیاتی که بیشتر قالب شرطی دارند نشان می‌دهد آن چیزی که در زندگی و بالاخص در فضای خانواده باید مورد توجه قرار گیرد، شروط موفقیت و شروط ناکامی در زندگی است و نه صرفاً توجه به ظواهر زندگی.

در سوره مبارکه تحریم، با بیان بحث خانوادگی درون بیت رسول، نشان می‌دهد که ازدواج‌های پیامبر جنبه سیاسی داشته است. در مجموع این پنج سوره، با گذر از مسائل درون بیت به نقش افراد در ساختارهای اجتماعی اشاره دارد و علاوه بر توجه به آسیب‌هایی که در جامعه مدنی می‌تواند وجود داشته باشد، ارکان جامعه مدنی را یادآور شده و تبیین می‌کند.	
این دو سوره مدنی هستند که به وضوح با تبیین شرایط کارزار و مسائل قبل و بعدش از دو منظر ایجابی و سلبی؛ آداب قیام، رزم و بروز نفاق در جامعه را بررسی می‌کنند. این دو سوره زوج سوره‌ای هستند که مفاهیم آن در هم تنیده و با هم مرتبط است. درواقع علاوه بر بیان احکام اجرایی و عملی آمادگی برای رزم، با بیان ویژگی طیف‌های مختلفی از انسان‌هایی که با رزم مشکل داشته و عهدشکن می‌باشند به نحوی مدیریت خود و شرایط را در عرصه‌های مختلف زندگی تبیین می‌نماید. لذا به نظر می‌رسد در بُعد عملی برای اقامه ارزش‌ها و مدیریت جامعه مدنی، تدبیر در این دو سوره لازم است.	سوره انفال و توبه
سور مدنی هستند که با بیان مراتب بیت، نحوه جاری شدن احکام الهی در عرصه‌های مختلف را بیان می‌دارد. در سوره مبارکه حج با مخاطب قرار دادن مشرکین، اصول دین را بیان نموده و آن‌ها را انداز و تخویف می‌دهد و از طرفی دیگر با بیان قواعد منسک حج به عنوان نماد جهاد انبیاء در ابراز رسالت-شان؛ ممزوجی از ایستادگی و مقاومت جهادگونه انبیاء در جاری کردن احکام خداوند در عرصه‌های اجتماعی و در مقابل تهدید مقابله کنندگان با انبیاء را به تصویر می‌کشد. و از این طریق منسک حج را به عنوان راهکار عملیاتی شدن دعوت انبیاء معرفی می‌کند. در سوره مبارکه احزاب با محور قرار دادن انواع روابط در درون بیت رسول، قواعدی بیان می‌گردد که رعایت آن‌ها به عنوان حفظ شأن ولایت پیامبر در درون بیت مهم می‌شود و در واقع منشوری از نحوه تعامل و ارتباط با پیامبر ارائه داده و یادآور می‌شود حفظ شأن پیامبر به عنوان ولی جامعه و رعایت حدود الهی به منزله امانت‌داری در عرصه‌های اجتماعی است. سوره مبارکه نور نیز با طرح مباحث خانواده به قواعد کوچک‌ترین بیت در عالم اشاره دارد؛ از آسیب‌هایی که خانواده را تهدید می‌کند آغاز کرده و سپس با بیان قواعد توحیدی، راهی برای نورانی شدن بیت نشان می‌دهد. بدین ترتیب می‌توان گفت ما در واقع با حلقه و چرخه جاری شدن احکام خداوند در عرصه‌های مختلف اجتماعی مواجه هستیم. حرکتی که جهاد انبیاء در اقامه حکومت دینی را با نماد منسک نشان داده و برای تفصیلی‌تر شدن نحوه عملکردی انبیاء در عالم، تعاملات اجتماعی با رسول را بیان می‌دارد و بدین نحو شأن رسولان الهی به عنوان جهادگران عرصه‌های اجتماعی و تبیین کنندگان دین و جاری‌کنندگان منسک حج را بیان می‌دارد و در ادامه با بیان نحوه رعایت حدود	سوره حج، نور و احزاب

الهی در بیوت مؤمنان اشاره به این حقیقت دارد که برای برپایی مناسک و امت‌سازی در جامعه مدنی باید از رعایت قواعد و حدود الهی در کوچک‌ترین نهاد اجتماعی و در ابتدایی‌ترین روابط اجتماعی شروع کرد.	
زوج سوره‌هایی هستند که موضوعات مطرح شده در آن بسیار با یکدیگر مرتبط هستند و چگونگی رسیدن احکام به تفصیل را بیان می‌کنند. چنانچه کسی توان فهم این دو سوره را داشته باشد می‌توان گفت علاوه بر فهم مدیریت زندگی، تبدیل به انسان چابکی شده است که توان گام‌بندی‌های اجرایی را دارد. سوره مبارکه بقره با تمرکز بر ابعاد تقویت‌کننده و محدودکننده برنامه‌ریزی اجتماعی ذیل موضوع کتاب و نوع رویکرد و موضع‌گیری انسان‌ها نسبت به آن و از طرفی با طرح مباحث نظام ولایی و امام حق و امام کفر به مباحث اصلاح و افساد و نحوه برنامه‌ریزی اجتماعی پرداخته است. بنابراین با طرح مبحث مدیریت، امکانات و شرایط بانی را در حیطه برنامه‌ریزی اجتماعی برای فعال‌سازی جمعی جهت رسیدن به مقصدی مشخص گشوده است. سوره مبارکه آل عمران نیز، سوره تهلیل است و مبحث «لا اله الا الله» در آن ویژه مطرح شده است. در سوره بقره امامی که مطرح می‌کند، در سوره آل عمران تبدیل به یک امت شده است؛ بنابراین بحث ولایت‌پذیری در جامعه مدنی از مجموع این دو سوره قابل پیگیری است. با توجه به این نکته کلیدی باید خاطر نشان کرد در برنامه‌ریزی اجتماعی می‌توان جهت تقویت رفتارهای اجتماعی و نفوذپذیری آن در اجتماع، طبق ضوابط و زمان‌بندی از دو وجه مدیریت و نظام‌سازی اجتماعی از این دو سوره مدد گرفت.	سوره بقره و آل عمران
سوره‌های مبارکه محمد، فتح و حجرات سه سوره مدنی هستند که هر کدام علی‌رغم اینکه فضای خودشان را دارند با یکدیگر دارای قرابت معنایی هستند. محور سوره مبارکه محمد صلی الله علیه و آله و سلم قتال است و به مسائل قبل جنگ و حین جنگ و بعد جنگ می‌پردازد به نحوی که در بعضی کتب با عنوان سوره قتال از آن یاد می‌شود. قتال اراده‌ی نبودن است؛ الزاماً هم جنگ با شمشیر نیست. اراده‌ی نبودن را قتال می‌گویند. در سوره محمد، مقایسه مؤمن و کافر در صحنه‌های زندگی، با رویکرد از کارکرد انداختن طرف مقابل است. سوره مبارکه فتح نیز فتح قرآن است. فتح یعنی به واسطه رسول اعظم خیلی از درها باز شده است. اگر ایشان نبودند خیلی درب‌ها باز نمی‌شد. سوره فتح سوره حضور پیامبر در زندگی نوع بشر و فتح‌های پیاپی در عالم است.	سوره فتح، محمد و حجرات

سوره مبارکه حجرات به عنوان سوره آداب و اخلاق اجتماعی با بیان قواعد زندگی جمعی سالم به آداب برخورد با پیشوای اعظم اسلام و چگونگی برخورد با اختلافات و درگیری‌ها میان مسلمانان پرداخته و اصولی که مسلمانان در مواجهه با رسول الله باید به کار بندند را بیان می‌دارد. بنابراین می‌توان سیر منسجمی از ابراز موضع‌گیرانه متناسب با شرایط اجتماعی، نسبت به احکام الهی و خنثی نبودن نسبت به آن را در سوره محمد دنبال کرد و سپس در ادامه پیروزی مسلمانان به دلیل پیروی از دستورات خدا و رسول را در سوره فتح دید و در سوره حجرات نحوه اطاعت و ادب اجتماعی نسبت به پیشوای اسلام برای ادامه فتح‌های مختلف در عرصه‌های کارزار اجتماعی آموخت. این سه سوره با روند بسیار دقیقی ابتدا با ارائه دسته‌بندی کلی به ترتیب صحیح سیر پدیدار شدن عمل اختیاری انسان در جامعه (اعم از ایمان آوردن به احکام و دستورات الهی تا ایجاد نفاق و یا کافر شدن به آن)، اعمال و اصولی را معرفی می‌کند و تا جایی پیش می‌رود که می‌توان احکام دقیق مواجهه‌ها و رفتارهای اجتماعی را نظم داده و برای اجرایی شدن آن برنامه‌ریزی کرد. از همین رو می‌توان گفت این سه سوره از وجه عملکردی، حد وصل برنامه‌ریزی اجتماعی و نظام-سازی اجتماعی هستند.	
سوره مبارکه مائده با طرح نظام ولایت و امامت، توضیح می‌دهد که اگر انسان‌ها در ساختار زندگی-شان به سمت ولایت بروند؛ سبک زندگی‌شان به طور کلی تغییر کرده و طیب‌خواه خواهند شد. لذا برای اجرایی و عملی کردن ساختار و نظام طبیات می‌توان از سوره مائده به عنوان سوره نظام‌ساز ولایت و تغییردهنده سبک زندگی به سمت ولایت‌مداری استفاده کرد.	سوره مائده

ضمیمه شماره ۲

انواع تفصیل روابط:

۱. تفصیل روابط از نظر رتبه

هر یک از این روابط دارای احکام حقوق و غایت مخصوص خود است.

شفع: رابطه‌ای برای رسیدن به مقصدی رابطه شفعیّت رابطه‌ای است میان دو چیز، بر محور مشترکی که میان آن دو استوار می‌شود و یکی داشته خود را به داشته دیگری ملحق می‌کند تا بتواند به غرض و نتیجه‌ای دست یابد.
عون: رابطه همکاری برای تحقق امری رابطه عون، رابطه همکاری میان دو چیز برای تحقق امری است.
زوج: رابطه شراکت و تولید زوج آن چیزی است که در راستای وجود و بقای موجودی همراه، مقارن و معادل با آن دارای جریان مشخص و برنامه معلوم باشد و بتواند این منظور را رقم بزند لذا هر زوجیتی مستلزم موارد زیر است: وجود نقص، غرض و غایتی برای برطرف شدن نقص، وجود دو زوج معادل و قرین ولی گوناگون، که همراهی آنها موجب برطرف شدن نقص است، پیوند بین آن دو زوج، ایجاد شرایط لازم برای برطرف شدن نقص، نتیجه برطرف شدن نقص به عنوان محصول.
ولایت: رابطه سرپرستی و مقام امر و نهی و تکفل رابطه ولایی یعنی عطف با کسی که به نحوی انسان را به بایدها و نبایدهای الهی متصل می‌کند. عطف به ولی باعث می‌شود تا انسان بر احکام خود واقف شده و بتواند ظرفیت خود را برای پذیرش احکام بعدی و دریافت محبت بیشتر به خداوند افزایش دهد.

۲. تفصیل روابط از نظر شئون و ویژگی

شئون و ویژگی‌ها اعتبارهایی است که برای روابط در نظر گرفته می‌شود و به آن‌ها خاصیت می‌بخشد. اعتبار روابط و حقوق و احکام آن از جانب خدا تعیین می‌شود. برخی از این روابط عبارتند از:

رابطه انسانی: هر انسانی از جانب خدا بر دیگر انسان‌ها حقوق معلوم و مشخصی دارد. منظور از روابط انسانی سطحی از رابطه است که بدون در نظر گرفتن فرهنگ، دین، خویشی و مواردی از این دست شکل می‌گیرد و در تعاملات تنها وجه انسان بودن افراد دخیل است. این روابط براساس حقوق انسانی تنظیم می‌شود و در دین احکامی مخصوص را به خود اختصاص داده که لازم است رعایت شود.
رابطه قومیت: هر انسانی به اعتبار هم‌عهده‌ی اجتماعی‌اش بر سایر افراد هم‌عهد خود حقوق مشخصی دارد. این روابط براساس حقوق مربوط به زیست‌گاه مشترک و یا هم‌عهده‌ی مشترک و اشتراکات مادی یا معنوی تنظیم می‌شود.
رابطه عهدی: علاوه بر عهدهای طبیعی و تکوینی افراد می‌توانند بین خود نیز عهدهای اجتماعی، اقتصادی، اخلاقی جاری سازند.
رابطه دینی: انسان‌هایی که به شریعت‌های دیگر توحیدی هستند حقوقی مشخص بر مسلمانان دارند.
رابطه ایمانی: روابط ایمانی عبارت است از پیوند مجموعه‌ای از انسان‌ها با شأن ایمانی برای تحقق غایت خاص و حرکت در مسیری واحد که در راستای نصرت دین خدا و منویات ولی حق در جامعه بوده، به تثبیت قدم و ایمان‌افزایی در جمع، گسترش دین خدا در میان سایر انسان‌ها و همچنین توسعه جمع‌های این چنینی منجر خواهد شد. این روابط براساس حقوق مربوط به فضای دینی، ایمانی و اسلامی مشترک تنظیم می‌شود و افراد ملزم هستند تا براساس این فضا حقوقی را در رابطه با هم به جا آورند.
رابطه برادری: براداری دارای انواعی است و هر یک دارای حقوق مشخصی است.
رابطه خویشاوندی: روابط ارحامی، اتصال و ارتباط میان افراد که در قالب خانواده‌ها و بیوت صورت می‌گیرد و با محوریت اُمّ می‌باشد، شکل‌دهنده ارحام است. هر انسانی که به دنیا می‌آید در پیوندهای خویشاوندی با افراد دیگر قرار دارد. در صورتی که بیوت نسبت به این پیوندها اهتمام داشته باشند و اتصال با دیگران از طریق این پیوندها را حفظ نمایند، هویت جمعی ارحام شکل گرفته می‌شود. رابطه فامیلی-سببی و نسبی- برای هر فرد به طور طبیعی اتفاق می‌افتد و خویشاوندان به نسبت نزدیکی خود دارای حقوق هستند. این نسبت‌ها در صورتی که با رابطه ایمانی تداخل نداشته باشند، قابل اعتناست که احکام آن توسط دین تبیین شده است.
رابطه همسری: در رابطه همسری می‌تواند بسیاری از روابط فوق جمع باشد لذا از سایر روابط حساس‌تر و دقیق‌تر و دارای میثاقی غلیظ‌تر است.

۳. تفصیل روابط از نظر نیازها و مقاصد

در این حالت از روابط، افراد هر یک به نسبت کارکردی که می‌یابند دارای نوعی رابطه می‌شوند. برای هر یک از این رابطه‌ها در دین احکامی مشخص وضع شده است.

رابطه همسفری: مسافرت یکی از ضرورت‌های زندگی است که نوعاً به همراه عده‌ای صورت می‌گیرد و دارای حقوق خاصی است.
رابطه هم‌صحبتی: گفتگو یکی دیگر از ضرورت‌های زندگی است که برای خود دارای احکام خاصی است.
رابطه مشاوره: به طور طبیعی انسان قادر نخواهد بود نسبت به همه نیازهای خود علم به دست آورد. در مشورت افرادی که توانسته‌اند از وجهی قوت یابند، علم خود را در اختیار دیگران قرار می‌دهند. بر افراد جامعه رجوع به ایشان طبق ضوابط عقلی و شرعی لازم است و بر کسانی که علمی در اختیار دارند نیز عطای بی‌دریغ آن علم به دیگران ضروری است.
رابطه همراهی: انسان در طی مسیر علمی یا معنوی یا حتی مسیر معمولی خود با افرادی هم مسیر می‌شود. این هم‌مسیری دارای احکام و حقوقی است.
رابطه همسایگی: انسان در زندگی خود بنا به دلایلی با افراد مجاور می‌شود این مجاورت دارای حقوق و احکام خاص است.

۴. تفصیل روابط از نظر مسئولیت‌های اجتماعی و سیاسی

قدرت و علم، نفوذ افراد را در جامعه توسعه می‌دهد و این فضل و برتری به ایشان، مسئولیت بیشتری نسبت به دیگران عطا می‌کند. بر این اساس طبق نظام دینی، جامعه به دو قشر عوام و خواص تفکیک شده و برای خواص نیز روابط متعددی در نظر گرفته شده و برای هر یک احکام و حقوقی فرض شده است. برخی از این رابطه‌ها عبارتند از:

رابطه خواص اجرایی در حکومت
رابطه خواص فکری و علمی جامعه
رابطه خواص اقتصادی
رابطه خواص سیاسی
رابطه خواص حافظ امنیت
رابطه خواص فرهنگی هنری
رابطه خواص صنعتی
رابطه خواص تبلیغی

۵. تفصیل روابط از نظر محبت و پیوند

دوستی و محبت از ویژگی‌های فطری انسان است که براساس سنخیت و ایجاد یگانگی فعال می‌شود. در عین حال هر محبتی دارای سطوحی از حقوق و احکام است که از دیگری متمایز و متفاوت است. برخی از این روابط را می‌توان در موارد زیر بررسی کرد:

رابطه همسری
رابطه پدری
رابطه مادری
رابطه فرزندی
رابطه استادی
رابطه شاگردی
رابطه مولوی
رابطه برادری
رابطه خواهری
رابطه مشاوره‌ای
رابطه همکاری
رابطه دشمنی

دفتر دوم

نظام اجرایی و فرهنگی علوم اجتماعی

فهرست دفتر دوم

۶۳	مقدمه دفتر دوم
۶۴	فصل اول: تعیین عرصه
۶۶	فصل دوم: سطوح روابط و تعاملات در عرصه
۶۸	فصل سوم: ویژگی نیروها
۶۹	نیروی متخصص در عرصه‌های اجتماعی
۷۱	نیروی متخصص در کارگروه‌های اجتماعی
۷۳	سطوح روابط تعاملی نیروها
۷۷	خاتمه

مقدمه

خداوند متعال انسان را اشرف مخلوقات و خلیفه الله نامید و به او اراده و اختیار عطا کرد تا مسیر خود را در زندگی انتخاب کند و آدم علیه السلام ابوالبشر را دریافت‌کننده وحی و احکام الهی از جانب خود قرار داد تا از همان ابتدا مسیر حق از باطل توسط امر خداوند مشخص شده و اوامر و نواهی خداوند متناسب شرایط زندگی در عالم ماده جاری شود و بعد از او رسولانی پی در پی فرستاد تا هادی انسان باشند و به هنگام خطا و انتخاب نادرست او را انذار داده و از راه ناصواب باز دارند.

قرآن، آخرین کتاب هدایت بشر توسط خاتم انبیاء بر انسان عرضه شد و امامان معصوم، چونان ستارگان آسمان، روشن‌کننده راه زندگی بشریت، قرآن را قرائت کردند تا نحوه عمل به آیات الهی را بیاموزیم. حال، بعد از تلاش سال‌ها مجاهدت انبیاء و رسولان الهی و امامان معصوم، نوبت ماست تا قرآن را در زندگی خود جاری کرده و آن‌چنان قرائت کنیم که قابل بالا رفتن از نردبان رشد و هدایت بوده و به نحوی بر آیات آن، جامه عمل بپوشانیم که تک‌تک سوره‌ها، آیات و کلماتش در بستر زندگی جاری شود.

متن پیش‌رو نظام اجرایی نقشه علوم اجتماعی است که بر مبنای یک دستگاه فکری قرآن کریم طراحی شده و تمام گام‌های آن براساس سور مبارک تنظیم شده است. از آنجا که در متن سند «سیاست‌ها و راهبردهای فعالیت‌های قرآن محور» و «نظام‌نامه خانواده» شرح مبسوطی از روابط و ویژگی‌های نیروها و نحوه بهره‌مندی از امکانات و مسائل مالی و نشر بیان شده است، در این متن نیازی به تکرار ندیده و علاقمندان را به سندهای بالادستی و ذکر شده ارجاع می‌دهیم. بنابراین در این نوشتار به بیان کلیاتی بسنده می‌کنیم که در گذر زمان تغییر نکرده و رخدادهای ایام، آن را از کارکرد نمی‌اندازد.

امید است متدبّرین و مجریان این نظام‌نامه به حول و قوه الهی و با توکل به خداوند متعال و توسل به اهل بیت علیهم السلام در جاری کردن این دستگاه فکری تمام سعی خود را بنمایند.

فصل اول

تعیین عرصه

هر موجودی متناسب با ظرفیت خود همواره در حال دریافت امر الهی است. انسان نیز باتوجه به اینکه انتخاب و اختیار، در ظرفیت او قرار داده شده است، از این امر مستثنی نمی‌باشد. در واقع مرتبه‌ای از تجلی امر الهی، برای انسان این امکان را ایجاد کرده که با انتخاب آگاهانه خود، دریافتی از مراتب حیات داشته باشد.

با توجه به این حقیقت، چنانچه انسان باید نبایدهای زندگی خود را از جانب ربّ عالم دریافت کند با رخدادهایی مواجه می‌شود که توان‌هایش را شکوفا کرده و به سعادت او منجر خواهد شد و در مقابل چنانچه باید نبایدهای زندگی خود را از مصدري غیر الله دریافت دارد، با رخدادهای ناگواری مواجه می‌شود که منجر به هلاکت او می‌گردد.

بنابراین چنانچه انسان خواستار فلاح و سعادت خود باشد، برای انجام هر عملی و حضور در هر فعالیتی، به دنبال امر الهی بوده و به طور جدی از طاغوت و جلوه‌های آن اجتناب خواهد کرد.

لذا شناخت اوامر و نواهی خداوند در بسترهای زندگی از اوجب واجبات بوده و لازم است با تدبیر در قرآن باید و نبایدهای الهی را در رخدادهای زندگی کشف کنیم.

هرگاه انسان موفق شود موضوعی را متناسب با باید و نباید الهی بررسی کرده و احکام الهی را در بستری حاکم سازد، عرصه‌ای را ایجاد کرده و حیات الهی در آن بستر احیا می‌شود.

لذا برای تعیین عرصه، ابتدا باید بسترهای مختلف زندگی را شناخت و سپس نسبت به حاکمیت اوامر و نواهی خداوند در آن اقدام نمود.

قرآن به عنوان کامل‌ترین کتاب آسمانی، بهترین منبع برای معرفی بسترهایی است که انسان در طول زندگی خود و متناسب نیازهای حقیقی‌اش با آن مواجه شده و یا در آن به ایفای نقش خواهد پرداخت.

بنابراین به نظر می‌رسد بهترین مسیر برای شناخت عرصه‌های زندگی، مطالعه بسترهایی است که قرآن از آن یاد کرده و تعاملات و ارتباطات اجتماعی در سطوح مختلف در آن شکل می‌گیرد.

از آن‌جا که امکان بررسی و انتخاب تمام عرصه‌های حقیقی در زندگی میسر نیست، برای انتخاب عرصه تخصصی بهتر است موارد زیر را مد نظر قرار داد:

- ✓ **مسئولیت اجتماعی:** چنانچه فردی دارای شأن و جایگاه اجتماعی خاصی باشد و مسئولیتی را بر عهده گرفته باشد، لازم است آن عرصه را شناخته و متناسب آن احکام الهی را جاری سازد.
- ✓ **توان و ظرفیت فرد:** هر فردی باید توان و ظرفیت خود را در انتخاب عرصه در نظر بگیرد.
- ✓ **استعداد فردی:** فضل‌ها و استعدادها، کمک‌کننده در اجرای بهتر احکام الهی در هر بستری هستند. چنانچه فردی در عرصه‌ای توانمند باشد، بهتر می‌تواند احکام خداوند را در آن جاری کند.
- ✓ **علاقه و یا دغدغه فردی:** به هر دلیلی ممکن است انسان نسبت به عرصه‌ای علاقه خاصی نشان دهد و یا نسبت به آن دغدغه داشته باشد. این موتور محرکه سبب می‌شود سختی‌های مسیر دیده نشده و تا حصول نتیجه به سعی و تلاش خود ادامه دهد.

فصل دوم

سطوح روابط و تعاملات در عرصه

انسان موجودی بالطبع اجتماعی است و خواه ناخواه تمام بسترهای اجتماعی او سرشار از سطوح مختلف تعاملات و ارتباطات اجتماعی است که در پذیرش نقش‌های اجتماعی در بسترها و در رخدادهای زندگی تأثیر بسزایی دارد.

ارتباطات دو یا چند نفره، کنش و واکنش‌های اجتماعی را رقم می‌زند که در بسترهای مختلف خود را نشان داده و هنگامی که انسان بخواهد اوامر و نواهی خداوند را حاکم کند، قد علم کرده و خودنمایی می‌کند.

ارتباطاتی که براساس موازین الهی شکل گرفته باشد، خالی از هرگونه منیت، هوی و هوس بوده و صرفاً تجلی‌دهنده احکام الهی در رخدادها خواهد بود.

این سطح از ارتباط شاید در نظر برخی افراد چندان دل‌انگیز و دل‌چسب نباشد اما می‌توان گفت خالی از هرگونه گناه بوده و براساس موازین الهی است.

ارتباطات اجتماعی را می‌توان براساس مولفه‌های ساختار وجودی انسان مبتنی بر توان انسان‌ها به موارد زیر دسته‌بندی کرد:

- براساس مؤلفه‌های حسی هم‌چون زبان چشم و گوش: ارتباط از جنس هم‌کلامی با استفاده از قوای ادراکی و حواس
- براساس مولفه تفکر: ارتباط از جنس هم‌فکری با استفاده از اشتراک گذاشتن آراء و نظرات
- براساس مولفه قلب و صدر: ارتباط از جنس هم‌دلی با استفاده از قدرت توجه و عواطف
- براساس مولفه فعل و مقصد: ارتباط از جنس هم‌راهی با استفاده از مقاصد مشابه با دیگران

- براساس مولفه فعل و نیت: ارتباط از جنس هم‌کاری با استفاده از انجام اعمال مشترک با دیگران
- براساس مولفه علم و ایمان: ارتباط از جنس هم‌نشینی با استفاده از نشست و برخاست
- براساس مولفه توجه: ارتباط از جنس هم‌آهنگی با استفاده از تعامل در اهداف

شناخت نوع روابط در عرصه‌های اجتماعی راه را برای تشخیص حدود و ثغور تعاملات اجتماعی هموار نموده و در ادامه فرد می‌تواند سطوح ارتباطات خود را شناسایی کند.

فصل سوم

ویژگی نیروها

انسان تا زمانی که در دنیا زندگی می‌کند هر عملی که انجام می‌دهد چه آشکار باشد و چه نهان، بر خود و دیگران اثر دارد. بنابراین هیچ‌یک از افعال و اعمال او فردی تلقی نگردد و از آن‌جا که دنیا محل بروز استعدادهای نهفته است، هر بروزی در عالم نشان‌گر حرکتی خواهد بود.

منظور از حرکت اجتماعی، بروزاتی از انسان است که از رابطه نقش‌ها با هم ناشی می‌شود. در این صورت هر حرکت اجتماعی از اثرآفرینی بیش از یک نقش به وجود آمده است.

با فعال شدن نقش‌ها، روابط انسانی شکل می‌گیرد و عناوین جدیدی برای انسان به وجود می‌آید. این تبدیل نقش به رابطه (که عناوینی را برای فرد پدید می‌آورد) خود حرکتی است که چون در بستر اجتماع تحقق می‌یابد به آن حرکت اجتماعی گوئیم. بنابراین از ارتباط نقش‌ها با هم یا تلفیق روابط، حرکت اجتماعی پدیدار می‌شود.

آغاز هر ارتباط، نقطه عزیمت یک حرکت است که از فردی به سوی فرد دیگر آغاز می‌شود و به اعتبار اثرگذاری و منطق بودن با خواست الهی در فضای جامعه انسانی، ارزیابی می‌شود و دارای محرک بزرگی چون بهره‌مندی از حیات - ولو به صورت توهمی - است و می‌توان از «برقرار بودن ارتباط‌ها» یا وجود دستاوردهایی به «وجود حرکت‌ها» پی برد.

هر حرکت اجتماعی از حرکت دیگری ایجاد شده و مولود است و خود می‌تواند منشأ و مولد حرکت‌های دیگری باشد. در این حالت ارتباط علی و معلولی بین این حرکت‌ها وجود دارد. پس هر حرکتی به نسبت حرکت‌های دیگر یا رابطه علی و

معلولی دارد یا ندارد؛ در صورتی که رابطه علی و معلولی نداشته باشد یا با سایر حرکت‌ها تشابه داشته و از وجهی هم‌سنگ آن‌ها است یا هیچ ارتباطی ندارد؛ در صورت عدم ارتباط یا ضد و مخالف آن است یا وجهی از تقابل در آن وجود دارد.^۱

گستره مدرسه یا گروه علوم اجتماعی با هدف تشکیل جمع‌های ربّانی و اُمت توحیدی حول محور امام، محدود به تعدادی از افراد نیست و تمام آحاد جامعه - منظور افرادی است که به هر نحو مخاطب تصمیمات، برنامه‌ریزی‌ها و محتوای اجتماعی تولید شده باشند- و نیروهای متخصص در عرصه‌های اجتماعی یا کارگروه‌های علوم اجتماعی متناسب نقش‌هایی که منجر به حرکت‌های اجتماعی می‌شود، در آن عضو هستند.

نیروی متخصص در عرصه‌های اجتماعی

منظور افرادی است که در ایجاد و روند تصمیمات، برنامه‌ریزی‌ها و محتوای اجتماعی تولید شده در عرصه‌های مختلف اجتماعی دخیل باشند و بتوانند احکام مرتبط با عرصه خود را از قرآن استخراج نموده و درصدد جاری کردن آن برآیند.

لذا توجه به موارد زیر لازم به نظر می‌رسد:

- ❖ تشخیص حدود عرصه منوط به انتخاب عرصه است.
- ❖ این انتخاب یا بر منطبق قرآن اتفاق می‌افتد و عرصه همان است که خداوند برای انسان در حوزه زیستن در عالم دنیا معرفی می‌کند یا مربوط به حوزه نیازهای انسان است که می‌تواند به عنوان سؤال به قرآن عرضه شوند.
- ❖ در هر دو حالت کلمات در قرآن معرّف حدود عرصه هستند.
- ❖ ایجاد شبکه کلمات برای عرصه می‌تواند ارتباط عرصه را با سایر عرصه‌ها مشخص کند.
- ❖ قلمرو هر عرصه‌ای را باید از کتاب خدا به دست آورد زیرا معیارهای وحی برای محدوده‌بندی حوادث و رخدادها با سایر معیارهای قراردادی بسیار متفاوت است.
- ❖ در نظر نداشتن وحی برای تشخیص نیازها و مسائل یک عرصه باعث بی‌خبر ماندن از نیازها و مسائل مهم‌تر و ترجیح دادن نیازها و مسائل به ظاهر مهم بر آن‌هاست.
- ❖ غرض هر عرصه همان منفعتی است که خداوند برای عرصه در نظر گرفته است که دارای مراتب است. غایت هر عرصه منفعت یا ضرری است که به واسطه بهره‌مندی یا عدم بهره‌مندی از عرصه متوجه انسان یا جامعه می‌شود.
- ❖ خداوند در آیات، علاوه بر غرض یا غایت عرصه به مسیر دست‌یابی آن‌ها نیز اشاره کرده است. این اشاره یا به صورت مستقیم از ظاهر آیات برداشت می‌شود و یا با کندوکاو بیشتری از ظاهر معلوم می‌گردد.
- ❖ گاهی نیز بایدها و نبایدهای مربوط به یک عرصه به طور کامل توسط روایات اهل بیت علیهم السلام تبیین شده است.

۱. «تدبیر در ساحت جامعه»، فصل دوم: تدبیر در حرکت‌های اجتماعی، اخوت، احمدرضا.

- ❖ در هر صورت مسیرهای دستیابی به غرض یا به صورت هدف‌گذاری‌های کلی یا جزئی و تفصیلی یا با تعیین ارزش‌ها تعیین شده است.
 - ❖ مقصد، تعیین‌کننده نوع عملیات است. متنی که این مسأله در آن تحلیل می‌شود، نوع عملیات را مشخص می‌کند. ممکن است مسأله‌ای در یک سوره پی گرفته شود و یا ممکن است مسأله‌ای در میان چند سوره پی گرفته شود.
 - ❖ نحوه انتخاب سوره‌ها نیز متغیر است. ممکن است سوره‌های مکی و یا چند سوره مکی با هم انتخاب شوند و نیز ممکن است یک سوره مدنی به همراه سوره‌های مکی انتخاب شود.
 - ❖ کسی می‌تواند بایدها و نبایدهای یک عرصه را به خوبی از کتاب خدا استخراج کند که هم کتاب خدا را خوب بشناسد و هم از حضور مراتب انسان در مراتبی از همان عرصه باخبر باشد.
 - ❖ حداقل شناخت عرصه، درگیر شدن با مسائلی از آن عرصه است که با لمس آن‌ها در بسترهای زندگی ممکن می‌شود، به گونه‌ای که فرد هم بتواند پس از بروز مسأله، مسأله خود را به وضوح به قرآن ارجاع دهد و هم بتواند باید و نبایدهای الهی در رابطه با آن عرصه را به خوبی محقق سازد.^۲
- شایسته است برای ارتقاء توان خود به موارد زیر توجه کند:
- أ. خواندن قرآن به صورت منظم، روزانه بیش از یک ساعت باشد. این موضوع نشانه‌ای برای ایجاد انس به گونه‌ای است که فرد احساس وابستگی شدید به قرآن نماید.
 - ب. قدرت ارتباط‌دهی موضوعات بیرونی با موضوعات قرآن و بالعکس را داشته باشد.
 - ت. توان در نظر گرفتن گزاره‌های حقیقی در اغلب مواقع زندگی و برای بیشتر تصمیمات زندگی خود را داشته باشد. (بیشتر از ۷۰ درصد)
 - ث. توان برنامه‌ریزی اجتماعی یا ساختاری^۳ متناسب با غرض دسته‌ای از سوره‌های قرآن را داشته باشد.
 - ج. علاوه بر تسلط کامل به نفس و افعال و اعمال و نیات خود، هم‌چنین مراقبت ویژه در کنترل خطورات و تخیلات داشته باشد.

۲. برای مطالعه بیشتر به کتاب «شیوه‌های پیاده‌سازی بر پایه قرآن: دفتر دوم: عملیات‌سازی»، اخوت، احمد رضا، درس دهم، مراجعه شود.

۳. برنامه‌ریزی ساختاری عبارت است از فرآیندی که طی آن انسان نه فقط برای خود و یا شئون اجتماعی زندگی‌اش، بلکه برای جامعه خود و با توجه به نیازها و مقاصد آن برنامه‌ریزی انجام می‌دهد.

نیروی متخصص در کارگروه‌های اجتماعی

منظور افرادی است که با استفاده از روش‌های تدبیرمحور در سامان‌دهی کارگروه‌های اجتماعی فعالیت دارند.

هر کارگروه لازم است برای انجام عملیات خود متناسب با عرصه‌های اجتماعی، وارد عملیات علمی و اجرایی در سطوح کلان، میانه و خرد شوند.

در همین راستا کارگروه‌ها مراحل ذیل را باید مدنظر قرار دهند:

- ✓ ترسیم نقشه و درخت موضوعات از سور مکی (سیر علمی، رویکردی-اعتقادی) برای پاسخ به:
 - شناخت ماهیت عملکرد کارگروه (موضوع کارگروه چه چیزی هست و چه چیزی نیست)
 - ارائه تعریفی از نحوه عملکرد کارگروه
 - بیان مولفه‌ها و حدود و ثغور وظایف کارگروه
 - قوانین، بایدها و نبایدهای علمی و عملکردی کارگروه
 - آسیب‌هایی که عملیات کارگروه را تهدید می‌کند
 - نحوه رفع آسیب‌ها
- ✓ ترسیم نقشه و درخت موضوعات از سور مدنی (سیر عملی، رویکرد اجرایی) برای ورود به عملیات‌های اجتماعی
- ✓ تعیین چارت ساختاری و سازمانی خود برای مشخص کردن مناسبات سازمانی افراد کارگروه با یکدیگر
- ✓ تبیین وظایف کارگروه‌ها نسبت به:
 - دیگر کارگروه‌ها
 - اعضای کارگروه
- ✓ تربیت نیروی متخصص برای پیوستن به:
 - اعضای کارگروه
 - عرصه‌های اجتماعی
- ✓ پاسخ به مراجعه‌کنندگان در عرصه‌های تخصصی اجتماعی
- ✓ و ...

در ادامه، معرفی اجمالی از مسئول کارگروه و اعضای آن ارائه می‌شود.

مسئول کارگروه: توان استخراج حکم از قرآن (لازمه آن، توان استخراج نظام موضوعات و مسائل از سور قرآن کریم است)، متناسب بستر و شرایط^۴

لذا لازم است برای ارتقاء توان خود به موارد زیر توجه کند:

ا. خواندن قرآن به صورت منظم، روزانه بیش از یک ساعت باشد. این موضوع نشانه‌ای برای ایجاد انس به گونه‌ای است که فرد احساس وابستگی شدید به قرآن نماید.

ب. قدرت ارتباط‌دهی موضوعات بیرونی با موضوعات قرآن و بالعکس را دارد.

ت. بتواند گزاره‌های حقیقی را در بخش بیشتری از زندگی (بین ۴۰ درصد تا ۷۰ درصد) در نظر بگیرد و توان در نظر گرفتن گزاره‌های حقیقی در اغلب مواقع زندگی و برای بیشتر تصمیمات زندگی خود را داشته باشد. (بیشتر از ۷۰ درصد)

ث. توان برنامه‌ریزی اجتماعی متناسب با غرض سوره‌ای از قرآن را بدست آورد. به علاوه توان برنامه‌ریزی ساختاری متناسب با غرض سوره‌ای از قرآن را کسب کند.

ج. قدرت کنترل خود را تقویت نماید به گونه‌ای که تسلط کامل به نفس و افعال و اعمال و نیات خود داشته باشد.

اعضای کارگروه: توان استخراج نظام موضوعات از سور قرآن، متناسب بستر و شرایط (توان کشف رابطه توحید تبیین شده در سوره با سایر موضوعات سوره و شناخت آسیب‌های اجتماعی مانع جریان‌سازی توحیدی و ارائه راهکار براساس اسماء الهی سوره^۵)

لذا لازم است برای ارتقاء توان خود به موارد زیر توجه کند:

ا. قرآن را به صورت منظم، روزانه بیشتر از نیم ساعت تا یک ساعت بخواند. در واقع این موضوع نشانه‌ای برای ایجاد انس به گونه‌ای است که فرد احساس جدایی از قرآن را برای خود متصور نباشد.

ب. توان ارائه انواع دسته‌بندی موضوعی از سوره و تفصیل مطالب و ارتباط دسته موضوعات سوره با سوره دیگر را بیابد. به علاوه توان ثبت موضوعات مهم سوره‌ها و توان ارتباط‌دهی موضوعاتی که بین کلمات، آیات، سوره‌ها قرار دارد را دارا باشد.

ت. توان در نظر گرفتن گزاره‌های حقیقی در بخش متوسطی از زندگی (بین ۱۰ درصد تا ۴۰ درصد) را داشته باشد.

ث. توان برنامه‌ریزی شخصی متناسب با غرض سوره‌ای از قرآن را به دست آورد.

۴. دوره تهلیل: دوره‌ای است که در آن فرد توان بررسی ابعاد مختلف یک سوره را به دست بیاورد.

۵. کتاب «روش‌های تدبیر سوره‌های مدنی» و ما بعد.

ج. عیوب و نواقص و گناهانی را که عموماً افراد جامعه از آن بی‌اطلاع‌اند، برطرف کند.

سطوح روابط تعاملی نیروها

با توجه به آنچه بیان شد، به نظر می‌رسد علاقه‌مندان به فعالیت در عرصه‌های اجتماعی یا کارگروه‌های مشخص شده، لازم است سطوح روابط خود را با دیگر افراد مشخص کرده و در تعاملات اجتماعی، حقوق آن را لحاظ نمایند.

در ادامه، جهت تسهیل روند، معرفی اجمالی از سطوح مختلف روابط ارائه می‌شود.

رابطه ولایی

سطح رابطه من ولایی است اگر:

- ✓ به ضرورت وجود حکم برای هر کار قائل باشم.
- ✓ به باید و نبایدهای جاری در زندگی واقف باشم.
- ✓ بتوانم از طریق عقل حجت هر کار را کشف کنم.
- ✓ عقل را با ترک گناه و از مسیر تفکر شکوفا سازم.
- ✓ بتوانم حجت بیرون را کشف نموده و او را واسطه در ابلاغ حکم بدانم.
- ✓ خودم را در معرض حکم قرار داده و قصد و عزم تبعیت از آن داشته باشم.

رابطه زوجیت

سطح رابطه من زوجیت است اگر:

- ✓ در وجود خود نقصی را پیدا کرده باشم.
- ✓ برای برطرف شدن نقص، غرض و غایتی در نظر گرفته باشم.
- ✓ زوجی هم کفو در اعتقادات و باورهای دینی داشته باشم.
- ✓ در خلیات و روحیات با یکدیگر سازگار باشیم.
- ✓ به تعهداتی که با یکدیگر داریم، پایبند باشیم.

برای استمرار پیوند زوجیت از طریق موارد زیر تلاش کنم:

- ✓ پیوند با ولی الهی
- ✓ شناخت و ادای حقوق
- ✓ ارتقای تقوا و معنویت
- ✓ ارتقای علم و دانش

✓ و ...

رابطه شفیعیت

رابطه من شفیعیت است اگر:

- ✓ به فرد یا شیء دیگری برای به دست آمدن نتیجه مشخصی ملحق شوم.
- ✓ به کمک وجه کمال شفیع خود، نقص‌هایم برطرف شود.
- ✓ بین من و شفعم، سنخیت لازم وجود داشته باشد.
- ✓ به واسطه این رابطه، تعاون صورت پذیرد.

رابطه انسانی

رابطه من انسانی است اگر:

- ✓ به محیط زیست توجه کنم.
- ✓ به محرومین کمک نمایم.
- ✓ در ادای حقوق انسانی و رعایت اخلاق اجتماعی با رعایت موارد زیر تلاش نمایم:
- ✓ امانت‌داری
- ✓ راست‌گویی
- ✓ انعطاف و مدارا
- ✓ عدل و انصاف
- ✓ کنترل کلام و پرهیز از کلام‌های زشت
- ✓ بخشش و عدل
- ✓ یاری کردن برای اطاعت خدا
- ✓ فعال کردن مکارم اخلاق مانند مهمانی دادن
- ✓ اقامه قسط و پرپایی عدالت
- ✓ داشتن تفکر جهاد در راه خدا
- ✓ دوری از فساد و مقابله با آن
- ✓ ترویج بایدها و نبایدهای الهی
- ✓ حل اختلافات بین مردم
- ✓ و ...

رابطه ایمانی: (هم قصد و هم جهت: اُمت)

سطح رابطه من ایمانی است اگر:

- ✓ ولی الهی را بپذیرم و از متن قرآن به عنوان میثاق جمعی تبعیت نمایم.
- ✓ انگیزه و قصد نصرت دین خدا را داشته باشم.
- ✓ با ابراز برائت از دشمنان خدا درصدد یاری اولیای خدا باشم.
- ✓ مقاصد تفصیلی مشترک را تعیین نموده و راههای دست‌یابی به آن را به صورت مرحله‌ای و زمان‌بندی و با برنامه‌ریزی مشخص و دقیق تبیین نمایم.
- ✓ جای خود را در جمع بشناسم.
- ✓ وظایف خود را برای دست‌یابی به مقاصد مشترک تعیین نمایم.
- ✓ وظایف محوله را در وقت و موقعیت در نظر گرفته شده انجام دهم.
- ✓ سطح خود را برای انجام وظایف مشترک ارتقا دهم.
- ✓ مقاصد مشترک را تفصیل و توسعه دهم.
- ✓ درصدد ارتقاء جمع و تألیف با جمع‌های دیگر برآیم.
- ✓ رابطه ولایی انسانی و التزام به آن را بشناسم.

رابطه برادری

رابطه من برادری است اگر:

- ✓ امین برادرم باشم.
- ✓ به او کمک و اعانت برسانم.
- ✓ با او الفت بگیرم.
- ✓ با او مودّت قلبی برقرار نمایم.
- ✓ آینه او باشم.
- ✓ اسرارش را حفظ نمایم.
- ✓ در آشکار و نهان با او دوست باشم.
- ✓ او را احترام و تکریم نموده.
- ✓ با او گرم و صمیمی باشم.
- ✓ در کسب منافع او را با خود شریک نمایم.
- ✓ و ...

سطح رابطه ارحامی

رابطه ارحامی از راه نسبت‌های پدر و مادر، ازدواج، شیردهی به طفل و ارحام معنوی شکل می‌گیرد. هر یک از این سطوح دارای احکام مختص به خود است.

سطح رابطه من ارحام نسبی است اگر:

✓ از یک رحم نشأت گرفته باشیم مانند والدین، خواهر و برادر و ...

سطح رابطه من ارحام سببی است اگر:

✓ رابطه خویشاوندی در نتیجه ازدواج حاصل شود.

سطح رابطه من ارحام رضائی است اگر:

✓ از طریق شیر خوردن نوزادی ایجاد شده باشد.

سطح رابطه من ارحام معنوی است اگر:

✓ از طریق توجه به اهل بیت خود را به جریان حقیقت هستی (بستر تحقق اسماء حسناى الهی) متصل نمایم.

خاتمه

انسان بدون برقراری تعامل و ارتباطات اجتماعی قادر به ادامه حیات نیست. موفقیت در عرصه مبتنی بر انتخاب و تشخیص درست سطوح روابط بین افراد مختلف در هر عرصه می‌باشد و بدین صورت فرد می‌تواند به سمت اهداف عرصه و غرض اصلی آن حرکت کرده و موفقیت‌هایی کسب نماید.

بنابر آنچه پیش‌تر آمد، هر فردی علاوه بر پیدا کردن تخصص در عرصه انتخابی خود، لازم است سطوح روابط و تعاملات را شناسایی کرده و برای اصلاح و ارتقای آن بکوشد و از طرفی دیگر شناسایی آسیب‌های هر عرصه، شناخت و تبیین راه‌های برون‌رفت از آسیب و اتخاذ تدابیر درست همراه با گام‌بندی‌های اجرایی ضروری به نظر می‌رسد. بدین نحو امید است متدبر قرآنی در عرصه‌های عملیاتی خود بتواند حکم خداوند را از قرآن کریم بدست آورده و بر آن متناسب شرایط و نظام مسائل عرصه تخصصی جامه عمل بپوشاند.

این نوشتار در تاریخ جمعه ۲۸ مهرماه ۱۴۰۲ مصادف با ۴ ربیع‌الثانی

ولادت حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام از نوادگانِ کریم اهل بیت تکمیل شد.

به امید دست‌گیری و عنایت خاص ایشان

دفتر سوم

نظام آموزش شرقی علوم اجتماعی

فهرست دفتر سوم

۸۱	مقدمه.....
۸۳	دوره گوهراں.....
۹۰	دوره مشفقین.....
۹۶	دوره منفقین.....
۱۰۴	دوره منیبین.....
۱۱۵	ضمائم.....

مقدمه

نقشه علوم اجتماعی با هدف تشکیل جمع‌های ربّانی و اُمت توحیدی حول محور امام، درصدد است با شناسایی ظرفیت‌ها از طریق گام‌های زیر، ظرفیت‌ها را ارتقاء داده و با ایجاد ظرفیت‌های جدید این هدف مهم را محقق نماید:

- آسیب‌شناسی اجتماعی با محوریت رفع موانع ظرفیت‌های اجتماعی برای تشکیل اُمت
- تدبیرگری اجتماعی با محوریت تدبیر و تدبّر برای استقرار اُمت
- برنامه‌ریزی اجتماعی با محوریت نظام ولایی برای شکوفایی اُمت
- نظام‌سازی اجتماعی با محوریت ولیّ برای رشد اُمت

لذا جهت تحقق این هدف، نظام آموزشی زیر پیشنهاد می‌شود.

بدیهی است از آنجا که هدف اصلی، تحقق غایت و گام‌های نقشه جامع علوم اجتماعی به عنوان دستگاه فکری است، لذا با تغییر شرایط اجتماعی - فرهنگی و اقتضائات جامعه، این نظام قابلیت تغییر یا تکمیل دارد.

مراحل دوره‌های آموزشی

هر فعالیت اجتماعی علاوه بر تسلط بر مباحث تخصصی، نیازمند شناسایی عرصه و مخاطبان آن است تا بتواند به اهداف خود نائل گردد.

بنابراین برای تحقق غایت نقشه علوم اجتماعی، نیاز به افرادی است که بتوانند در عرصه‌ها و کارگروه‌های تخصصی خود ضمن استخراج نظام موضوعات و مسائل، از قرآن کریم به عنوان کتاب زندگی، نقشه راه و راه حل اجرایی آن را بیابند.

افرادی توانمند که آسیب‌های عرصه خود را شناخته، راه برون‌رفت را می‌دانند؛ می‌توانند موضوعات و مسائل عرصه خود را به خوبی تبیین کرده و برای رسیدن به نتیجه نهایی برنامه‌ریزی کنند و در آخر، حکم نهایی را از منظر قرآن ارائه دهند. بدیهی است اگر جامعه‌ای فاقد چنین افرادی باشد، لازم است متخصصین مربوطه برای تربیت و پرورش چنین افرادی، از سنین نوجوانی تلاش کنند.

دوره‌های آموزشی ارائه شده در قالب دوره عمومی و تخصصی جهت نیل به این مقصود طراحی شده است.

لازم به ذکر است، سطوح آموزشی تدبیری به شرح زیر است:

❖ دوره تسبیح

این دوره به آموزش کتاب «مقدمات تدبیر در قرآن» تا «روش‌های تدبیر قرآن به قرآن» پرداخته و به عنوان سطح عمومی تدبیر شناخته شده است. در این دوره انتظار می‌رود نگاه کلی به قرآن در فرد ایجاد شده باشد.

❖ دوره حمد

این دوره که تا کتاب «روش‌های تدبیر با روایات و ادعیه» است و به عنوان سطح نیمه تخصصی تدبیر محسوب می‌شود، درصدد است تا فرد مقدمات لازم برای رجوع محققانه به قرآن را به دست آورد.

❖ دوره تهلیل

در این دوره که تا کتاب «شیوه تفصیل در موضوعات» استمرار دارد به عنوان دوره تخصصی تدبیر محسوب می‌شود، انتظار می‌رود فرد بعد از این دوره، توان تحقیق درباره موضوعات قرآن و مسائل زندگی مبتنی بر قرآن را حاصل کرده باشد.

❖ دوره تکبیر

در این دوره ضمن برطرف کردن خلاء تدبیری، مباحث تدبیر در دعا آغاز شده و فرد باید مشغول عملیات شود. عملیات به معنای اقامه بیرقی از بیرق‌های دین و دین‌دار در جامعه است.

دوره گوه‌ران

خداوند انسان را اشرف مخلوقات نامید و او را خلیفه‌الله بر روی زمین قرار داد تا بتواند تجلی دهنده اسماء و صفات الهی در زمین باشد. محدودیت‌های عالم ماده، ابتلائات زندگی، رخدادها و وقایع؛ گاهی آن‌چنان بشر را در تنگنا قرار می‌دهند که این مهم فراموش شده و انسان برای رهایی خود از معرکه‌های زندگی، به ریسمان سست زینت‌های دنیایی چنگ می‌زند و از گوه‌رایی که در او به ودیعه گذاشته شده، غفلت می‌ورزد.

گوهری ناب از جنس نعمت، فضل، استعداد که می‌توان با شناخت آن‌ها، شکرش را به جای آورده و به درستی از آن‌ها بهره برد.

دوره گوه‌ران، در دو بازه سنی ۱۳ تا ۱۷ سال و ۱۸ تا ۲۲ سال برگزار می‌گردد.

دوره گوه‌ران ۱، مختص دختران نوجوانی است (۱۳ تا ۱۷ سال) که مسلمانند و می‌خواهند با شناخت استعدادها، نعمت‌ها و فضل‌های خود در آینده جوانان برومند و معتقدی باشند که اعمال آن‌ها مورد رضایت خدا و اهل بیت علیهم السلام باشد.

دوره گوه‌ران ۲، در بازه سنی ۱۸ تا ۲۲ سال، مختص دختران جوانی است که می‌خواهند استعدادها، نعمت‌ها و فضل‌های خود را بشناسند.

مدرسه علوم اجتماعی، با برگزاری دوره گوه‌ران و با هدف کمک و همراهی کردن علاقه‌مندانی که قصد دارند ظرفیت‌ها، توان‌ها، استعدادها و فضل‌های خود را بشناسند؛ درصدد است دوره گوه‌ران در دو بازه سنی نوجوان (گوه‌ران ۱) و جوان (گوه‌ران ۲) را برگزار نماید. این دوره‌ها با توجه به اقتضائات و توان مخاطب قابل تغییر است.

شرایط شرکت‌کنندگان:

◀ امکان شرکت در جلسات حضوری

◀ عدم گذراندن دوره‌های تدبیر محور

جدول ۱- سیرانس، مطالعه و مهارت آموزی دوره گوهرا ۱- دختران

ماه قمری	انس با سوره	توان به دست آمده ضمن بیان شأن نزول و ثواب قرائت، درک و فهم موضوعات سوره	مطالعه و مباحثه	خروجی	مهارت آموزی ^۱
محرم و صفر	فجر	درک و فهم قسم‌های سوره / اقوام طغیانگر پیشین / امتحان‌های خداوند / معاد و سرنوشت کافران	مطالعه و مباحثه کتاب روایی: تحف العقول	تولیدات: • عکس نوشت • کلیپ • پاورپوینت • متن ادبی از سوره • متن نمایشنامه از سوره	سلامت نوجوان (شناخت سلامتی بدن در بلوغ - شناخت مزاج غذاها - آشنایی با غذاهای مفید و سالم - رجوع به متخصص طب اسلامی-ایرانی)
ربیع الاول و ربیع الثانی	ضحی انشراح	فهم سوگندهای سوره / بشارت به رسول / مشمول رحمت بودن پیامبر / وظایف رسول در قبال نعمت / نعمات معنوی سه - گانه پیامبر / بشارت به پیامبر / توجه به خدا / ترغیب به عبادت	مطالعه و مباحثه کتاب روایی: تحف العقول	• عکاسی • پادکست • روزنامه دیواری • اینفوگرافیک • رزق • بروشور • نقاشی و ... اجرا: • کمک به برگزاری همایش‌های سوره‌ای (میزکتاب، پخش رزق، تدارکات و...) • نصب محصولات تولید شده به عنوان رویداد سوره روی	هنر رسانه (آموزش عکس نوشت و پاورپوینت)
جمادی الاول و جمادی الثانی	قدر	درک و فهم نزول قرآن در شب قدر / اهمیت شب قدر و برکات و آثار آن	مطالعه و مباحثه کتاب روایی: تحف العقول	• کمک به برگزاری همایش‌های سوره‌ای (میزکتاب، پخش رزق، تدارکات و...) • نصب محصولات تولید شده به عنوان رویداد سوره روی	هنر دست (آموزش انواع دوخت و چند مدل گل)
رجب و شعبان	عصر	درک و فهم سوگند به عصر / زیان کار بودن همه انسان‌ها / جدا شدن تنها یک گروه از این قاعده / لزوم داشتن ایمان / عمل صالح / توصیه به حق و صبر برای زیان کار نبودن	مطالعه و مباحثه کتاب روایی: تحف العقول	• کمک به برگزاری همایش‌های سوره‌ای (میزکتاب، پخش رزق، تدارکات و...) • نصب محصولات تولید شده به عنوان رویداد سوره روی	در تکاپوی علم (جهت معرفی کتاب شامل: • لحظه‌ای درنگ • قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب آشنایی با زندگی علما. برگزاری مسابقه کتاب- خوانی

دوره گوهرا ۱ - سال اول^۲

^۱. انواع فعالیت‌های متناسب با اقلیم و مخاطب بنا به صلاح دید مربی

^۲. به لحاظ تمایز رشد جسمی و عقلی در دو بازه سنی ۱۳ تا ۱۵ سال و ۱۶ تا ۱۷ سال، کلاس‌های دوره متوسطه اول و دوم به تفکیک برگزار گردد.

دختر کدبانو (آموزش و درست کردن ژله-پودینگ-دسر فوری-پخت برنج)	بردهای مدارس، مساجد و ...		آشنایی با موضوعات سوره‌های جزء ۲۹ و ۳۰ و ثبت آن‌ها	ختم قرآن	رمضان و شوال
هنر قلم (نوشتن متن ادبی متناسب با سوره)			درک و فهم سوگندهای پر معنای سوره/ عوامل پیروزی و نجات انسان‌ها/ تاکید بر مسئله معاد و حاکمیت مطلق خدا	تین	ذی القعدة و ذی الحجه

ماه قمری	انس با سوره	توان به دست آمده ضمن بیان شأن نزول و ثواب قرائت، درک و فهم موضوعات سوره	مطالعه و مباحثه	خروجی	مهارت‌آموزی ^۱
محرم و صفر	بلد	درک و فهم سوگندهای سوره / شناخت حقیقت زندگی انسان در عالم دنیا / یادآوری مهم‌ترین نعمت‌های الهی برای انسان / ناسپاسی انسان/ وضعیت دو گروه انسان در معاد	مطالعه و مباحثه کتب روایی شامل: اصول کافی	تولیدات: عکس‌نوشت کلیپ پاورپوینت متن ادبی از سوره متن نمایشنامه از سوره	سلامت نوجوان (آشنایی با گیاهان دارویی - راه‌های حفظ سلامتی و تقویت جسم - آماده‌سازی دمنوش و ارائه و معرفی آن در کلاس و...)
ربیع الاول و ربیع الثانی	شمس	درک و فهم اهمیت مفهوم تزکیه جهت رسیدن به رستگاری / عبرت گرفتن از اقوام متمرد پیشین	• نهج البلاغه	• عکاسی • پادکست • روزنامه دیواری • اینفوگرافیک	هنر رسانه (آموزش نرم افزار Word، فهرست کردن، کشیدن جدول، منبع‌گذاری و...)
جمادی‌الاول و جمادی‌الثانی	لیل	درک و فهم سوگندهای سوره / تقسیم مردم به دو گروه و عاقبت آن‌ها	• رزق • بروشور • نقاشی و ...		هنر دست (آموزش دوخت ملحفه، روبالشتی، دست-گیره و...)
رجب و شعبان	کوثر تکاثر	درک و فهم شأن نزول سوره / بشارت و منت خدا بر رسول با اعطای کوثر / ابتر بودن دشمن رسول/ ملامت افراد اهل تفاخر براساس مطالب موهوم/	اجرا: • کمک به برگزاری همایش‌های سوره‌ای (میزکتاب، پخش	در تکاپوی علم (آموزش خلاصه‌نویسی کتاب، مطالعه کتب: داستان راستان، رساله توضیح‌المسائل مراجع، کتب تاریخی	

دوره گویران ۱ - سال دوم

۱. انواع فعالیت‌های متناسب با اقلیم و مخاطب بنا به صلاح دید مربی

اردوهای علمی-آموزشی (...)	رزق، تدارکات (...) • نصب محصولات		هشدار نسبت به مسئله معاد/ هشدار در زمینه سوال از نعمت‌ها		
دختر کدبانو (آموزش) درست کردن انواع دسر، پیش غذا، انواع سالاد، کیک و بیسکویت و...)	تولید شده به عنوان رویداد سوره روی بردهای مدارس، مساجد و ...		آشنایی با موضوعات سوره‌های جز ۲۸ و ثبت آن‌ها	ختم قرآن	رمضان و شوال
هنر قلم (آموزش خوش- نویسی با قلم یا خودکار و...)			بیان اوصاف تکذیب‌کنندگان دین در ۵ مرحله/ تهدید مسلمانان متخلق به اخلاق منافقین	معاون	ذی القعدة و ذی الحجه

ماه قمری	انس با سوره	توان به دست آمده ضمن بیان شأن نزول و ثواب قرائت، درک و فهم موضوعات سوره	مطالعه و مباحثه	خروجی	مهارت آموزی ^۱
محرم و صفر	نبأ	درک و فهم آمدن یوم الفصل/ صفات آن استدلال بر حقیقت آن و تردید ناپذیری آن	مطالعه و مباحثه کتاب استاد مطهری شامل: • مجموعه • آثار مطهری • جلد ۲ • انسان و • ایمان • جهان‌بینی	تولیدات: • عکس نوشت • کلیپ • پاورپوینت • متن ادبی از سوره • متن نمایشنامه از • سوره • عکاسی • پادکست	سلامت نوجوان (آشنایی با فیزیولوژی بدن)
ربیع الاول و ربیع الثانی	انسان	اشاره به آفرینش و چگونگی خلقت انسان / هدایت و آزادی اراده انسان / اشاره به شأن نزول سوره درباره اهل بیت/ حاکمیت مشیت الهی در عین مختار بودن انسان	• توحیدی • وحی و • نبوت • انسان و • قرآن • انسان و • تاریخ	روزنامه دیواری اینفوگرافیک رزق بروشور نقاشی و ...	هنر رسانه (آموزش) کلیپ‌سازی - اصول جست‌وجو در وب - ابزار جست‌وجو با هوش مصنوعی)
جمادی الاول و جمادی الثانی	مسد	درک و فهم تهدید شدید ابولهب دشمن اسلام و پیامبر/ عاقبت او و همسرش			هنر دست (آموزش) دوخت چادر- مقنعه نماز - چادر منزل)
رجب و شعبان	ملک	بیان مباحثی پیرامون مبدأ و صفات خداوند و نظام شگفت‌انگیز خلقت / معاد / انذار و تهدید کافران و ظالمان به انواع عذاب		اجرا:	در تکاپوی علم (آموزش تاریخ ایران و برگزاری اردوی موزه)

دوره گهران ۱ - سال سوم

۱. انواع فعالیت‌های متناسب با اقلیم و مخاطب بنا به صلاح دید مربی

دختر کدبانو (آموزش پخت شله زرد و حلوا)	کمک به برگزاری همایش‌های سوره‌ای (میزکتاب، پخش رزق، تدارکات و...)	زندگی جاوید	آشنایی با موضوعات سوره- های جز ۲۷ و ثبت آن‌ها	ختم قرآن	رمضان و شوال
هنر قلم (آشنایی با انواع قالب‌های ادبی و بیانی - نامه رسمی - داستان نویسی - نمایشنامه نویسی - طنز نویسی و ...)	نصب محصولات تولید شده به عنوان رویداد سوره روی بردهای مدارس ، مساجد و...		لزوم پناه بردن به خدا برای در امان ماندن از شر خاص وسواس خناس لزوم پناه بردن به خدا از تمامی شرور و بعضی از شرور خاص	ناس و فلق	ذی‌القعدة و ذی‌الحجه

ماه قمری	انس با سوره	توان به دست آمده ضمن بیان شأن نزول و ثواب قرائت، درک و فهم موضوعات سوره	مطالعه و مباحثه	خروجی	مهارت آموزی ^۱
محرم و صفر	فیل قریش	قدرت‌نمایی خدا در سوره/ یادآوری و منت خداوند بر قریش به واسطه نعمت‌هایشان / دعوت به توحید و عبادت رب	مطالعه و مباحثه کتب ولایت فقیه شامل:	تولیدات: عکس نوشت کلیپ پاورپوینت	سلامت نوجوان (آموزش کمک‌های اولیه)
ربیع الاول و ربیع الثانی	نصر	نوید پیروزی عظیم دین خدا / ورود گروه گروه مردم به اسلام / امر به تسبیح و حمد و استغفار برای شکرانه این یاری و فتح	ولایت فقیه امام خمینی ولایت فقیه آیه الله جوادی آملی	متن ادبی از سوره متن نمایشنامه از سوره	هنر رسانه (آموزش انواع نرم‌افزار)
جمادی الاول و جمادی الثانی	محمد و فتح	مقایسه‌ی حال مؤمنان و کافران در دو جهان / بحث پیرامون جهاد و برخی احکام آن / شرح حال منافقان بیان فتح مبین (صلح حدیبیه) / متی که خدا بر رسول الله و مؤمنین نهاد / وعده‌ی جمیل به همه‌ی مؤمنین	عکاسی پادکست روزنامه دیواری اینفوگرافیک رزق بروشور	هنر دست (آموزش خیاطی، عبادوزی و ...)	
رجب و شعبان	عادیات	سوگندهای صور متناسب با مسئله جهاد/ پاره‌ای از صفت‌های نوع انسان: کفر، بخل، دنیاپرستی / مسئله معاد و احاطه علمی خدا به بندگان	نقاشی و ... اجرا: کمک به برگزاری همایش‌های	در تکاپوی علم (آشنایی با رشته‌های علمی - دانشگاهی و کاربردی، آموزش تکنیک‌های تست‌زنی و آموزش	

دوره گهران ۱ - سال چهارم

^۱ انواع فعالیت‌های متناسب با اقلیم و مخاطب بنا به صلاح دید مربی

مهارت‌های برنامه‌ریزی (کنکور)	سوره‌ای (میز کتاب، پخش رزق، تدارکات و...) • نصب محصولات				
دختر کدبانو (آموزش پلو و خورشت + غذاهای سستی ایرانی بدون پلو)	تولید شده به عنوان رویداد سوره روی برد- های مدارس ، مساجد و...		آشنایی با موضوعات برخی سوره- های جزء ۲۶ و ثبت آن‌ها	ختم قرآن	رمضان و شوال
هنر قلم (ارائه اثر هنری از سوره‌ها)			مقایسه‌ی حال مؤمنان و کافران در دو جهان / بحث پیرامون جهاد و برخی احکام آن / شرح حال منافقان بیان فتح مبین (صلح حدیبیه) / متی که خدا بر رسول الله و مؤمنین نهاد / وعده‌ی جمیل به همه‌ی مؤمنین	محمد فتح	ذی القعدة و ذی الحجه

جدول ۲- سیر مطالعاتی - مهارتی دوره گوهرا ۲ - خواهران

مدت زمان	عنوان جلسه ^۱	توان بدست آمده	خروجی	مطالعه
هفته اول	معرفی دوره و بیان نکاتی از اصلاح رویکرد رجوع به قرآن انس با سوره فلق	ضمن بیان شأن نزول و ثواب قرائت، درک و فهم موضوعات: پناه و پناهندگی / شناخت انواع شرور	تولید محتوا جهت برگزاری جشنواره سوره به صورت گروهی	نام کتاب: اصلاح رویکرد رجوع به قرآن
هفته دوم	انس با سوره ناس	ضمن بیان شأن نزول و ثواب قرائت، درک و فهم موضوعات: شناخت انواع وسواس / نحوه دور ماندن از شرور	تولید محتوا جهت برگزاری جشنواره سوره به صورت گروهی	کتاب روایی: اصول کافی (جنود عقل و جهل)
هفته سوم	کارگاه ^۲ هدف و مقصدیابی در سایه نظم و برنامه‌ریزی	شناخت علایق، اهداف و مقاصد آشنایی با اصول برنامه‌ریزی	تعیین یک هدف، مقصدیابی و تبیین و گام-بندی مراحل رسیدن به هدف	نام کتاب: نظم و برنامه‌ریزی در مراحل زندگی • فصل‌شناسی و استعدادیابی
هفته چهارم	انس با سوره همزه	ضمن بیان شأن نزول و ثواب قرائت، درک و فهم موضوعات: چگونگی جزا و پاداش نسبت به اعمال/ همز و لمز/ عاقبت مال اندوزی	تولید محتوا جهت برگزاری جشنواره سوره به صورت گروهی	کتاب روایی: اصول کافی (ایمان و کفر)
هفته پنجم	کارگاه نحوه ارتباط مؤثر با دیگران (بلوغ با هم بودن، کتاب جانبی: باغبانی سخن)	توان تألیف، انتخاب گروه، پیوستن به گروه، انجام فعالیت گروهی و ...	تشکیل گروه تولید محتوای سوره‌ها و انجام فعالیت گروهی	نام کتاب: بلوغ با هم بودن • باغبانی سخن
هفته ششم	برگزاری اردو	تألیف قلوب و دسته‌بندی مخاطبین		

دوره گوهرا ۲ - گروه سنی ۱۸ تا ۲۲ سال

^۱ متناسب با اقلیم و مخاطب بنا به صلاح دید مربی قابل تغییر می‌باشد.

^۲ مدرس کارگاه‌ها حتماً با هماهنگی و تایید مسئول مدرسه یا مسئول آموزش انتخاب شوند.

دوره مشفقین

چه باشکوه است دیدنِ گوهری ارزشمند برآمده از دل کوهی سخت، از دلِ خاک ...

آن هنگام که دیده شود، درک شود، فهمیده شود، و نهایتاً ارزش گذاری شود

و چه گران قیمت است گوهرِ فضل ها و استعداد های انسان، که خداوند در او به ودیعه نهاده؛ آن هنگام که صیقل خورده و قابلیت ارائه شدن و بهره مندی داشته باشد.

دوره مشفقین، دوره ای است برای استفاده کردن از استعدادها و نعمت ها و فضل های شناخته شده در زندگی برای خود و اطرافیان.

دوره ای است برای افرادی که می خواهند از قرآن در زندگی شخصی خود استفاده کرده و به اطرافیان بگویند قرآن کتاب زندگی است و باید از آن بهره برد.

مدرسه علوم اجتماعی با هدف به کارگیری از ظرفیت ها، توان ها و استعداد های شناخته شده عزیزان علاقه مند به فعالیت های اجتماعی؛ برگزار کننده دوره مشفقین است.

تدبیر	مدت اجرا به هفته	توان بدست آمده	نحوه ارزیابی	خروجی تدبیر	کتاب همراه	ختم قرآن	ادعیه همراه
مقدمات تدبیر در قرآن	۱۲+۲	عزم برای رجوع به قرآن و تدبیر در آن به همراه تصمیم برای فراهم ساختن مقدمات آن	داشتن برنامه منظم برای قرآن خواندن به شیوه تدبیر	ارائه یک سوره در قالب همایش	ساختار وجودی انسان، پرورش تفکر قرآنی	ختم لمسی قرآن/ ختم با توجه به گزاره‌های عملی و طهارتی هر سوره	دعای ایام هفته صحیفه حضرت
	۱۶+۳	ایجاد فهم گزاره‌ها / نوشتن گزاره‌های درست از آیات	استخراج گزاره‌های منطقی از آیات یک سوره	ارائه سوره در بیوت نورانی	دوره‌های رشد تفکر اجتماعی جلد ۱ و ۲، اصول و مهارت‌های تربیت کودک ۲ تا ۷ سال با رویکرد طیب‌گزینی، مهارت‌های خیر‌گزینی، پرورش تفکر بنیادی	ختم قرآن با توجه به انتخاب قوانین در قرآن/ ختم قرآن با توجه به فضای کلی سوره	زهره سلام الله علیها نهج البلاغه امیرالمؤمنین علیه السلام
	۱۶+۳	عمق یافتن در کلمات قرآن / فهم انواع تعریف و معرفی کلمات / فهم سوره از مسیر فهم کلمات	کشف ارتباط کلمات یک سوره	ارائه پژوهش بررسی واژه فتنه در سوره عنکبوت	دوره‌های رشد تفکر اجتماعی جلد ۳ و ۴، اصول و مهارت‌های حُسن‌گزینی، اصول و مهارت‌های بلوغ باهم بودن، مبانی و	ختم قرآن با توجه به انتخاب کلمات مهم در سوره‌ها/ ختم سوره‌ها با رویکرد یافتن آیه و کلمه غرر هر سوره و نظام کلمات سوره	

دوره تسبیح - ۲۱ ماه ۸۴ هفته

	مهارت‌های تفکر پرسشی						
	ختم قرآن با توجه به انتخاب غرر آیات هر سوره + توجه به فواتح و خواتم سوره‌ها/ ختم با شناسایی آیه کلیدی و غرر هر سوره/ دسته‌بندی و رنگی کردن سوره‌ها/ ختم با یک نوع دسته‌بندی مشخص/ شناسایی آیه احکامی در هر سوره/ختم براساس ساختار وجودی انسان، ناس یا هستی/ ختم براساس ساختارهای دیگر مانند حکمت، رشد و...	بعد جنسیتی انسان، هنر خوب زیستن با دیگران، موانع خوب زیستن با دیگران، سوال؛ نقش پرسش در برانگیختن تفکر	ارائه سوره در خوابگاه‌ها و محافل ثابت دانشجویی به صورت منظم	استخراج نظام موضوعات سوره	قدرت یکپارچه دیدن سوره / فهم ارتباط بین آیات یک سوره / فهم نظام موضوعات سوره	۱۴+۲	تدبر سوره‌ای
	ختم قرآن براساس موضوعات	نظم و برنامه ریزی در	ارائه سوره در حضور مسئولین	کشف ارتباط یک سوره و	یکپارچه دیدن قرآن / قدرت	۱۴+۲	تدبر قرآن به قرآن

کشف ارتباط بین سوره‌ها با هم / شناخت انواع ارتباط بین کلمات و موضوعات سوره‌ها در قرآن / فهم رابطه بین موضوعات در قرآن	یک موضوع در کل قرآن	مدارس دانشجویی ارائه تدبّر دوره تسبیح	مراحل زندگی، ساختار وجودی جامعه	اصلی سوره‌ای از سوره‌های جزء ۳۰ / ختم با واژگان کلیدی یک سوره کوچک / ختم سوره‌ها براساس غرض یک سوره خاص
---	---------------------------	---	---	---

تدبیر	مدت اجرا به هفته	توان بدست آمده	نحوه ارزیابی	خروجی تدبیر	کتاب همراه	ختم قرآن	ادعیه همراه
تدبیر مکی	۲۵+۳	توان بررسی موضوعات مشترک در بین دسته سوره‌ها و فهم منظومه‌ای آن موضوعات	بررسی موضوع مشترک در دو تا چند سوره	پژوهش آخرت- گرابی در سور طواسین	تدبیر در ساحت بیت، پرورش تفکر مشاهده‌ای	ختم قرآن با توجه به انتخاب غرر آیات در دسته سوره‌ها/ ختم براساس فواتح مشترک سوره‌ها	ادعیه تعقیبات نمازها از صحیفه فاطمیه صحیفه
	۱۲+۳	کشف رابطه توحید تبیین شده در سوره با سایر موضوعات سوره و شناخت آسیب- های اجتماعی مانع جریان‌سازی توحیدی	شناسایی آسیب‌های اجتماعی مانع جریان- سازی توحید در یک سوره و به دست آوردن راه‌های برخورد با آنها	پژوهش شبه نظام آسیب‌ها در سور مسبحات و راهکارهای رفع آنها	تدبیر در ساحت جامع، پرورش تفکر شنیداری	ختم براساس اسماء و صفات الهی در هر سوره (درخت اسماء)/ ختم براساس آسیب‌شناسی یک معضل اجتماعی/ بررسی امام در هر سوره	سجاده/ همراهی در نماز حفظ و یا اعمال عبادی مشترک مجمع مدارس قرآن و عترت
	۱۲+۳	قدرت تحلیل قالب‌های ادبی سوره در راستای غرض آن سوره	به دست آوردن گزاره‌های حقیقی برای اساس قالب‌های ادبی یک سوره در راستای غرض آن سوره	پیاده کردن تدبیر ادبی ۱ روی سوره انتخابی برای تهلل	۴۰ اقدام در صالح سازی اعمال، تفکر امی	ختم براساس انواع جملات هر سوره/ استخراج قالب ادبی و بیانی هر سوره و ربط آن با غرض سوره/ بررسی لحن سوره‌ها	

	تدبّر ادبی ۲	۱۲+۳	قدرت تحلیل قالب‌های ادبی سوره در راستای غرض آن سوره	به دست آوردن گزاره‌های حقیقی بر اساس قالب‌های ادبی یک سوره در راستای غرض آن سوره	پیاده کردن تدبّر ادبی ۲ روی سوره انتخابی برای تهلل	زیرکی در میدان انتخاب	ختم قرآن با توجه به انتخاب قیود مهم در هر سوره/ ختم قرآن با توجه به انتخاب ادات مهم در هر سوره/ استخراج قالب ادبی و بیانی هر سوره و ربط آن با غرض سوره/ ختم براساس حروف ربط/ بررسی لحن سوره‌ها
	تدبّر روایی	۱۲+۳	قدرت روایت و دعایابی برای سوره‌ها و قدرت سوره‌یابی برای دعاها و روایت‌ها	به دست آوردن سوره‌ای به همراه کشف حقایق آن برای دعا یا روایتی و به دست آوردن روایت‌ها و دعاهایی برای سوره‌ای		جهاد نرم	ختم قرآن با توجه به مهم‌ترین موضوع در هر سوره/ ختم بر اساس ثواب قرائت هر سوره

دوره منقین

سپاس خداوندی را که سخن‌وران نیز از ستودن او عاجزند و حساب‌گران از شمارش نعمت‌های او ناتوان و تلاش‌گران از ادای حق او درمانده.

خداوندی که خلقت را آغاز کرد و موجودات را آفرید بدون آنکه نیاز به فکر و اندیشه‌ای داشته باشد یا از تجربه‌ای بهره برد؛ انسان را اعضاء و جوارحی بخشید که در خدمت او باشند و ابزاری عطا فرمود که آن‌ها را در زندگی به کار گیرد؛ قدرت تشخیص به او داد، تا حق و باطل را بشناسد.

خداوند پیمان وحی را از پیامبران گرفت تا امانت رسالت را به مردم برسانند و آن‌ها را مبعوث کرد تا نعمت‌های فراموش شده را به یاد آورند و با ابلاغ احکام الهی، حجت را بر مردم تمام نمایند و توانمندی‌های پنهان شده عقل‌ها را آشکار سازند و نشانه‌های قدرت خدا را معرفی کنند.

حال به پاس نعمت‌ها و استعدادها و توان‌هایی که خداوند عطایمان کرده، درصدد هستیم در جهت پُر کردن شکاف‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی جامعه از آنچه خداوند در وجودمان به ودیعه نهاده، در راستای برطرف کردن موانع و شکاف‌ها بهره گرفته و علاوه بر آن با انفاق علمی، خود را مشمول فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام نماییم که «علم با بخشش فزونی

گیرد» و ستایش می‌کنیم خداوند را برای تکمیل نعمت‌های او و تسلیم بودن در برابر بزرگی او و ایمن ماندن از نافرمانی او و در رفع نیازها از او یاری می‌طلبیم. زیرا آن کس را که خدا هدایت کند هرگز گمراه نگردد، و آن را که خدا دشمن دارد هرگز نجات نیابد و هر آن کس را که خداوند بی‌نیاز گرداند، نیازمند نخواهد شد.

دوره آموزشی منفقین، دوره‌ای است برای استفاده کردن از استعدادها، نعمت‌ها و فضل‌های شناخته شده در جامعه به نیت پُر کردن شکاف‌های اجتماعی.

این دوره، مختص افرادی است که می‌خواهند متدبرانه از قرآن و آموزه‌های آن در رفع معضلات و آسیب‌های اجتماعی و شکاف‌های اجتماعی استفاده کنند.

مدرسه علوم اجتماعی با هدف انفاق علمی جهت پُر کردن شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی، دوره منفقین را برگزار می‌نماید.

جدول ۵- سیر تدبیری و مطالعاتی دوره منفقین - تسبیح

	تدبّر	مدت اجرا به هفته	توان بدست آمده	نحوه ارزیابی	خروجی تدبّر	کتاب همراه	ختم قرآن	ادعیه همراه
دوره تسبیح - ۲۱ ماه ۸ هفته	مقدمات تدبّر در قرآن	۲+۱۲	عزم برای رجوع به قرآن و تدبّر در آن به همراه تصمیم برای فراهم ساختن مقدمات آن	داشتن برنامه منظم برای قرآن خواندن به شیوه تدبّر	ارائه یک سوره در قالب همایش	ساختار وجودی انسان، پرورش تفکر قرآنی	ختم لمسی قرآن/ ختم با توجه به گزاره‌های عملی و طهارتی هر سوره	اصول کافی پیگیری یکی از جلسات
	روش‌های تفکر در قرآن	۳+۱۶	ایجاد فهم گزاره‌ها/ نوشتن گزاره‌های درست از آیات	استخراج گزاره‌های منطقی از آیات یک سوره	ارائه سوره در بیوت نورانی	دوره‌های رشد تفکر اجتماعی جلد ۱ و ۲، اصول و مهارت‌های تربیتی کودک ۲ تا ۷ سال با رویکرد	ختم قرآن با توجه به انتخاب قوانین در قرآن/ ختم قرآن با توجه به فضای کلی سوره	عمومی استاد اخوت همراهی در ادعیه و نمازهای اشتراکی مجمع مدارس قرآن و عترت

مانند نماز حفظ / سوره ص پنجشنبه اول ماه	طیب‌گزین ی، مهارت‌ها ی خیرگزینی، پرورش تفکر بنیادی						
	تدبیر کلمه‌ای	۳+۱۶	عمق یافتن در کلمات قرآن / فهم انواع تعریف و معرفی کلمات / فهم سوره از مسیر فهم کلمات	کشف ارتباط کلمات یک سوره	ارائه پژوهش بررسی واژه فتنه در سوره عنکبوت	دوره‌های رشد تفکر اجتماعی جلد ۳ و ۴، اصول و مهارت‌ها ی حُسن‌گزین ی، اصول و مهارت‌ها ی بلوغ‌با- هم بودن، مبانی و مهارت‌ها ی تفکر پرسشی	ختم قرآن با توجه به انتخاب کلمات مهم در سوره‌ها/ ختم سوره‌ها با رویکرد یافتن آیه و کلمه غرر هر سوره و نظام کلمات سوره
	تدبیر سوره‌ای	۲+۱۴	قدرت یکپارچه دیدن سوره / فهم ارتباط بین آیات یک سوره / فهم نظام موضوعات سوره	استخراج نظام موضوعات سوره	ارائه سوره در خوابگاه‌ها و محافل ثابت دانشجویی	بُعد جنسیتی انسان، هنر خوب زیستن با دیگران، موانع خوب زیستن با دیگران،	ختم قرآن با توجه به انتخاب غرر آیات هر سوره+ توجه به فواید و خواتم سوره‌ها/ ختم با شناسایی آیه کلیدی و غرر هر سوره/ دسته‌بندی و رنگی

	کردن سوره‌ها/ ختم با یک نوع دسته‌بندی مشخص/ شناسایی آیه احکامی در هر سوره/ ختم براساس ساختار وجودی انسان، ناس یا هستی/ ختم براساس ساختارهای دیگر مانند حکمت، رشد و...	سوال؛ نقش پرسش در برانگیختن تفکر	به صورت منظم				
	ختم قرآن براساس موضوعات اصلی سوره‌ای از سوره‌های جزء ۳۰/ ختم با واژگان کلیدی یک سوره کوچک/ ختم سوره‌ها براساس غرض یک سوره خاص	نظم و برنامه ریزی در مراحل زندگی، ساختار وجودی جامعه	ارائه سوره در حضور مسئولین مدارس دانشجویی ارائه تدبیر دوره تفسیر	کشف ارتباط یک سوره و یک موضوع در کل قرآن	یکپارچه دیدن قرآن/ قدرت کشف ارتباط بین سوره‌ها با هم/ شناخت انواع ارتباط بین کلمات و موضوعات سوره‌ها در قرآن/ فهم رابطه بین موضوعات در قرآن	۲+۱۴	تدبیر قرآن به قرآن

جدول ۶- سیر تدبیری و مطالعاتی دوره متفقیین - حمد

ادعیه همراه	ختم قرآن	کتاب همراه	خروجی تدبیر	نحوه ارزیابی	توان بدست آمده	مدت اجرا به هفته	تدبیر	
اصول کافی پیگیری جلسات پنجشنبه شب استاد اخوت	ختم قرآن با توجه به انتخاب غرر آیات در دسته سوره‌ها/ ختم براساس فواید مشترک سوره‌ها	تدبیر در ساحت بیت، پرورش تفکر مشاهداتی	پژوهش آخرت‌گرایی در سور طواسین	بررسی موضوع مشترک در دو تا چند سوره	توان بررسی موضوعات مشترک در بین دسته سوره‌ها و فهم منظومه‌ای آن موضوعات	۲۵+۳	روش‌های تدبیر در سوره‌های مکی	دوره حمد - ۲۲ ماه، ۸۸ هفته

روش‌های تدبّر در سوره‌های مدنی	۱۲+۳	کشف رابطه توحید تبیین شده در سوره با سایر موضوعات سوره و شناخت آسیب‌های اجتماعی مانع جریان‌سازی توحیدی	شناسایی آسیب-های اجتماعی مانع جریان-سازی توحید در یک سوره و به دست آوردن راه‌های برخورد با آنها	پژوهش شبه نظام آسیب-ها در سور مسبّحات و راهکارهای رفع آنها	تدبّر در ساحت جامعه، پرورش تفکر شنیداری	ختم براساس اسماء و صفات الهی در هر سوره (درخت اسماء)/ ختم براساس آسیب‌شناسی یک معضل اجتماعی/ بررسی امام در هر سوره	پیگیری یکی از جلسات عمومی استاد اخوت پیگیری نمازها و ادعیه مشترک و عمومی مجمع مدارس قرآن و عترت مانند نماز حفظ / سوره ص پنجشنبه اول ماه
روش‌های تدبّر ادبی ۱	۱۲+۳	قدرت تحلیل قالب‌های ادبی سوره در راستای غرض آن سوره	به دست آوردن گزاره‌های حقیقی برای اساس قالب‌های ادبی یک سوره در راستای غرض آن سوره	پیاپی کردن تدبّر ادبی ۱ روی سوره انتخابی برای تهلیل	۴۰ اقدام در صالح سازی اعمال، تفکر امّی	ختم براساس انواع جملات هر سوره/ استخراج قالب ادبی و بیانی هر سوره و ربط آن با غرض سوره/ بررسی لحن سوره‌ها	مدارس قرآن و عترت مانند نماز حفظ / سوره ص پنجشنبه اول ماه
روش‌های تدبّر ادبی ۲	۱۲+۳	قدرت تحلیل قالب‌های ادبی سوره در راستای غرض آن سوره	به دست آوردن گزاره‌های حقیقی برای اساس قالب‌های ادبی یک سوره در راستای غرض آن سوره	پیاپی کردن تدبّر ادبی ۲ روی سوره انتخابی برای تهلیل	زیرکی در میدان انتخاب	ختم قرآن با توجه به انتخاب قیود مهم در هر سوره/ ختم قرآن با توجه به انتخاب ادات مهم در هر سوره/ استخراج قالب ادبی و بیانی هر سوره و ربط آن با غرض سوره/ بررسی لحن سوره‌ها	مدارس قرآن و عترت مانند نماز حفظ / سوره ص پنجشنبه اول ماه

روش‌های تدبیر با روایات و ادعیه (تدبیر روایی)	۱۲+۳	قدرت روایت و دعایابی برای سوره‌ها و قدرت سوره- یابی برای دعاها و روایت‌ها	به دست آوردن سوره‌ای به همراه کشف حقایق آن برای دعا یا روایتی و به دست آوردن روایت‌ها و دعاهایی برای سوره‌ای	مبانی و روش‌های جهاد نرم	ختم قرآن با توجه به مهم‌ترین موضوع در هر سوره/ ختم بر اساس ثواب قرائت هر سوره
--	------	--	--	--------------------------------	--

تدبیر	مدت اجرا به هفته	توان بدست آمده	نحوه ارزیابی	کتاب همراه	ختم قرآن	ادعیه همراه
تهلیل	۳۰	بررسی ابعاد یک سوره / قدرت تفکر عمیق و ممتد / درک انس با یک سوره	برنامه ریزی و اجرای دقیق برای انس و تدبیر و تدوین حقایق یک سوره	اصلاح رویکرد رجوع به قرآن، ساختار وجودی انسان از منظر ذکر،	تسلط روی سوره انتخابی برای تهلیل شامل همه رویکردهای	انتخاب یک کتاب روایی و مطالعه آن همراهی در ادعیه و نمازهای مشترک مجمع مدارس قرآن و عترت
تدبیر در قالب های ادبی کلام (تدبیر ادبی ۳)	۱۲+۲	ایجاد تحول در نگاه به سوره ها به واسطه درک عمیق ادبیات آن	ارتقای گزاره های سوره تهلیل با عمیق تر شدن دید ادبی	ساختار وجودی انسان از منظر عقل، تدبیر در هستی: تدبیر در اسماء،	قبل و نحوه خوانش سوره انتخابی برای تهلیل در کل قرآن	ادعیه و نمازهای مشترک مجمع مدارس قرآن و عترت
شیوه دستیابی به گزاره های یقینی	۱۲+۲	ایجاد تحول در نگاه به سوره ها به واسطه ارتقای دقت در فهم، تعمیم فهم و ارتقای فهم یک سوره	اصلاح و ارتقای گزاره های سوره تهلیل با عمیق تر شدن دید برهانی	تدبیر در کتاب، تدبیر در هستی: تدبیر در آیات، تدبیر در هستی: تدبیر در کلمه، تدبیر در هستی:	برنامه ریزی برای ختم قرآن متناسب با طراحی عملیات تخصصی	پیگیری از جلسات پنجشنبه شب ها
رجوع به کتاب برای پاسخگویی به مسائل زندگی	۸+۲	ایجاد تحول در نگاه به سوره ها به واسطه کشف نظام پاسخگویی سوره ها	اصلاح و ارتقای گزاره های سوره تهلیل با عمیق تر شدن دید پژوهشی	تدبیر در کلام، شکل گیری اُمت: نازل کننده رحمت، فضل و احسان،	پیگیری یکی از جلسات عمومی استاد اخوت	پیگیری یکی از جلسات عمومی استاد اخوت
شیوه تفصیل در موضوعات	۸+۲	ایجاد تحول در نگاه به سوره ها به واسطه درک نظام تفصیل در سوره	اصلاح و ارتقای گزاره های سوره تهلیل با عمیق تر شدن دید تفصیلی	استقرار اُمت: نازل کننده رحمت، فضل و احسان، سیر شکوفایی اُمت: نازل کننده	پیگیری یکی از جلسات تخصصی استاد اخوت	پیگیری یکی از جلسات تخصصی استاد اخوت

دوره تهلیل - ۲۰ ماه، ۸۰ هفته

		رحمت، فضل و احسان (جلد ۱ تا ۳)، شاکله (معنا و فرآیند)، شاکله نفس، شاکله جمع، شاکله جریان- سبک زندگی کوثرانه، شاکله جمع‌های رشدآفرین					
--	--	--	--	--	--	--	--

دوره منیبین

سلام بر بندگان مخلص خداوند که به سوی او رو کرده، خدا را خالصانه عبودیت می‌کنند. آن‌هایی که دست‌گیری می‌کنند از مشتاقان راه حق و قیام می‌کنند برای نشر قرآن و جاری کردن آن در بسترهای زندگی.

دوره منیبین به عنوان دوره تخصصی با ارائه سیر مطالعاتی فشرده، مختص افرادی است که قصد دارند به طور جدی متناسب استعدادها، نعمت‌ها و فضل‌های خود در عرصه‌ای وارد کار شده و طبق نقشه علوم اجتماعی به فعالیت بپردازند.

لذا سیر ارائه شده، صرفاً پیشنهادی از طرف این مدرسه است و چنان‌چه افراد بتوانند بهتر از آنچه در نظر گرفته شده اجرا کنند؛ مانعی وجود ندارد.

مدرسه علوم اجتماعی دوره منیبین را به طور تخصصی برای افرادی برگزار می‌کند که ضمن تعهد کاری، دارای برنامه مشخصی بوده و به عرصه‌ای علاقه‌مند بوده یا در عرصه‌ای به طور تخصصی فعالیت دارند.

سیر مطالعه تدبیری پیشنهادی در ادامه آمده است.

جدول ۸- سیر تدبیری و مطالعاتی دوره منبیین - تسبیح

تدبیر	مدت اجرا به هفته	توان بدست آمده	نحوه ارزیابی	خروجی تدبیر	ختم قرآن	ادعیه و نمازهای حضرت فاطمه سلام الله علیها
مقدمات تدبیر در قرآن	۲+۱۲	عزم برای رجوع به قرآن و تدبیر در آن به همراه تصمیم برای فراهم ساختن مقدمات آن	داشتن برنامه منظم برای قرآن خواندن به شیوه تدبیر	ارائه یک سوره در قالب همایش	ختم لمسی قرآن/ ختم با توجه به گزاره‌های عملی و طهارتی هر سوره	حرز حضرت فاطمه و دعایی در مطلق سوال به همراه نماز حفظ
روش‌های تفکر در قرآن	۳+۱۶	ایجاد فهم گزاره‌ها نوشتن گزاره‌های درست از آیات	استخراج گزاره‌های منطقی از آیات یک سوره	ارائه سوره در بیوت نورانی	ختم قرآن با توجه به انتخاب قوانین در قرآن/ ختم قرآن با توجه به فضای کلی سوره	دعای روزهای هفته به همراه نماز روز جمعه با دعای استغفار
روش‌های تدبیر کلمه‌ای در قرآن	۳+۱۶	عمق یافتن در کلمات قرآن / فهم انواع تعریف و معرفی کلمات / فهم سوره از مسیر فهم کلمات	کشف ارتباط کلمات یک سوره	ارائه پژوهش بررسی واژه فتنه در سوره عنکبوت	ختم قرآن با توجه به انتخاب کلمات مهم در سوره‌ها/ ختم سوره‌ها با رویکرد یافتن آیه و کلمه غرر هر سوره و نظام کلمات سوره	دعای ۵ کلمه به همراه نماز اوّلین
روش‌های تدبیر سوره‌ای در قرآن	۲+۱۴	قدرت یکپارچه دیدن سوره / فهم ارتباط بین آیات یک سوره/ فهم نظام موضوعات سوره	استخراج نظام موضوعات سوره	ارائه سوره در خوابگاه‌ها و محافل ثابت دانشجویی به صورت منظم	ختم قرآن با توجه به انتخاب غرر آیات هر سوره + توجه به فواید و خواتم سوره‌ها/ ختم با شناسایی آیه کلیدی و غرر هر سوره/ دسته‌بندی و رنگی کردن سوره‌ها/ ختم با یک نوع دسته‌بندی مشخص/ شناسایی آیه احکامی در هر سوره/ ختم براساس ساختار وجودی انسان، ناس یا هستی/ ختم براساس ساختارهای دیگر مانند حکمت، رشد و...	حدیث شریف کساء به همراه تسبیحات حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

دوره تسبیح - ۲۱ ماه ۸۴ هجری

روش‌های تدبیر قرآن به قرآن	۲+۱۴	یکپارچه دیدن قرآن / قدرت کشف ارتباط بین سوره‌ها با هم / شناخت انواع ارتباط بین کلمات و موضوعات سوره‌ها در قرآن / فهم رابطه بین موضوعات در قرآن	کشف ارتباط یک سوره و یک موضوع در کل قرآن	ارائه سوره در حضور مسئولین مدارس دانشجویی	ارائه تدبیر دوره تسبیح	ختم قرآن براساس موضوعات اصلی سوره‌ای از سوره‌های جزء ۳۰ / ختم با واژگان کلیدی یک سوره کوچک / ختم سوره‌ها براساس غرض یک سوره خاص
						دعای حیات طیبه به همراه نماز جبرئیل

جدول ۹- سیر تدبیری و مطالعاتی دوره منبیین - حمد

ادعیه و نمازهای حضرت فاطمه سلام الله علیها	ختم قرآن	خروجی تدبیر	نحوه ارزیابی	توان بدست آمده	مدت اجرا به هفته	تدبیر
تعقیبات نماز مغرب و عشاء به همراه نماز شب جمعه	ختم قرآن با توجه به انتخاب غرر آیات در دسته سوره‌ها / ختم براساس فواتح مشترک سوره‌ها	پژوهش آخرت‌گرایی در سور طواسین	بررسی موضوع مشترک در دو تا چند سوره	توان بررسی موضوعات مشترک در بین دسته سوره‌ها و فهم منظومه‌ای آن موضوعات	۲۵+۳	روش‌های تدبیر در سوره‌های مکی
تعقیبات نماز صبح و ظهر و عصر به همراه نماز روز جمعه	ختم براساس اسماء و صفات الهی در هر سوره (درخت اسماء) / ختم براساس آسیب‌شناسی	پژوهش شبه نظام آسیب‌ها در سور مسبحات و راهکارهای رفع آنها	شناسایی آسیب‌های اجتماعی مانع جریان‌سازی توحید در یک سوره و به	کشف رابطه توحید تبیین شده در سوره با سایر موضوعات سوره و شناخت آسیب‌های اجتماعی	۱۲+۳	روش‌های تدبیر در سوره‌های مدنی

دوره حمد - ۲۲ ماه، ۸۸ هفته

	مانع جریان سازی توحیدی	دست آوردن راه های برخورد با آنها	یک معضل اجتماعی/ بررسی امام در هر سوره			
روش های تدبر ادبی ۱	۱۲+۳ قدرت تحلیل قالب- های ادبی سوره در راستای غرض آن سوره	به دست آوردن گزاره های حقیقی برای اساس قالب های ادبی یک سوره در راستای غرض آن سوره	پیاده کردن تدبر ادبی ۱ روی سوره انتخابی برای تهلیل	ختم براساس انواع جمالات هر سوره/ استخراج قالب ادبی و بیانی هر سوره و ربط آن با غرض سوره/ بررسی لحن سوره ها	زیارت حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها به همراه نماز استغاثه	
روش های تدبر ادبی ۲	۱۲+۳ قدرت تحلیل قالب- های ادبی سوره در راستای غرض آن سوره	به دست آوردن گزاره های حقیقی برای اساس قالب های ادبی یک سوره در راستای غرض آن سوره	پیاده کردن تدبر ادبی ۲ روی سوره انتخابی برای تهلیل	ختم قرآن با توجه به انتخاب قیود مهم در هر سوره/ ختم قرآن با توجه به انتخاب ادات مهم در هر سوره/ استخراج قالب ادبی و بیانی هر سوره و ربط آن با غرض سوره/ ختم براساس حروف ربط/ بررسی لحن سوره ها	زیارت حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها به همراه نماز استغاثه	

روش‌های تدبیر با ادعیه و روایات (تدبیر روایی)	۱۲+۳	قدرت روایت و دعایابی برای سوره- ها و قدرت سوره- یابی برای دعاها و روایت‌ها	به دست آوردن سوره‌ای به همراه کشف حقایق آن برای دعا یا روایتی و به دست آوردن روایت‌ها و دعاهایی برای سوره‌ای	ختم قرآن با توجه به مهم‌ترین موضوع در هر سوره/ ختم بر اساس ثواب قرائت هر سوره	دعای نور به همراه نماز استغاثه
--	------	--	--	---	--------------------------------------

جدول ۱۰- سیر تدبیری و مطالعاتی دوره منبیین - تهلیل

تدبیر	مدت اجرا به هفته	توان بدست آمده	نحوه ارزیابی	ادعیه و نمازها صحیفه علویه
تهلیل	۳۰	بررسی ابعاد یک سوره / قدرت تفکر عمیق و ممتد / درک انس با یک سوره	برنامه‌ریزی و اجرای دقیق برای انس و تدبیر و تدوین حقایق یک سوره	
تدبیر در قالب‌های ادبی کلام (تدبیر ادبی ۳)	۱۲+۲	ایجاد تحول در نگاه به سوره‌ها به واسطه درک عمیق ادبیات آن	ارتقای گزاره‌های سوره تهلیل با عمیق‌تر شدن دید ادبی	نماز استغاثه به امیرالمؤمنین علیه السلام (نماز اوّیین)
شیوه دستیابی به گزاره‌های یقینی	۱۲+۲	ایجاد تحول در نگاه به سوره‌ها به واسطه ارتقای دقت در فهم، تعمیم فهم و ارتقای فهم یک سوره	اصلاح و ارتقای گزاره‌های سوره تهلیل با عمیق‌تر شدن دید برهانی	دعای کمیل
رجوع به کتاب برای پاسخ‌گویی به مسائل زندگی	۸+۲	ایجاد تحول در نگاه به سوره‌ها به واسطه کشف نظام پاسخ‌گویی سوره‌ها	اصلاح و ارتقای گزاره‌های سوره تهلیل با عمیق‌تر شدن دید پژوهشی	مناجات شعبانیه

دوره تهلیل - ۲۰ ماه، ۸۰ هفته

دعای هفتاد استغفار	اصلاح و ارتقای گزاره‌های سوره تهلل با عمیق‌تر شدن دید تفصیلی	ایجاد تحول در نگاه به سوره‌ها به واسطه درک نظام تفصیل در سوره	۸+۲	شیوه تفصیل در موضوعات	
--------------------	--	---	-----	-----------------------------	--

تدبیر	مدت اجرا به هفته	توان بدست آمده	نحوه ارزیابی	ادعیه و نمازها
دوره تکبیر - اصول پیاده سازی - ۵۲ هفته	۸	توجه به جنبه های عملی سوره ها و راهبردی خواندن سوره ها	عمل تفصیلی و دقیق بر اساس سوره	دعای خصله صحیفه علویه
	۱۶+۴	فهم مختصات سوره به منظور عملیاتی کردن آن	انجام عملیات بر اساس یک سوره ترجیحاً به صورت جمعی	دعای جنگ جمل صحیفه علویه
	۸	توجه به مفهوم عرصه و توان عرصه سازی بر اساس سوره های قرآن	آمادگی برای عرصه سازی در امور محوله به شکل طرح و ایده	دعای جنگ صفین صحیفه علویه
	۸	توجه به مفهوم نظام و توان نظام سازی بر اساس سوره های قرآن	آمادگی برای نظام سازی در امور محوله به شکل طرح و ایده	دعای مسجد کوفه صحیفه علویه
تکبیر ۱ - ۱۳ هفته	۵	فهم رابطه دعا و قرآن و نقش دعا در عملیات های اقامه سوره ها	برنامه ریزی برای ورود آگاهانه دعا در عملیات ها	آشنایی با ادعیه صحیفه فاطمیه و علویه
	۵+۳	متمایز دیدن دعاها و فهم مرتبه دعا متناسب با نیازهای خود	انتخاب دعاها ی مورد نیاز برای عملیات های جاری	ادعیه روزهای ماه - صحیفه علویه - الغارات
تکبیر ۲ - ۵۴ هفته	۱۲+۲	توان دریافت حقایق توحیدی از دعاها و تقویت توکل و ایمان به خدا و توان جلب نصرت او در عملیات به واسطه دعاها ی توحیدی	برنامه ریزی برای تقویت توحید به صورت پیوسته کمک از دعا برای عملیات	آشنایی با ادعیه صحیفه فاطمیه و علویه ادعیه روزهای ماه - صحیفه علویه - الغارات
	۸+۲	به دست آوردن راهکارهای تقویت طهارت و علم برای ایجاد حرکت های پرشتاب در عملیات های جاری	قوت یافتن توان برای عملیات و باز کردن گره های عملیات توسط دعای تسبیحی	
	۸+۲	به دست آوردن راهکارهای محسن شدن برای پر برکت شدن و پر جلوه حسن شدن در عملیات های جاری	بیشتر شدن جلوه حسن برنامه های عملیات	

	تهلیل در نظام‌سازی توحید	۸+۲	به دست آوردن راهکارهای تقویت ایمان و اخلاص برای داشتن حرکت‌های عملیات‌های مقبول درگاه خداوند	کمک از دعا برای ارتقای اخلاص در عملیات و ایجاد مشارکت بیشتر در همه ابعاد
	تکبیر در نظام‌سازی توحید	۸+۲	به دست آوردن راهکارهای تقویت ارتقای بهره و توان عملیات‌های جاری	ارتقای اهداف و برنامه‌های عملیات و کمک از دعا خاصی برای ارتقای عملیات
تکبیر ۳- ۴۴ هفته	تدبر در دعا با محوریت خودشناسی	۱۲+۲	شناخت نقاط ضعف فردی و اجتماعی خود در عملیات‌ها و برطرف کردن سریع و فوری آنها	آشنایی با ادعیه صحیفه فاطمیه و علویه ادعیه روزهای ماه - صحیفه علویه - الغارات
	استعاذه در نظام‌سازی خودشناسی	۸+۲	یادگیری تدبیر و دوری و فرار از موقعیت‌های خطر و آموزش ارتقای امنیت عملیات از جوانب مختلف	پاکسازی عملیات از نواقص
	استغفار در نظام‌سازی خودشناسی	۸+۲	یادگیری تدبیر برای مواجهه شدن با مشکلات و آسیب‌ها بدون به مشکل افتادن و آسیب دیدن	پدید آمدن امدادهای غیبی، نصرت‌ها و کمک‌های جدید برای گسترش عملیات
	سؤال در نظام‌سازی خودشناسی	۸+۲	یادگیری تدبیر برای مسلح کردن خود برای ارتقای استقامت و شدت و نفوذ برای انجام، اتمام و تکمیل عملیات	یافتن توان‌های تفصیلی به وجود آمده به وسیله عملیات برای خود و دیگران و ارتقای ارتباط با دیگران در اتمام عملیات
	تدبر در دعا با محوریت ولایت	۱۲+۲	اتصال به منبع پر فیض ولایت و بهره‌گیری از توان رسول و امام در عملیات	پیش‌بینی عملیات‌های زنجیره‌ای و به نتیجه رسیدن توسل در پیش‌رخت خاص عملیات
تکبیر ۴- ۳۴ هفته	صلوات در نظام‌سازی ولایت	۸+۲	یافتن راهکارهای بهره‌مندی از عنایت و فیض رسول و امام به صورت خاص و پر روزی کردن عملیات برای خود و دیگران و به بقا رساندن نتایج آن	خالص‌سازی عملیات برای امام و ارتباط قلبی با امام درباره عملیات
	سلام در نظام‌سازی ولایت	۸+۲	یافتن راهکارهایی برای ارتقای ظرفیت خود برای استمرار عملیات و آغاز عملیات‌های دیگر و بالا بردن سلامت خود و عملیات	به ثبت رساندن کمال‌های عملیات و ایجاد شبکه برای گسترش آن با وصیت به افراد مستعد

جدول ۱۲- سیر مطالعاتی تخصصی دوره منبیین - تسبیح

دوره تسبیح (مقدمات تدبّر تا پایان دوره روش‌های تدبّر قرآن به قرآن)					
کتاب تخصصی	کتاب تکمیلی		کتاب مهارتی	انس	مطالعات جانبی
	کتاب منظومه رشد	کتاب تفکر			
ساختار وجودی انسان	دوره‌های رشد تفکر اجتماعی جلد ۱ + اصول و مهارت‌های تربیت کودک ۲ تا ۷ سال با رویکرد طیب-گزینی	پروش تفکر قرآنی	اصلاح رویکرد در زمینه رجوع به قرآن	صحیفه سجادیه	ولایت فقیه
ساختار وجودی جامعه	دوره‌های رشد تفکر اجتماعی جلد ۲ + مهارت‌های خیرگزینی	پروش تفکر بنیادی	چهل اقدام در صالح‌سازی اعمال	صحیفه فاطمیه	آشنایی با تاریخ اهل‌بیت
تدبّر در ساحت بیت	دوره‌های رشد تفکر اجتماعی جلد ۳ + اصول و مهارت‌های حُسن-گزینی	سؤال؛ نقش پرسش در برانگیختن تفکر	زیرکی در میدان انتخاب	صحیفه علویه	آشنایی با تاریخ
تدبّر در ساحت جامعه	دوره‌های رشد تفکر اجتماعی جلد ۴ + اصول و مهارت‌های بلوغ باهم-بودن	مبانی و مهارت‌های تفکر پرسشی			انسان ۲۵۰ ساله (۲ جلد)
هنر خوب زیستن با دیگران	معناشناسی رشد	پرورش تفکر مشاهده‌ای			کتاب آیت‌الله مطهری
موانع خوب زیستن با دیگران	فرآیندشناسی رشد	پرورش تفکر شنیداری			نقش ائمه در احیای دین
نظم و برنامه‌ریزی در مراحل زندگی		تفکر امّی			
مبانی و روش‌های جهاد نرم					

جدول ۱۳- سیر مطالعاتی تخصصی دوره منبیین - حمد

دوره حمد (روش‌های تدبّر مکی تا تدبّر روایی)				
کتاب تخصصی	کتاب تکمیلی	سندها	انس	مطالعات جانبی
آشنایی با ساختار هستی	شاکله (معنا و فرآیند)	سند خانواده	مهیج الدعوات و منهج العبادات	رسائل علامه طباطبائی
ساختار وجودی انسان از منظر عقل	شاکله نفس	مبانی لباس و بایسته‌های پوشش	غرر الحکم و درر الکلم	کتاب علامه طباطبائی

	اصول کافی	بایسته‌های بیان مسائل جنسی براساس احکام الهی	شاکله جمع (شناخت و هدایات القائنات وابسته به هویت جمعی	ساختار وجودی انسان از منظر ذکر
		سند بایسته‌های تربیت کودک طیب	شاکله جریان- سبک زندگی کوثرانه	ساختار وجودی جامعه از منظر دین
			شاکله جمع‌های رشدآفرین فضل‌شناسی؛ استعدادیابی	بُعد جنسیتی انسان تدبّر، چِستی، چرایی و چگونگی
			عارضه جمعی	تدبّر در هستی: تدبّر در کتاب
			خانه‌ای متصل به خانه رسول دفتر اول و دوم	تدبّر در هستی: تدبّر در اسماء
				تدبّر در هستی: تدبّر در آیات
				تدبّر در هستی: تدبّر در کلام
				تدبّر در هستی: تدبّر در کلمه

جدول ۱۴- سیر مطالعاتی تخصصی دوره منبیین - تهلیل

دوره تهلیل (روش‌های تدبّر جلد ۱۱ تا ۱۵- تهلیل تا تفصیل) انتخاب عرصه تخصصی		
کتب تخصصی	سندها	انس
شکل‌گیری اَمّت: نازل‌کننده رحمت، فضل و احسان	سند احیای شهرها	الغارات
استقرار اَمّت: نازل‌کننده رحمت، فضل و احسان	سند رسانه‌های رسانای رحمت	علل الشرایع
سیر شکوفایی اَمّت: نازل‌کننده رحمت، فضل و احسان (جلد ۱ تا ۳)	سند تولید محتوا برای رسانه	
ارتقای ظرفیت دین‌داری	سند تعلیم و تزکیه	
الگوی مدیریت ناسازگاری‌های اجتماعی	سند فعالیت‌های مسجد	
ولایت ایجادکننده فرآیند هدایت	سند تولید و ارائه اثر هنری	
تعقل اجتماعی		
سحر و روش‌های مقابله با آن		
حجت و حجیت		
بایسته‌های ارتقای حاکمیت دینی		
معناشناسی طیب و خبیث		
فرآیندشناسی طیب و نظام‌سازی طیب		
معناشناسی خیر و شر		
فرآیندشناسی خیر و نظام‌سازی خیر		

		معناشناسی حُسن و سوء
		فرآیندشناسی حُسن و نظام‌سازی حُسن
		معناشناسی ایمان و کفر
		فرآیندشناسی ایمان و نظام‌سازی ایمان
		معناشناسی صدق و کذب
		فرآیندشناسی صدق و نظام‌سازی صدق
		معناشناسی ولایت

جدول ۱۵- سیر مطالعاتی تخصصی دوره منبیین - تکبیر

دوره تکبیر (روش‌های تدبّر جلد ۱۶ تا آخر + کتب روش‌های تدبّر در دعا)
دوره تکبیر عملیات محور است
لذا سیر مطالعاتی این دوره متناسب عرصه تخصصی و عملیات انتخابی می‌باشد و بر عهده متدبّر است.

ضمائم

توان‌مندی و خروجی‌های کتب تدبری

کتاب مقدمات تدبّر در قرآن

کتاب مقدمات تدبّر در قرآن به عنوان خط مقدم کتب تدبری با کارکرد ایجاد انس در مخاطب تدوین شده است. لذا افراد باید قادر باشند:

ضرورت ارتباط با قرآن را درک کنند.
به یک نظام برنامه‌ریزانه در حوزه قرآن دست یابند.
با مفاهیم سوره‌ها ارتباط برقرار کنند.
سعی نمایند مفاهیم آموخته از سور را در زندگی خود جاری سازند و عملیاتی نمایند.
اقدام به ختم مفهومی متعدد انس محور نمایند.
بتوانند از سور کتاب مقدمات تدبر و براساس مطالب کتاب، پاورپوینت، کلیپ، تک جملات ادبی، داستان، اشعار، کتابچه سوره و... قابل ارائه برای عموم جامعه، در جمع‌هایی که امکان ارائه دارند، ارائه دهند.

کتاب روش‌های تفکر در قرآن

در کتاب روش‌های تفکر در قرآن به ضرورت شیوه‌های تفکر توجه شده است. لذا افراد باید قادر باشند:

مولفه‌های تفکر را از سور شناسایی کنند.
نقش کلام در تفکر را بشناسند.
با تفکر جانبی و پس‌زمینه‌ها آشنا شوند.
تفکر بنیادی را بیاموزند.
بتوانند بین گزاره‌ها ارتباط منطقی برقرار سازند.
گزاره‌های سور را به نمودار توصیفی، تبدیل نمایند.
در نتیجه انتظار می‌رود قرآن‌پژوه در پایان دوره از طریق توجه به کلام و توسعه مفهومی آن، برای زندگی خود برنامه‌ریزی نماید.
آموخته‌های خود را به صورت روشمند در زندگی جاری سازد.
نمودارهای توصیفی، موضوعی از سور ارائه دهد.
قادر به ارائه سوره‌ها در یک جمع با برنامه‌ریزی منظم و مستمر باشند.

کتاب روش‌های تدبّر کلمه‌ای در قرآن

کلمات در قرآن دومین واحد جمله به شمار می‌روند. کلمات باب علم هستند و ارتباط برقرار کردن با آن‌ها به منزله ورود به شناخت آیات است. لذا افراد باید قادر باشند:

کلمات قرآن را از طریق بسط واژگان بررسی نمایند.
سطح کلمات را از منظر محکم و متشابه شناسایی کرده و نحوه بررسی آن را بیاموزند.
یک پژوهش مبتنی بر روش تدبّر کلمه‌ای ارائه دهند.
پیشنهادات کاربرد این کلمه را در ارکان مختلف اجتماع و خانواده ارائه دهند.

کتاب روش‌های تدبیر سوره‌ای در قرآن

قرآن به عنوان کتاب الهی حاوی آیاتی است که حول غرضی واحد گرد هم آمده و سوری را به وجود آورده است. از آن‌جا که دستیابی به غرض احتمالی سور و نزدیک شدن به آن به طریق روشمند مقدور است، لذا افراد دوره تسبیح باید قادر باشند:

دسته‌بندی موضوعی و ترتیبی از آیات ارائه دهند.
غرض سوره را متناسب با این روند بیابند.
سور را براساس موضوعات کلیدی کل قرآن طبقه‌بندی کنند.
آیات احکامی و تفصیلی را شناخته و بتوانند حدود تمایز و کارکرد آن را بیان نمایند.
پژوهشی مبتنی بر موارد فوق در مجال علمی و تخصصی ارائه نمایند.

کتاب روش‌های تدبیر قرآن به قرآن

روش‌های تدبیر قرآن به قرآن به معنای به نطق در آوردن قرآن براساس نیاز، موضوع و تبدیل آن به مسئله است. بنابراین در این دوره با مطالعه تفسیر قرآن و بررسی آیات به این مورد می‌پردازیم که متناسب با موضوع مطرح شده، راهبردها، کاربردها و مهارت‌های این موضوع در عرصه‌ها و حوزه‌های مختلف به چه نحو است. در نتیجه با به کارگیری روش‌های آموخته شده در دوره‌های قبل فرد نسبت به رفع نیاز موضوعی خود از قرآن اقدام نموده سپس آن را در عرصه زندگی جاری می‌سازد. لذا افراد دوره تسبیح باید قادر باشند:

براساس زوج سوره، خانواده سوره، موضوعی را در کل قرآن بررسی نموده و مهارتی نمایند.
و براساس مهارت‌های استخراج شده، نیازها و مسائل و موضوعات خود را ساماندهی کرده و احکام آن را شناسایی نمایند.
توان ارائه نزد مربی تدبیر مورد تایید مسئول مدرسه

کتاب روش‌های تدبیر در سوره‌های مکی

از آن‌جا که این دوره کاملاً تخصصی است، لذا افراد دوره حمد باید قادر باشند:

مقایسه بین سوره‌ای ارائه دهند.
نقاط تمایز و اشتراک سور را بیابند.
طبقه‌بندی و جمع‌بندی از سور در قالب نمودار موضوعی و ترتیبی ارائه دهند.
حقایق سور را کشف کنند.
موضوعات خانوادگی، اجتماعی و ... از مجموعه خانواده سور مکی را کشف و بررسی نمایند.
برگرفته از دسته سور مکی متناسب با موضوعات اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی؛ متن پژوهشی مبتنی بر فرآیندشناسی، معناشناسی و نظام‌سازی ارائه دهند.
یافته‌های پژوهشی در تحقیقات کاربردی و نظام‌سازانه را عملیاتی کنند.

کتاب روش‌های تدبّر در سوره‌های مدنی

بررسی ارتباط اسماء الهی با جریان‌ات سلبی و ایجابی در جامعه از طریق ارائه تفصیل و ارتباط بین شرایط و بسترها با اسماء الحسنی. در این راستا موارد زیر باید لحاظ گردد:

- باورسازی و ایمان‌آفرینی
 - فهم حکم متناسب با هر بستر
- لذا افراد دوره حمد باید قادر باشند:

غرض سوره‌ها را دریابند.
اشتراک بین دسته سوره‌ها را با محوریت اسماء تشخیص دهند.
بتوانند مؤلفه‌های هر سوره را متناسب با ساختار وجودی انسان، جامعه و هستی تشخیص دهند.
آسیب‌ها را در هر سوره شناسایی نموده، شبه نظام آسیب‌های سوره و همچنین دسته سوره را ترسیم نمایند.
با درک از اسماء الهی در سوره‌ها و ارتباط اسماء با موضوعات سوره بتوانند نظام اسماء سوره و دسته سوره را ترسیم نمایند.
در نهایت بتوانند براساس نظام اسماء سوره، عرصه‌های مطرح شده در سور را شناسایی و برای آسیب‌ها، نقص‌ها و اختلالات مطرح شده در عرصه‌های هر سوره راهکار و حکمی مناسب بیابند.
راهکارها را در قالب نظام و چرخه در دسته سور بتوانند ترسیم نمایند.

کتاب روش‌های تدبّر ادبی

انسان‌ها برای برقراری ارتباط میان خود از کلام بهره می‌گیرند و به اندازه فاصله‌شان از غرض کلام و نحوه استفاده از واژگان و قالب‌های ادبی و بیانی، عدم توانمندی در انتقال محتوای کلام به دیگران وجود دارد. لذا شناخت کلام و ویژگی‌های آن و نحوه استفاده از قالب‌های ادبی و بیانی نه تنها در زندگی روزمره لازم و ضروری است؛ بلکه جهت فهم کلام الهی و ارتباط برقرار کردن با وحی نیز ضرورت دارد.

لذا افراد دوره حمد باید قادر باشند:

حدود کلام را بشناسند.
خطاب کلام و تغییر آن را مشخص کنند.
محذوفات کلام را تشخیص دهند.
انواع جملات را در قالب کلام شناخته و کاربرد آن‌ها را بدانند.
قالب‌های ادبی و بیانی را بشناسند و کاربرد آن‌ها را در کلام الهی تشخیص دهند.
ضرورت و کارکرد حروف را در قالب‌های ادبی و بیانی تشخیص دهند.
جهت اصلاح قالب‌های ادبی و بیانی خود مبتنی بر آموخته‌های قرآنی کوشا باشند.

کتاب روش‌های تدبّر با روایات و ادعیه

اهل بیت به عنوان ثقل دیگر قرآن، بازکننده‌ی زوایا و جوانب سوره‌ها و آیات در سطوح مختلف، عهده‌دار تبیین، تفسیر، اجرایی کردن، نزول دوباره وحی و جاری کردن آن در زندگی هستند.

لذا افراد دوره حمد باید قادر باشند:

مفهوم تفسیر روایی و تفاوت آن با تفاسیر دیگر را بشناسد.
انواع روایات یاد شده برای سور و موضوعات آن را تشخیص دهد.
ارتباط روایت با قرآن و بالعکس را بفهمد.
بتواند با استمداد از روایات در سوره‌ها تدبیر نماید.
از ادعیه در فهم آیات استفاده کند.
به واسطه روایات، مفاهیم سوره را عملیاتی نماید.

جدول توضیح درباره خروجی‌های دوره‌های تدبیر

دوره	خروجی تدبیر
مقدمات تدبیر در قرآن	خروجی مقدمات تدبیر در قرآن، ارائه یک سوره در قالب همایش می باشد. منظور از همایش، ارائه یک سوره در جمعی به صورت نقطه‌ای و موردی است. در این ارائه قرآن‌پژوهان لازم است ابتدا با یکدیگر گروه تشکیل دهند و ضمن تجربه کار تیمی و روابط خواهری (برادری) در جمع، با در نظر گرفتن شرایط و اقتضائات آن جمع و امکانات خود، اقدام به تولید محصولات و ارائه سوره به صورت گروهی و تیمی نماید. بدهی است باید تمامی اعضاء گروه در روند تولید محتوای مناسب از سوره حضور داشته باشند و در نهایت هر یک از اعضاء تیم، متناسب با توان و اقتضائات خود و گروه، بخشی از کارهای همایش را عهده‌دار شوند. نمونه همایش‌ها می‌تواند در گردهم‌آیی‌های دانشجویی، تخصصی، اردویی، روزه‌ها، جشن‌ها و میهمانی‌های خانوادگی و محلی و ... باشد. هر فرد به این توجه کند که به تنهایی برای ارائه یک سوره در جمع مد نظر چه کارهایی می‌تواند انجام دهد؟ چه محصولاتی را تولید نماید؟ چه امکاناتی دارد؟ در این کار گروهی (همایش سوره)، چه وظایف و نقش‌هایی می‌تواند برعهده بگیرد؟
روش‌های تفکر در قرآن	خروجی روش‌های تفکر در قرآن، ارائه یک سوره در بیوت نورانی می باشد. ارائه در بیوت نورانی لزوماً به معنای ارائه سوره در قالب اجرائی مرکز خاصی نیست. بلکه در پایان دوره تفکر هر فرد لازم است بتواند در میان اطرافیان و آشنایان خود یا در حوزه‌هایی که امکانات دارد همانند محله، مسجد و ... به صورت ثابت، منظم و مستمر جلسات قرآن داشته باشد و در این جلسات متناسب با شناختی که از مخاطبان خود پیدا می‌کند، جهت انس و آشنایی افراد، سوره‌های قرآن را در حد قرائت، ترجمه، نکات تفسیری و طهارتی ارائه دهد. ارائه سوره در بیوت نورانی شامل بخش‌های زیر می‌باشد: ۱. بیانی از ثواب قرائت و شأن نزول سوره ۲. بیان آیات و غرض کلی سوره ۳. بخشی از تفسیر المیزان متناسب با نیاز مخاطب
روش‌های تدبیر کلمه‌ای در قرآن	خروجی روش‌های تدبیر کلمه‌ای، ارائه پژوهش می‌باشد. در پایان دوره روش‌های تدبیر کلمه‌ای، لازم است قرآن‌پژوه وارد پژوهش شده و بتواند با تعیین یک سوره، یک واژه را در سوره (با مقدمه، لوازم و آثار) تعریف کند و نسبت سایر واژگان سوره را در قالب مقدمات، لوازم و آثار در سوره مشخص نماید. پژوهش این دوره می‌تواند برای کارهای تخصصی به صورت پژوهش مسأله‌ی مورد نیاز از خارج از سوره باشد که با سیر واژه‌یابی و یافتن بهترین سوره برای پژوهش، وارد سیر یافتن معنای واژه در سوره خواهند شد.
روش‌های تدبیر سوره‌ای در قرآن	خروجی روش‌های تدبیر سوره‌ای، ارائه سوره در خوابگاه‌ها و محافل ثابت دانشجویی به صورت منظم می‌باشد.

انتظار می‌رود قرآن‌پژوه مبتنی بر توان گزاره نویسی به دست آمده از تدبر کلمه‌ای، امکان تبیین سیر ارائه خود از سوره را برای مخاطبان دانشجویی داشته باشد. این ارائه می‌تواند به صورت مجازی یا حضوری باشد. تدریس در خوابگاه‌ها یا محافل دانشجویی، از طریق اقدامات خود فرد یا مدرسه سفیران صورت می‌گیرد. ارائه سوره در محافل دانشجویی به صورت منظم، می‌تواند شامل بخش‌های زیر باشد: ۱. اشاره به غرض سوره ۲. ارائه دسته‌بندی ترتیبی از سوره ۳. اشاره به جریان‌شناسی سوره (حق / باطل) ۴. اشاره به وضعیت مطلوب و نامطلوب در سوره ۵. اشاره به تفکیک بروزات انسان و حقایق بیان شده در سوره ۶. اشاره‌ای به آیات کلیدی و بحث تفصیل و احکام	
خروجی تدبر قرآن به قرآن شامل موارد زیر می‌باشد: ۱. ارائه سوره در حضور مسئولین مدارس دانشجویی قرآن و عترت ۲. ارائه تدبر دوره تسبیح جهت ارائه سوره در حضور مسئولین مدارس لازم است موارد زیر در نظر گرفته شود: ۱. ارائه در یک جلسه انجام شود. ۲. مبتنی بر روش‌هایی که در کتاب قرآن به قرآن آمده، باشد.	روش‌های تدبر قرآن به قرآن
خروجی تدبر مکی، ارائه پژوهش موضوع مشترک در دو تا چند سوره می‌باشد. مانند: پژوهش آخرت‌گرایی در سور طواسین	روش‌های تدبر در سوره‌های مکی
پژوهش شبه‌نظام آسیب‌ها در سور مسبحات و راهکارهای رفع آنها	روش‌های تدبر در سوره‌های مدنی
پیاده کردن تدبر ادبی روی سوره انتخابی (به عنوان مثال سوره تهلل)	روش‌های تدبر ادبی (۲۱)
خروجی تدبر روایی، به دست آوردن سوره‌ای به همراه کشف حقایق آن برای دعا یا روایتی و به دست آوردن روایت‌ها و دعا‌هایی برای یک سوره می‌باشد.	روش‌های تدبر با روایات و ادعیه

توضیح ختم‌های مفهومی پیشنهادی

توضیحات	ختم قرآن
ختم قرآن با چشم و لمس به صورت منظم در یک اردوی سه روزه در این شیوه تمامی آیات قرآن از ابتدا تا انتها توسط انگشت لمس شده و قرائت آیات تنها با چشم دنبال می‌شود.	ختم لمسی قرآن
در این روش هر یک از سوره‌ها قرائت شده و آیات عملی هر کدام علامت‌گذاری می‌شود. می‌توان نکته اصلی طهارتی هر سوره را که در ارتباط با غرض سوره تشخیص داده می‌شود، در دفتری یادداشت نمود.	ختم با توجه به گزاره‌های عملی و طهارتی هر سوره
هر سوره، یک فضای گفتمانی، زندگانی، اقلیم، سبک زندگی، فضای زندگی، حسی، حس رضایت، خرسندی و لذت و البته کراهت دارد که با سوره‌ی دیگر متفاوت است. پس در این رویکرد تنها حس سوره را مد نظر دارید.	ختم قرآن با توجه به فضای کلی سوره
سوره‌های بلند ۲۰ کلمه، سوره‌های میانه ۱۰ کلمه و سوره‌های کوچک تا ۵ کلمه	ختم قرآن با توجه به انتخاب کلمات مهم در سوره‌ها
شناسایی واژه کلیدی، پرتکرار و اختصاصی هر سوره. در این شیوه واژه کلیدی، پرتکرار و همچنین اختصاصی هر سوره علامت‌گذاری می‌شود. (واژه اختصاصی هر سوره واژه‌ای است که صرفاً در آن سوره و یا نهایتاً در چند سوره محدود مورد استفاده قرار گرفته است).	ختم سوره‌ها با رویکرد یافتن آیه و کلمه غرر هر سوره و نظام کلمات سوره
در این شیوه آیات غرر هر سوره که در بردارنده‌ی قوانین و حقایق کلی و اصلی آن سوره هستند، علامت‌گذاری می‌شود.	ختم قرآن با توجه به انتخاب غرر آیات هر سوره + توجه به فواید و خواتم سوره‌ها
در این روش آیات سوره‌ها براساس یک سری محورهای کلی و ظاهری دسته‌بندی می‌شوند. می‌توانید این دسته‌بندی‌ها را از طریق رنگی کردن آیات در قرآن علامت‌گذاری کنید. (دسته‌بندی پیشنهادی: آیات قوانین، آیات دربردارنده باید و نباید، آیات مربوط به رسول، آیات مربوط به اسماء و صفات الهی)	دسته‌بندی و رنگی کردن آیه‌ها
در این شیوه یک دسته‌بندی کلان (مانند دسته‌بندی‌های ذکر شده در جزوه تدبیر سوره‌ای: حق و باطل، مومن و کافر، مطلوب و نامطلوب یا هر دسته‌بندی دیگر) در نظر گرفته شده و تمامی آیات سوره‌ها براساس آن قرائت و علامت‌گذاری می‌شود.	ختم با یک نوع دسته‌بندی مشخص

در این روش آیه یا موضوع احکامی هر سوره که می‌توان تمامی آیات و حقایق آن سوره را در ذیل آن دسته‌بندی نموده، شناسایی و یادداشت می‌شود. تفاوت این روش با روش مشابه در آن است که در این روش آیه یا موضوع انتخابی می‌بایست دربردارنده غرض آن سوره بوده و ضمناً وجه شباهت و تمایز آن سوره را با سوره‌های دیگر مشخص نماید.	شناسایی آیه احکامی در هر سوره
در این شیوه مولفه‌های ساختار وجودی انسان، ناس یا هستی در نظر گرفته شده و تمامی آیات سوره‌ها براساس این مولفه‌ها علامت‌گذاری می‌شوند. به عنوان مثال براساس ساختار وجودی انسان می‌توان آیات را به این صورت دسته‌بندی نمود: آیات قوانین هستی (گزاره‌های عقلی) آیات مربوط به علم و ادراک آیات مربوط به فعل و عمل آیات مربوط به توجه نفسانی	ختم براساس ساختار وجودی انسان، ناس یا هستی
در این روش مولفه‌های ساختارهای دیگر (مانند ثبوت، اثبات، بروز، کارکرد و ابراز در ساختار حکمت) انتخاب شده و آیات سوره‌ها براساس این مولفه‌ها علامت‌گذاری می‌شوند.	ختم براساس ساختارهای دیگر مانند حکمت، رشد و...
در این روش مفهوم واژگان کلیدی یک سوره کوچک (مانند مفهوم واژگان عصر، خسر، ایمان و عمل صالح از سوره مبارکه عصر) در نظر گرفته شده و ضمن ختم قرآن، آیات مرتبط با هر واژه علامت‌گذاری می‌شوند. در این روش در حقیقت شرح تفصیلی واژگان کلیدی سوره مورد نظر در کل قرآن شناسایی می‌شود.	ختم قرآن براساس موضوعات اصلی سوره‌های جزء ۳۰ + ختم با واژگان کلیدی یک سوره کوچک
در این روش غرض یک سوره در نظر گرفته شده و مابقی سوره‌های قرآن حول غرض آن سوره و نسبتی که با آن غرض دارند، قرائت می‌شود. در این صورت شرح تفصیلی آن سوره در کل قرآن شناخته می‌شود.	ختم سوره‌ها براساس غرض یک سوره خاص
در این شیوه ابتدا با یک بررسی سریع سوره‌ها براساس فاتحه هر کدام دسته‌بندی شده و سپس با قرائت سوره‌های با فواتح مشترک، واژگان، آیات و همچنین موضوعات مشترک میان هر کدام استخراج می‌شود.	ختم براساس فواتح مشترک سوره‌ها:
در این روش با توجه به درخت اسماء در کتاب روش‌های تدبیر در سوره‌های مدنی، درخت اسماء هر سوره ترسیم می‌شود.	ختم براساس اسماء و صفات الهی در هر سوره (درخت اسماء)
در این روش یک موضوع اجتماعی یا کلان (مانند علل سستی در جهاد یا ...) در نظر گرفته شده و سوره‌ها حول بررسی این مسئله قرائت می‌شوند.	ختم براساس آسیب‌شناسی یک معضل اجتماعی

بررسی امام در هر سوره	در این روش آیات مرتبط با وجود رسول و امام در هر سوره علامت‌گذاری شده و ارتباط آن با غرض سوره تبیین می‌شود.
ختم براساس انواع جملات هر سوره	در این روش نوع جملات هر سوره (خبری، انشایی، اسمیه، فعلیه و...) تعیین شده و بدین صورت قالب کلی ادبی آن سوره شناسایی می‌شود.
استخراج قالب ادبی و بیانی هر سوره و ربط آن با غرض سوره	در این روش که طبیعتاً می‌بایست با روش قبلی ختم نیز همراه بوده باشد، مجموع قالب‌های ادبی و بیانی هر سوره شناسایی شده و ارتباط آن با غرض آن سوره تبیین می‌شود.
ختم براساس حروف ربط	در این روش حروف ربط پرتکرار و کلیدی در هر سوره شناسایی شده و ارتباط آن با غرض آن سوره بررسی می‌شود.
بررسی لحن سوره‌ها	در این شیوه لحن نهایی هر سوره تعیین می‌شود. (تبیین موضوع لحن و نحوه استخراج آن در مجلدات تدبر ادبی به تفصیل بیان شده است.)
ختم قرآن بر اساس ثواب قرائت هر سوره	در این شیوه ابتدا ثواب قرائت سوره مطالعه شده و سپس با توجه به مهم‌ترین موضوع در هر سوره ختم، آیات آن سوره در ارتباط با ثواب مطالعه شده قرائت می‌شوند.
تسلط روی سوره تهلیل	تسلط روی سوره تهلیل، شامل همه رویکردهای تدبری قبل تسلط بر نحوه خوانش سوره تهلیل در کل قرآن با ختم قرآن‌های متعدد پیاده‌سازی کتب تدبر پس از تهلیل (از ادبی تا نظام‌سازی) روی سوره تهلیل برنامه‌ریزی برای ختم قرآن متناسب با طراحی عملیات تخصصی طراحی عملیات و عرصه‌شناسی و ورود به عملیات متناسب با سوره تهلیل و ختم قرآن‌های طراحی شده در راستای عملیات

دفتر چهارم

چشم انداز فرهنگ و
علاقه‌مندی‌ها

فهرست دفتر چهارم

۱۲۶.....	مقدمه
۱۲۸.....	اندر باب عملیات
۱۲۹.....	اندر باب امام عملیات
۱۳۱.....	اندر باب نیاز
۱۳۲.....	اندر باب رافع نیاز
۱۳۴.....	اندر باب پرستش رب عالم
۱۳۶.....	اندر باب خروج از روزمره‌گی
۱۳۷.....	اندر باب هدایت
۱۳۹.....	اندر باب فطرت
۱۴۱.....	اندر باب کتاب
۱۴۳.....	اندر باب رسول
۱۴۵.....	اندر باب نعمت
۱۴۸.....	اندر باب ایمان مومن
۱۵۱.....	اندر باب منسک
۱۵۳.....	اندر باب حج
۱۵۴.....	اندر باب مکه
۱۵۶.....	اندر باب نماز
۱۵۹.....	اندر باب حرکت
۱۶۰.....	اندر باب شیطان و ظلم
۱۶۲.....	اندر باب توحید و خروج از شرک
۱۶۵.....	اندر باب راهبری
۱۶۷.....	اندر باب محبت و وُد
۱۶۹.....	اندر باب برائت
۱۷۱.....	اندر باب عبودیت
۱۷۳.....	اندر باب دعا
۱۷۶.....	اندر باب شهود
۱۷۷.....	خاتمه

مقدمه

سلام بر ابراهیم محمد صلی الله علیهما و علی آلهما

سلام بر سوره مبارکه بقره که ما را از امامت ابراهیم محمد باخبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه آل عمران که ما را از ملت‌داری او باخبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه نساء که ما را از فضل خلیل بودن او آگاه می‌سازد.

سلام بر سوره مبارکه انعام که ما را از حجت‌داری ابراهیم محمد بینا می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه برائت که ما را از بی‌نه‌داری ابراهیم باخبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه هود که ما را از دل سوخته و عاشق و واله او خبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه یوسف که ما را از نعمت‌داری او خبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه ابراهیم که ما را از نسل توحیدی او آگاه می‌سازد.

سلام بر سوره مبارکه حجر که ما را از چشم ملائکه‌بینی و دست و قدم میهمان‌نوازی او باخبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه نحل که ما را از امت قانت حنیف بودن او باخبر می‌سازد.

سلام بر سوره مبارکه مریم که ما را از صدیق نبی بودن او مطلع می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه انبیا که ما را از جوان‌مردی و رشد‌مداری او باخبر می‌سازد.

سلام بر سوره مبارکه حج که ما را از مجاهد بودن و دشمن ستیزی او مطلع می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه شعراء که ما را از حکایت قلب سلیم او باخبر می‌سازد.

سلام بر سوره مبارکه عنکبوت که ما را از حرارت قلب او در هدایت آگاه می‌سازد.

سلام بر سوره مبارکه احزاب که ما را در ارادتش به محمد صلی الله علیه و آله باخبر می‌سازد و نیز مفهوم صلوات را که پیوستگی نزول رحمت است، در گرو میثاق با محمد صلی الله علیه و آله معرفی می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه صافات که ما را از درد و آه و دعای ابراهیم باخبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه ص که ما را از قوت‌ها و قدرت‌های ابراهیم باخبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه شوری که ما را از شریعت‌داری ابراهیم باخبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه زخرف که ما را از دنیاگریزی او خبردار می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه ذاریات که ما را در دوست داشتن آسمان رزق او خبردار می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه نجم که ما را از وفاداری او به انتقال حقایق باخبر می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه حدید که ما را از جریان‌بخشی حاکمیت دین در بین مردم توسط او خبردار می‌سازد.

سلام بر سوره مبارکه ممتحنه که ما را از اسوه حسنه بودن او در برائت از کفر مطلع می‌کند.

سلام بر سوره مبارکه اعلی که ما را از وجود صُحُف ابراهیم خبردار می‌سازد؛

و سلام بر ابراهیم که ما را نسبت به وجهی از محمد صلی الله علیه و آله آشنا می‌سازد و خود را به عنوان بخشی از ویژگی‌های پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله معرفی کرده، این گونه ارادت خود را به محمد و آل محمد اظهار می‌کند.

ابراهیم وجه خلیل بودن محمد صلی الله علیه و آله را به نمایش گذاشته است و این وجه را به عنوان وجه اسوه بودن پیامبر تبیین می‌کند.

سلام بر ابراهیم محمد صلی الله علیه و آله ...

اندر باب عملیات

هر عملیاتی که مجموعه‌ای از اعمال مجاهدان بر علیه دشمنان انسانیت و دین باشد؛ مبتنی بر نقشه عملیات، دارای مختصات، مرحله و زمان اقدام و اجرا است.

بنابراین لازم است:

- جمع‌های موحدانه هم‌سو و هم‌مقصد شکل گیرد.
- برنامه‌ای برای تقابل با دشمن وجود داشته باشد.
- در نحوه اجرا و زمان‌بندی توافق وجود داشته باشد.
- محتوای مناسب برای ورود در عرصه‌های کارزار وجود داشته باشد.
- مجاهدان، عزم جدی برای محو اثر بدی‌ها داشته باشند.
- مجاهدان دشمن را به خوبی بشناسند.

اگر جمعی بخواهند مقابل دشمن بایستند، باید دشمن را شناخته، نقشه عملیاتی داشته باشند و به موقع و به صورت مرحله‌بندی و مجموعه‌ای عمل کنند؛ مانند ابراهیم خلیل که خود جمعی موحد بود.

اندر بابِ امامِ عملیات

سوره ابراهیم و آیاتی که نام مبارک ابراهیم در آن است، نمایان کننده وجه ابراهیمی محمد صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام است.

با مطالعه سوره ابراهیم و توجه به عملکرد حضرت ابراهیم می توان وجه امت بودن محمد صلی الله علیه و آله را شناخت.

وجه حنیف بودن او را

وجه مسلمان بودنش را

وجه برائتش را

وجه بت شکنی اش را

وجه اتصال ملائکه به او را

سخن از ابراهیم و شناخت ویژگی های او در واقع شناخت وجهی از ویژگی های محمد صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام است.

افتخار ابراهیم علیه السلام نیز به همین نمایان کردن است؛

چه اینکه بدون ابراهیم نمی توان این وجوه را شناخت و در عمل و عملیات وارد کرد.

هر آن که اهل عمل صالح و عملیات سازنده باشد، با محمد رسول الله صلی الله علیه و آله زندگی می کند و سرباز اوست، در هر زمان و مکان که باشد.

محمد صلی الله علیه و آله، رسول همه مومنان و علی علیه السلام امام همه مومنان است.

اعتبار همه اهل ایمان به محمد صلی الله علیه و آله و نفس او یعنی علی علیه السلام است.

به همین دلیل او صراط مستقیم خداوند عزیز حمید است.

این که چگونه می شود کسی بر قبل و بعد خود ولایت داشته باشد مثل ولایت خداست که اگر غیر این بود ولایت خدا بدون مثل می ماند.

این که خداوند چگونه جریان هدایت خود را از طریق محمد صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام بر قبل و بعد آنها ساری و جاری می کند، دست غیب اوست که نه زمان می شناسد و نه مکان.

این که چگونه این جریان غلبه مطلق دارد هر چند بسیاری آن را انکار می‌کنند و در گفتار و کردار در مقابل آن صف می‌کشند، بین‌ای واضح در اراده خداوند برای ظهور کامل دین خود است.

بروز هر کمالی و ظهور هر زیبایی به محمد صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام باز می‌گردد و تقویت کننده باور به الحمد لله است که رب العالمین و الرحمن الرحیم و مالک يوم الدين است.

اندر باب نیاز

با آشکار شدن نیازهای انسان، خوف و رجا در او به وجود می‌آید. خوف از برآورده نشدن نیازها و رجا نسبت به برآورده شدن آن.

در این میان نفع و ضرر نیز معنا پیدا می‌کند. نفع برآورده شدن نیازها و ضرر برآورده نشدن آن‌ها.

نیازهای انسان، او را به انجام کارهایی وا می‌دارد.

قرار گرفتن در مسیر نیاز و عمل برای برطرف کردن یا برآورده شدن آن، باعث توجه به منبع قدرت می‌شود.

کانون توجه انسان وقتی به آن منبع معطوف شود از غیر آن فارغ می‌گردد و اگر این توجه کانونی شکل نگیرد، گاهی آن منبع فراموش شده و گاهی با شدت و قدرت بیشتری مورد التفات قرار می‌گیرد.

منبع قدرت، برای انسان همان منبعی است که او را می‌بیند و به نیازش پاسخ می‌دهد و به همین دلیل آن منبع را دوست داشته و نمی‌تواند از آن جدا شود.

بنابراین پرستش با نیاز شروع شده، به سمت محبت پیش می‌رود و آن منبعی که می‌تواند نیازهای انسان را پاسخ دهد، مورد توجه و عنایت قرار می‌گیرد.

تشخیص ناصحیح منبع قدرت، اولین و مهم‌ترین انحراف در زندگی انسان است.

اندر باب رافع نیاز

چه کسی می‌تواند نیازهای مرا برطرف یا برآورده کند؟

چه کسی می‌تواند در من نیازهای بالاتری ایجاد نماید؟

چه کسی می‌تواند همیشه با من باشد و مرا تنها نگذارد؟

چه کسی می‌تواند مرا بفهمد و از نیاز من آگاهی داشته باشد؟

چه کسی می‌تواند آنچه نیاز دارم را بی‌منت به من عنایت کند؟

چه کسی می‌تواند مرا ببیند و من همیشه برای او دیده شوم؟

من خود را برای چه کسی بیارایم و آراسته کنم؟

من چگونه و با چه کسی اظهار محبت و دوستی نمایم؟

من با چه کسی خوش باشم و به او اتکا داشته باشم؟

در هنگام ترس چه کسی برای من امنیت است؟

در غصه‌ها چه کسی برای من غم‌زدایی می‌کند؟

در بیماری‌ها چه کسی مرا شفا می‌دهد؟

در گرسنگی‌ها و تشنگی‌ها چه کسی مرا سیر و سیراب می‌کند؟

در طبع هر انسانی است، که توسط منبع قدرت‌مندی دیده شود و نزد آن منبع اظهار نیاز کند، تا نیاز او رفع شود و این‌گونه پرستش در زندگی شکل می‌گیرد.

پرستش، قدرت‌بخش و نیروزاست و از این رو محبت را روز به روز بیشتر به خود جلب می‌کند.

برآورده‌کننده نیازها محبوب انسان است و او به عنوان اله مورد پرستش قرار می‌گیرد؛ گاه ستایش شده، گاه به درگاه او دعا و حاجت ارائه می‌شود و گاه از او بخشش و گذشت طلب می‌گردد.

ابراهیم‌ها، برآورده‌کننده همه نیازها را یکی دانسته و اساساً قرب به برآورده‌کننده نیاز را، نیاز خود می‌دانند و با هر نیازی او را جستجو می‌کنند.

غیر ابراهیم‌ها، برآورده شدن هر نیازی را به سببی نسبت می‌دهند و برای هر نیاز، شأن خاص قائل هستند.

به دلیل تعدد نیازها و برآورده‌کننده آن، صرفاً به رفع نیاز توجه کرده و در پرستش به تکثر کشیده می‌شوند. در نتیجه یا پرستش از محور زندگی آنها محو می‌شود و یا به صورت رفتارهای غیر آگاهانه بروز می‌یابد.

تنها کسی می‌تواند خدای واحد را بپرستد که او را به عنوان برآورده‌کننده همه نیازهای خود شناخته و به آن توجه داشته باشد.

برای چنین شخصی نیازها بهانه‌ای برای اتصال او به اله یگانه است. پس چنانچه هر نیازی او را به آن اله یگانه وصل کند، مأموریت خود را انجام داده است.

در این صورت با نیازهای روزمره، مانند خوردن، سلامتی و ...، اله یگانه پرستش می‌شود. لذا آنچه خورده می‌شود مهم نیست، آن‌که می‌خوراند مهم می‌شود. آنچه بیماری را بهبود می‌بخشد مهم نیست، آن‌که شفادهنده بیماری است مهم می‌شود. یافتن اله در هر نیازی به معنای ملاقات اوست.

آری برای چنین کسی، نیازها محل ملاقات او با اله واحد است و تمام لذتی که در هر نیازی نهفته است، در این ملاقات نهفته است.

نفع در این منطق، ملاقات اله واحدی است که برآورده‌کننده همه نیازها باشد و ضرر یعنی برخوردار نبودن از نیازی که کشاننده به چنین الهی است.

نفع و ضرر در منطق اله واحد، قرب به اله واحد یا دور شدن از اوست و به هیچ وجه به معنای برطرف شدن یا برآورده شدن نیاز یا برطرف نشدن و برآورده نشدن نیاز نیست. لذا برای فرد نیاز به اله واحد، اصل و سایر نیازها سایه آن می‌شود.

دعای اصلی ابراهیم‌ها و غیرابراهیم‌ها^۱ بر سر همین موضوع است.

اندر باب پرستی ربِ عالم

انسان قبل از اینکه پدر و مادر داشته باشد، خدا داشته است.

قبل از آن‌که دنیا دار شود، آخرت دار شده است.

قبل از آن‌که به دنیا بیاید، در بهشت بوده است.

قبل از آن‌که گذشته داشته باشد، آینده دارد.

از همان ابتدای تولد، دارایی‌های انسان بی‌شمار است و براساس آن‌ها باید مسیر دنیا و آخرت خود را طی کند.

این دارایی‌ها وقتی شناخته شده و به کار گرفته شوند، باعث حال خوب در انسان می‌شوند، از این‌رو به آن‌ها نعمت گفته شده است.

مسیری که برای هر انسانی در نظر گرفته شده، کم شدن فاصله‌ی او از خدا، داشتن آینده‌ای باشکوه و ایمن و در سلامت، نزدیک‌تر شدن او به آخرت، تثبیت او در بهشت و وارد شدن در بهشت‌های پی‌درپی است.

اگر کسی در این مسیر باشد، حالش خوب و در غیر این صورت حال بدی دارد و حال دیگران را نیز بد می‌کند و اگر سرپرست کسانی باشد، بد سرپرست می‌شود.

کسی که در مسیر کم کردن فاصله‌اش از خدا قرار ننگرفته باشد، با هر قدمی و با هر اقدامی، دنیاخواه‌تر، خودخواه‌تر، بدحال‌تر، تیره‌روزر، از فجر و شکوه و عظمت دورتر و به خواری و خردی نزدیک‌تر می‌شود.

چقدر خوب است که هر کس یک‌بار آن‌چه در صحیفه ذهن‌اش حفظ کرده و به «یاد» دارد را ارزیابی کرده و ببیند چرا سهم او از «یاد خدا» وافر نیست.

اگر ظرفیت انسان در ذکر محدود باشد، وقتی از موضوعات متعدد و متنوع یاد می‌کند، جایی برای یاد خدا و رحمت‌های او نمی‌ماند.

گرفتاری‌ها، نگرانی‌ها، دغدغه‌ها، نارسایی‌ها، کمبودها، ناداری‌ها، ناتوانی‌ها، غصه‌ها، و ... یاد را چنان درگیر می‌کند که گاهی فرد نام خود را هم فراموش می‌کند.

گاهی اتفاقات ناگوار و گرفتاری‌ها، یاد خدا را در دل زنده می‌کند.

انسان مضطرب، اضطراب خود را به خداوند عرضه می‌کند و از او کمک می‌خواهد. این رخداد، میمون و مبارک است، به شرط آن‌که یاد خدا به اتفاقات ناگوار ختم نشده و خداوند صرفاً معادل شکست‌ها و سرشکستگی‌ها تلقی نگردد.

خداوند دانا و تواناست و هر دانایی و توانایی از آن خداست. پس با روبرو شدن با هر دانستن و توانستن باید خدا یاد شود.

خداوند شنوا و بیناست، پس بعد از هر دیدن و شنیدنی باید خداوند یاد شود.

پس از هر صوت و صحنه‌ای، باید از شنوایی و بینایی خداوند یاد گردد.

خداوند از رگ گردن به انسان نزدیک‌تر است به همین دلیل یاد او به سهولت در صحیفه جان جاری می‌شود ولی آنچه به این یاد بها می‌دهد، چگونگی آن و نیز تأثیر آن در درون و بیرون فرد است.

خدای گرفتاری، خدای رنج، خدای دردها، و ... کام انسان را تلخ می‌کند.

خدای نعمت، خدای عطا، خدای رحمان، کام انسان را شیرین می‌نماید.

هر قدر خدای یاد شده، داناتر و تواناتر باشد و صفات کریمه بیشتری برای او به ذهن متبادر شود، یاد حاصل شده قوی‌تر و تأثیرگذارتر خواهد بود.

یاد حیات و اینکه او حیات‌بخش است، یاد مرگ به عنوان حیاتی دوباره و اینکه اوست که تربیت عبد را به عهده گرفته است، خدا را باشکوه‌تر و با عظمت‌تر می‌نماید.

به همین دلیل یاد مرگ و حیات، لازم‌ترین و پایه‌ای‌ترین یادهایی است که فرد باید از آن بهره‌برد. در این صورت یادکننده می‌داند در جریانی از رحمت به سمت کمال شتابان است.^۲

۲. سوره مبارکه مریم آیات ۶۷ تا ۷۴

اندر باب خروج از روزمره‌گی

وضع زندگی روزمره آدمی، به گونه‌ای است که او را به تدریج دچار روزمره‌گی می‌کند.

روزها، هفته‌ها و سال‌ها می‌گذرد و با این گذران، سپری می‌شود بدون آن که احساس شود.

قوه خیال، بیشترین سهم را در تنوع‌بخشی‌های ظاهر فریبانه برای انسان دارد.

خلق انواع بت‌ها، تنوع‌بخشی به آن‌ها، ضرورت پرستش آن‌ها، روی آوردن به مراسم احترام و تکریم آن‌ها، از نمونه‌های بارز این تنوع‌بخشی است، همان‌طور که روی آوردن به انواع موسیقی‌ها، صوت‌های غنایی و بازی‌های سرگرم‌کننده و بیهوده در همین راستا قرار دارد.

قوه خیال، سعی می‌کند انسانِ افسرده شده یا در معرضِ افسردگی را به سمت مناسبت‌های پوچ یا اشتغال‌های بیهوده سوق دهد.

همه این تکاپوها، ابتدایی جذاب و امتدادی مخرب و فسادآور به همراه دارند و آدمی را از مسیر اصلی کمال به شدت و به سرعت دور می‌کنند.

هدایتِ خود را به خیال سپردن، همان بت‌پرستی است که لباسی مدرن و به ظاهر عاقلانه بر تن کرده است.

قوه خیال، انسان را از دنیایی به دنیای خیالی دیگر سوق می‌دهد. در آن دنیا زندگی به گونه‌ای دیگر تعریف می‌شود. به دلیل تغییر فضا، لذت‌ها نیز تجدید می‌شوند. در این صورت دنیای واقعیت، به دنیای خیال، تزئین و تعویض شده و رفته رفته همه چیز خیالی می‌گردد.

ابراهیمی لازم است تا قیام کند و این بت‌های خیالی را بشکند!

اندر باب هدایت

خداوند از عطای روز و شب به انسان، حکمت‌های بی‌شماری را برای او در نظر داشته است. یکی از آن حکمت‌ها، فهم کلمات و نور است و درک چرایی جعل ظلمات.

می‌شود که زندگی انسان پیوسته در شب می‌گذشت و یا همیشه برایش روز بود و هیچ‌گاه رنگ شب را نمی‌دید.^۳ شب می‌آید و روز می‌رود و روز می‌آید و شب می‌رود. این دو، آیه‌ای در پس آیه دیگر هستند که بودن آن دو، با هم ممکن نیست.^۴

اولین آیه‌ای که می‌تواند روزمرگی را بشکند، آیه شب و آیه روز است.

همراه بودن شب و روز با انسان منجر می‌شود ذکر ضرورت خروج از ظلمات به نور دائماً در زندگی انسان جاری شود.

بودن در شب، نه تنها بد نیست بلکه لازمه درک و دستیابی به روز است.

سیر و به تبع صیوریت انسان، در گرو سیر از شب به روز و حرکت از ظلمات به نور است.

این آیه، اولین آیه‌ای است که نظر حضرت ابراهیم علیه السلام را به خود جلب کرد.^۵

نیاز به نور و سیر و حرکت از ظلمات به نور، مهم‌ترین نیازی است که انسان را به خیر و صلاح راهنمایی کرده و او را به خوبی و خوشی هدایت می‌کند.

ماندن در ظلمات، ماندن در تاریکی و رکود در زندگی همراه با انزوا و ایستایی است.

ظلمات و نور را اگر کسی نفهمد، باب بسیاری از حقایق را به روی خود بسته است.

اگر ظلمات نبود، نور و شکافندگی ظلمات آن برای انسان معلوم نمی‌شد.

نشانه نفهمیدن این مفهوم روزمره شدن زندگی، توجه نداشتن به حقیقت ثابت، دل دادن به علقه‌ها و تعلقات زودگذر و متغیر است و این حکایت همه زندگی انسان است، زیرا او پیوسته باید از ظلمات توسط پروردگار به نور خارج شود.^۶ از مرحله جنینی به سمت تولد، و سپس سیر رشد و حرکت از کودکی به نوجوانی و ...

اگر سیر رشد و بلوغ طی نشود، در یکی از مراحل، فرد گرفتار بلا و ابتلا می‌شود.

۳. سوره مبارکه قصص آیات ۷۱ و ۷۲

۴. سوره مبارکه اسراء آیه ۱۲

۵. سوره مبارکه انعام آیات ۷۶ تا ۷۹

۶. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۱

طی شدن هر دوره‌ای با بهجت و انبساط همراه است، نه با قبض و دل‌گرفتگی.

سرّ زندگی موفق، موفق زندگی کردن در لحظه‌هاست. زیرا در اثر موفق زندگی کردن در لحظه‌ها، سیر رشد و تکامل به خودی خود، طی می‌شود و فرد به تولدی جدید راه می‌یابد.

اندر باب فطرت

فطرت همان وجهی از انسان است که فاطر را بدون هیچ واسطه‌ای درک می‌کند.

فطرت، یعنی نور ستاره، که جلوه‌ای از نور هدایت‌گر خداوند فاطر است.

این نور در درون فرد ظاهر می‌شود. و حقایق همانند ستاره‌ای، جهت‌یاب زندگی فرد شده و این حقایق از درون فرد قابل رویت می‌گردد.

فطرت، یعنی نور ماه که جلوه‌ای از ظلمت‌شکنی خداوند فاطر است.

این نور در درون فرد آشکار شده، بت‌ها را نمایان کرده و بت‌شکنی آغاز می‌گردد.

فطرت، یعنی نور خورشید که جلوه‌ای از به روز رساندن است.

این نور در درون فرد به جریان افتاده و وجه خدا در هر امری برای او عیان می‌گردد.

فطرت، خودی است که از فیض وجود بهره‌مند شده و ویژگی‌های آن وجود یگانه را از خود منعکس می‌کند.

دست‌یابی به آن خود، در مواجهه با آسمان و زمین و درک ظلمات و نور برای انسان حاصل می‌گردد و بدین ترتیب است که:

آسمان، زمین، کوکب، قمر، شمس، لوازم رویت فطرت می‌شوند.

فاطر، وجهی از خداوند یکتاست که در انسان جلوه کرده و انسان را با وجه فطرتش در جایگاه نور و نورانیت قرار می‌دهد و این‌گونه است که خداوند با اخراج مردم از ظلمات به نور آن‌ها را نماینده خود در هستی معرفی می‌کند.

بدین ترتیب هرکس باید این سیر را ببیماید تا نور خدا در او جلوه‌گر شود و این‌گونه است که انسان به مُلک می‌رسد و علم باطن رخداده‌ها را متوجه می‌شود.^۷

این مسیر، همان مسیری است که ابراهیم علیه السلام برای انسان‌ها گشود و با عقل و اندیشه خود، فطرت خویش را کشف کرد و به نوری محو‌نشدنی تبدیل گردید، به گونه‌ای که هرکس می‌خواهد فطرت را بفهمد باید چگونگی ابراهیم بودن را درک کند.

خو گرفتن با سکون از طریق تقویت تخیل انجام می‌شود و باعث دور ماندن انسان از فطرت شده و به تدریج نور فطرت در او کم فروغ می‌گردد.

۷. سوره مبارکه یوسف، آیه ۱۱۰ و ۱۱۱

این خو گرفتن تا جایی پیش می‌رود که انسان را به مظاهر حیات دنیا دل‌بسته کرده و باعث علقه به آن‌ها می‌شود. در نتیجه تمام زندگی خود را در جهت حیات دنیا قرار می‌دهد.

چنین فردی می‌تواند ساعت‌ها و روزها بدون دغدغه آخرت سپری کند و هیچ میلی به دگرگونی برای داشتن صفات کریم، داشتن اعمال شایسته و تدارک زاد و توشه برای زندگی پایدار پس از مرگ، نداشته باشد.

چنین فردی می‌تواند برای به دست آوردن ضروریات زندگی مادی کوشا، ولی نسبت به فراهم کردن شرایط خوب زیستن پس از مرگ بی‌خیال باشد.

دوست داشتن آنچه غروب کردنی است، به همه امور و شئون فرد سایه می‌افکند و رفته‌رفته از راه‌های رسیدن به خدا سر باز می‌زند.^۸

انسان بنا به فطرتی که دارد، جوهره خود را جوهره‌ای عالی می‌داند. این جوهره پاک، باید با استمرار بر ذکر خدا و اقامه نماز، عرصه‌های زندگی را به شیطان واگذار نکند.^۹

این جوهره پاک باید با یاد قیامت روز به روز زنده‌تر شود و بر اوضاع خود آگاهی داشته باشد.

انسان تنها در صورتی می‌تواند از پاکی فطرت لطمه نخورد که:

۱. غیب را از ناحیه انبیاء و وحی‌ای مطمئن دریافت کند.^{۱۰}
۲. برتری و بزرگی یک زندگی را به مال و اولاد و ظواهر آن نداند.^{۱۱}
۳. به وعده الهی اعتنا کرده و از وعیدهای الهی نگران باشد.^{۱۲}
۴. تقوا را نصب‌العین خود کند و از هرگونه اعمال مجرمانه بپرهیزد.^{۱۳}
۵. هر روز و هر ساعت هدایت را طلب کرده، خود را به آن نیازمند بداند و برای دستیابی به آن از اعمال صالح دریغ نکند.^{۱۴}

۸. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۳

۹. سوره مبارکه مریم آیات ۶۵ تا ۷۵

۱۰. سوره مبارکه مریم آیه ۷۸

۱۱. سوره مبارکه مریم آیه ۷۷

۱۲. سوره مبارکه مریم آیات ۷۹، ۸۰، ۸۴ و ۸۶

۱۳. سوره مبارکه مریم آیات ۸۵ و ۸۶

۱۴. سوره مبارکه مریم آیه ۷۸

اندر باب کتاب

خداوند کتاب را نازل کرد تا به وسیله نور آیات آن مردم را از ظلمت‌ها به نور اخراج کند.

کتاب، آن هم کتاب نازل شده از جانب اله و ربّ واحد، بیان کننده چگونه بودن در بین پدیده‌ها و لایه‌های حوادث است.

بدون کتاب نمی‌توان به فراست و اراده خداوند به عنوان علت آفرینش هر چیز آگاه شد.

به واسطه حضور و نزول کتاب است که انسان از اختلال‌هایی که در هستی و زندگی او ایجاد شده، خبردار می‌شود. در غیر این صورت همه چیز برای او عادی تلقی شده و نمی‌تواند از ظلمت‌ها خارج شود.

کتاب، وضعیتی را برای انسان ترسیم می‌کند که انسان را از سجن دنیا خارج ساخته و به او نشان می‌دهد شکل یک زندگی در مدارحق به چه صورت است.

اگر کتاب نبود، انسان در شرایطی قرار می‌گرفت و به آن‌ها، آن‌چنان خو می‌کرد که به هیچ وجه خارج شدنی برایش متصور نبود.

کتاب، از جانب خدا، محیط بر زندگی و دارای ادبیاتی قابل فهم نازل شده است.

کتاب می‌تواند با بلاغت و شیوایی خود، تصورات و تصدیقات برگرفته از محیط را که برای انسان بدیهی شده، درهم شکسته و حقایق به ظاهر دور از دسترس را برای او نزدیک کند.

یکی از مهم‌ترین کتاب‌های هستی، پدیده‌ها و مخلوقات آن است، مانند آسمان، زمین، خورشید، ماه و

باید بتوان این سطرهای نوشته شده را خواند و از آن‌ها آموخت.

این کتاب اگر خوانده شود، می‌فهمیم که هیچ چیز در عالم، عبث و بیهوده خلق نشده و هر مخلوقی شعور دارد.

لذا برای عبادت پروردگار قیام کرده، او را حمد، تسبیح و سجده می‌کنیم.

نوع مردم نمی‌دانند که حوادث و اتفاقاتی که در عالم هستی واقع می‌شود، از شب و روز شدن‌ها گرفته تا زلزله‌ها و خشکسالی‌ها و سیل‌ها، همگی سطرهای کتابی خواندنی است که باید از آن درس‌های مهمی گرفت.

اگر انسان قدرت خواندن این سطرها را داشته باشد، می‌تواند به وظایف خود در زندگی بیشتر آگاه شود.

اگر نتواند آن سطرها را بخواند به شکست‌های پی در پی و نرسیدن به مقصدهای پشت سر هم گرفتار می‌شود.

نوع مردم نمی‌دانند رخدادهای زندگی خود نیز سطرهای کتابی خواندنی است و خود آن‌ها مسبب وقوع آن رخدادها هستند.

نوع مردم می‌توانند برای خود مقدراتی خوش رقم زند و اذن یافته‌اند که با اعمال خود روزگار خود را سیاه و تیره کنند.

ناتوانی در خواندن چنین کتابی سبب می‌شود تا از قوانین حاکم بر رخدادها غافل و بی‌خبر باشند و نتوانند در زندگی خود مدیریت صحیحی اعمال نمایند.

نوع مردم نمی‌دانند نفس نیز کتابی دارد که به آن کتاب اعمال گویند و خداوند طبق آن کتاب، جزای فرد را روز قیامت معلوم کرده به او جایگاه می‌دهد.

و اگر خداوند امر به ذکر در کتاب کرده (و اذکر فی الکتاب) یعنی باید آن حقیقت را با سایر حقایق کتاب مورد توجه و عنایت قرار داد.

آن کس که برایش اوامر و نواهی خداوند اهمیت دارد، باید از این یاد غافل نبوده و آن را در صحیفه جان ثبت کند.

اندر باب رسول

خداوند کتاب را نازل کرد تا به انسان‌ها توان خواندن کتاب‌های متعدد را عنایت کند.

خداوند، کتاب را با رسول نازل کرد تا رسول چشم‌بینا و زبان‌گویا برای مردم باشد و حقایق کتاب را برای آن‌ها بخواند و خواندن کتاب را به آن‌ها آموزش دهد.^{۱۵} خداوند رسول را از جنس خود مردم قرار داد، تا با او حس انس و نزدیک بودن داشته باشند.^{۱۶}

رسول پدری است که برای سرپرستی مردم و خروج آن‌ها از نادانی‌ها و ناتوانی‌ها به عنوان ولی قرار داده است.

بخش مهم آموزش رسول به مردم، آموزش‌های غیر مستقیم او در داشتن سبک زندگی توحیدی است.

همراهی با رسول در این سبک زندگی، به طور طبیعی فرد را برای درک مفاهیم کتاب و خواندن آن آماده می‌سازد.

کتاب بی رسول مانند طفل بی پدر است. همراهی کتاب با رسول به معنای همراهی با رسول در نوع زندگی اوست.

رسول، صدای عدالت در جامعه است و به شدت با ظلم در ستیز می‌باشد.

رسول هیچ‌گاه زیر بار طاغوت‌های دوران خود نرفته است.

رسول، حامل پیام‌های رهایی‌بخش از ظلم است.

رسول، سفیر خداوند برای دست‌گیری مردم و هدایت آن‌ها است.

هرکس کتاب وحی را می‌خواند، باید همراه بودن با رسول را نیز بداند.

رسول، همان کسی است که همه آنچه خداوند می‌گوید را فهمیده است.

رسول، همان مصداق اصلی همه آیات و سوره‌هایی است که معرفی‌کننده مومن حقیقی می‌باشد.

کتابی که با همراهی رسول خوانده شود، خواندن همه کتاب‌های موجود در هستی را به فرد می‌آموزد.

درک همراهی رسول با کتاب به معنای فهم مصداق‌های عینی آیات و سوره‌های قرآن است.

در این صورت خواننده قرآن، خود را در کنار آن مصداق عینی می‌بیند و سعی می‌کند خود را به او نزدیک کند و به این

صورت در مسیر خواندن همه کتاب‌های هستی قرار می‌گیرد.

۱۵. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۴

۱۶. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۴

فهم حقایق همراه با درک مصادیق عینی، موجب طلوع حقیقت در فرد می‌شود و با این طلوع می‌تواند سایر کتاب‌ها را نیز بخواند.

اولین اقدامی که هر انسان عاقلی پس از بلوغ باید انجام دهد، این است که در جستجوی خداوند باشد. چنین فردی در این جستجو به طور حتماً به رسولان خداوند برخورد می‌کند.

رسولانی که ادعای رسالت از جانب خداوند را دارند و انسان‌ها را به روز قیامتی که همه در آن‌جا جمع هستند اذار می‌دهند^{۱۷} هر قدر انسان بیشتر بیچاره خداوند شود، بیشتر قدر رسولان را می‌داند و هرچه توجه کمتری نسبت به شناخت خداوند داشته باشد از رسولان دورتر می‌شود.

آنقدر باید عطش به خدا رسیدن در فرد زیاد شود، که اگر از وجود رسولی خارج از جغرافیای زندگی خبردار شود، خود را برای سفر به آن‌جا آماده کند و در جستجوی رسول بی‌تاب گردد.

انسان بی تفاوت نسبت به خدا، نمی‌تواند به تب و تاب رویت رسول خدا امید داشته باشد.

اگر حال آدمی به هوای قرب خداوند دگرگون نشود، نه رسول و نه کتاب خدا، نمی‌تواند هدایتی را برای او به ارمغان آورده و امیدی برای رهایی از بند قیدها و تعلقات نفس نیست.

رسولان مهم‌ترین سخنی که می‌دانند این است که آیا در وجود خدایی که از عدم، آسمان‌ها و زمین را خلق کرد، شکی هست؟!^{۱۸}

این سخن منشأ همه علوم است که خداوند به آن‌ها عنایت کرده است.

آن‌ها با خدا انس دارند، همانند نوزادی که به مادر خود انس می‌ورزد. آن‌ها خدا را خوب شناخته‌اند و نمی‌توانند به غیر او توکل کنند.^{۱۹}

آن‌ها جز خدا به هیچ چیز دیگر اعتماد ندارند و تنها او را به عنوان مبدأ همه تحولات و ... می‌دانند.

هنر رسولان، در اتصال آن‌ها به خداوند، فهم آن‌ها از توحید و خلوص آن‌ها از هر گونه شرک و کفر است.

قدرت انبیا به قدرت معجزه آن‌ها نیست، بلکه به قدرت فهم آن‌ها از توحید است و آن‌ها در این توان منحصر به فردند و همتایی ندارند.

دست‌یابی به رسولان برای دست‌یابی به چنین علمی باید در رأس جستجوی هر انسان عاقلی باشد.

۱۷. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۱۰

۱۸. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۱۱ و ۱۲

اندر باب نعمت

خواندن کتاب‌های هستی و کتاب وحی، نور علم و ایمان را در قلب انسان روشن می‌کند و توانایی ارتباط گرفتن با مخلوقات و درس گرفتن از آن‌ها را به او می‌دهد.

به واسطه این توان است که امکانات و دارایی‌هایی که به انسان عنایت شده، ماندگار می‌شود و به آن نور تبدیل می‌گردد و از این‌رو برای انسان تبدیل به نعمت می‌شود.

نعمت‌ها براساس این توان تکثیر می‌شوند و دید انسان را به زندگی تغییر داده و هریک صحیفه‌ای از خاطره خوب را از خود به جا می‌گذارند.

بدون این توان؛ مخلوقات، نعمت‌ها، توان‌ها، دارایی‌ها، امکانات، شرایط، رخدادها، واقعه‌ها و حوادث می‌آیند و می‌روند و برای فرد باقی نمی‌مانند و تنها اثرات ناخوشایندشان ماندگار است.

توان خواندن کتاب، توان تبدیل مواجهه‌های انسان به نعمت است. توانی پایدار که صحنه‌های زندگی را ماندگار کرده و به واسطه هر مواجهه قلب را نورانی می‌کند.

اگر کسی به هر دلیلی نتواند اهمیت خواندن کتاب برای انسان را درک کند و درصدد شکوفایی آن بر نیاید، زندگی‌اش به لُهو و لعب کشیده شده و از مدار حق و هدایت خارج می‌شود. چنین کسی نعمت‌ها را به کفر تبدیل خواهد کرد.^{۱۹}

انبیاء، به عنوان معلم همه انسان‌ها، در تب‌وتاب شکوفایی این توان، از هیچ تلاشی فروگذاری نکرده و صبر و شکر را به عنوان راه شکوفایی این توان به انسان‌ها معرفی کرده‌اند.^{۲۰}

منطق صبر، منطق استمرار در مسیر حق تا رسیدن به نتیجه است و بدون آن کسی نمی‌تواند به مقاصد از پیش تعیین شده برسد.

در این منطق، افراد در تراحم‌ها و تضادها نمی‌شکنند و بهره گرفتن از هر امکان را بدون خستگی دنبال می‌کنند.

منطق شکر، منطق بهره‌مندی از هر امکان با استمداد از نیروی لایزال الهی است.

این مهم تنها با شناخت و عمل به احکام و داشتن هوشیاری نسبت به حقایق هستی به وجود می‌آید.

کسی که در مدار شکر قرار می‌گیرد، هر امکانی را با فایده و طبق مصلحت الهی می‌داند. از این رو چشم‌ها و گوش‌هایش آماده دریافت حقایق می‌شوند.

۱۹. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۲۸ و ۲۹

۲۰. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۵

چنین فردی می‌تواند امکان‌های خود را براساس حکم الهی ببیند و به نوعی آن‌ها را در پیوند با حقایق مشاهده کند.

این توان منجر به شکوفایی توان خواندن کتاب می‌شود.

صبر و شکر، دو نصرت‌دهنده انسان برای درک حقایق‌اند.

خداوند دنیا را محل تجمع نعمت‌های بی‌شمار خود قرار داده^{۲۱} و راه بقای آن‌ها را شکر گذاشته است.^{۲۲}

شکر نعمت، با یادآوری آن و بهره‌مندی بهینه از آن، مطابق خواست خداوند امکان‌پذیر است.^{۲۳}

کسانی که نسبت به دستاوردهای انبیاء بی‌اعتمادند و ایمان نمی‌آورند، نسبت به نعمت‌ها ناسپاس می‌گردند. لذا کفر به پیامبران موجب کفر نعمت‌ها می‌شود.^{۲۴}

کفر به نعمت‌ها، کفر به رسولان را نیز تشدید و تقویت می‌کند.^{۲۵}

بالاترین نعمتی که خداوند به انسان داده، نعمت حضور انبیاء در بین مردم است، زیرا در اثر وجود گران‌بهای ایشان، سایر نعمت‌های الهی نیز شناخته شده، امکان قدرشناسی از آن‌ها فراهم می‌شود.

خداوند نمونه‌ای از این نعمت‌ها را به واسطه وجود حضرت ابراهیم علیه السلام بیان کرده است.

بلد امن، نعمت است ولی نعمتی که به یمن ابراهیم علیه السلام، بلد امن شده است.

خانه خدا، نعمت است. زیرا محور همه بیت‌های الهی است.

نماز نعمت است و موجب شناخت سایر نعمت‌های الهی و قدردانی از آن‌هاست.

دلخوش بودن مردم، نعمت است زیرا حوصله زندگی کردن به آن‌ها داده است.

رزق‌هایی که از میوه‌های مختلف نصیب انسان می‌شود نعمت است و موجب حیات می‌گردد.

ذریه، نسل، فرزند و خانواده، هر یک به صورت مجزا نعمت‌اند که سبب جلب انواع رحمت الهی شده^{۲۶} و بقای انسان وابسته به آن‌هاست.

شهری که در آن بت‌پرستی نیست، نعمت است.

۲۱. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۶ و ۳۴

۲۲. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۷

۲۳. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۶

۲۴. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۹

۲۵. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۱۰

۲۶. سوره مبارکه ابراهیم آیات ۳۵ تا ۴۰

بلد، رزق، نسل، ذریه، نماز وقتی به خوبی قدرشناسی شود به گسترش دامنه زندگی تبدیل می‌شود و نعمت‌ها را به بقا می‌رساند.^{۲۷}

اگر این نعمت‌ها قدرشناسی نشده و به وسیله ظلم ضایع شوند، به هلاکت و فساد دچار خواهند شد.

بدین ترتیب انبیای الهی به عنوان اساس نعمت‌ها، معرف نعمت‌های پایداری هستند که سایر نعمت‌ها در ضمن آن‌ها به نعمت تبدیل شده و اگر نسبت به آن‌ها ناسپاسی رخ دهد، نعمت دیگری به زحمت ممکن است سپاسگزاری شود.

ایمان به رسول و دستاوردهای او و در مصداق جزیی ایمان به ابراهیم و دستاوردهای زندگی او، زمینه‌ساز نعمت‌های دیگر زندگی است.

تنها کسانی به نعمت‌های پایدار دست می‌یابند که از سیره انبیای الهی پیروی کرده، راه آن‌ها را بپیمایند.

نشانه دستیابی به نعمت‌های پایدار، واکنش از روی خضوع و خشوع نسبت به آیات الهی است.^{۲۸}

۲۷. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۴۴ و ۴۵

۲۸. سوره مبارکه مریم آیات ۵۲ تا ۶۲

اندر باب ایمان مومن

مشکل انسان، هشیار نبودن است که باید برای این فکر چاره‌ای کند، تا بتواند حضور خداوند را در همه‌جا حس نماید.

تقویت هوشیاری، به واسطه علم به خدا و صفات او ممکن می‌شود.

هرقدر این علم راسخ‌تر و عمیق‌تر باشد، هشیاری نیز بیشتر است.

قول حق در زندگی انسان، افراد مومن و کافر را از هم متمایز ساخته و از این رو نقش فرقان را به نمایش می‌گذارد.

قول حق، به اراده خداوند که از هر سببی آزاد است، اشاره دارد.

قول حق، به پاکی و دور بودن حق از آلودگی، پاکی از هر ظلم، پیوستگی با هر کمال و صفات‌های ممتاز حیات‌بخشی، دلالت دارد.

قول حق را می‌توان در هر برائتی از شرک دید.

به واسطه برائت از شرک، اراده خداوند در شکست بت‌ها نمایان می‌شود.

خداوند به واسطه چنین برائتی، کرامت‌های فراوانی را به انسان اعطا می‌کند.^{۲۹}

انسان در مسیر قربش به خداوند، لازم است به گزاره‌های یقینی استناد کند.

ارزیابی خود براساس حال، خطورات و خاطرات اشتباه است.

گزاره‌های یقینی، گزاره‌های قطعی حقیقی هستند و در صورت اعتقاد به آن‌ها فارغ از حال خوب یا بد، انسان را به قرب می‌رسانند.

از این رو داشتن گزاره‌های یقینی و اعتقاد به آن‌ها، اساس قرب الهی است.

گزاره‌های یقینی را می‌شود از آیات، ادعیه و روایات به دست آورد.

ابراهیم علیه السلام مرد تواضع، خضوع و خشوع است. خود را در هر حال در محضر خدایی حاضر می‌داند که بدون واسطه اسباب در آن‌ها نظر می‌افکند.

ابراهیم علیه السلام با اسباب کار می‌کند اما کاملاً از روی وظیفه و تکلیف.

۲۹. سوره مبارکه مریم

ابراهیم علیه السلام، مصدق کلمه طیبه‌ای است که اصل آن، در وجود گوهریار او، در زمانی تجلی یافته و شاخه‌های آن در زمین و زمان و هستی، عالم را عطرآگین کرده است.

به واسطه این درخت با عظمت، میوه‌های متنوع علم و معنویت نصیب انسان شده است.^{۳۰}

هر انسانی می‌تواند برگ، ساقه و میوه این درخت با شکوه باشد، به شرط این که خود را تابع ابراهیم کند. زیرا با تابعیت از ابراهیم هرکس جزئی از وجود او خواهد شد.

انسان اگر به خود ظلم کند یا به دیگران تعدی نماید، از شاخه و برگ ابراهیم علیه السلام ساقط می‌شود. به همین دلیل خداوند کسی را که ظالم باشد به تبدیل کردن نعمت به کفر متهم می‌کند.

نعمت، با ابراهیم علیه السلام بودن و کفر، ساقط شدن از ابراهیم علیه السلام است.^{۳۱} این اتفاق نمی‌افتد مگر اینکه فرد برای خدا، مانند قائل شده باشد.^{۳۲}

ابراهیم علیه السلام خود را معیار حق می‌داند، آن‌چنان که تبعیت از خود را، تبعیت از خداوند معرفی می‌کند.^{۳۳}

ابراهیم علیه السلام زبان دعا دارد، آن‌چنان که حرف‌های معمولی خود را نیز با دعا بیان می‌کند^{۳۴} و از خداوند تقبل در دعای خویش را درخواست کرده است.

ابراهیم علیه السلام که باشی حتی برای کسانی که گمراه هستند نیز، امید به غفران و رحمت داری.^{۳۵}

می‌توانی به صراحت بگویی آنکه از من تبعیت می‌کند از من است ولی نمی‌گویی هر کس نافرمانی کند پس در عذاب است.

بلکه می‌گویی ای خدا، تو که غفور رحیم هستی با آن‌ها طبق غفران و رحمت خود برخورد کن.

ابراهیم علیه السلام که باشی در هر حالتی به فکر اقامه نماز هستی. برای دستیابی خود و ذریه‌ات به چنین توفیقی، دغدغه داری.^{۳۶}

ابراهیم علیه السلام که باشی پیوسته برای خود، پدر، مادر و همه مومنان از خداوند درخواست غفران داری.^{۳۷}

۳۰. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۲۴ و ۲۵

۳۱. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۲۶ و ۲۷

۳۲. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۲۸

۳۳. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۳۶

۳۴. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۳۹

۳۵. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۳۶

۳۶. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۳۷ و ۴۰

۳۷. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۴۱

ابراهیم علیه السلام رو آوردن مردم به دین را، با دین‌دار بودن ذریّه خود، شدنی می‌داند. نشانه این رو آوردن، رو کردن آن‌ها به ایشان است به شرط آن‌که این رو کردن با خوشی همراه باشد.

دین با دل‌خوشی گسترش می‌یابد، آن هم از ناحیه ذریّه ابراهیم!

دید او فرازمانی و فرامکانی است، ذریّه او در همه نقاط عالم پخش و مبنای توحید هستند. به عبارت دیگر هرکس که منادی توحید است، نسبتی با ابراهیم دارد و از او جدا نیست.

اندر باب منسک

توجه به مناسک حج و بلد امن مکه، به عنوان نماد حیات معنوی و نیز پایه همه حیات‌های نازل شده برای بشر، توجه به نعمت خاص و بی‌بدیل و شگفت‌انگیزی است که شکر خاص را به فرد عرضه کرده و امکانی ویژه برای احیای فطرت او فراهم می‌سازد.

درست کردن منسک، ساختار فکری انسان را دست‌خوش تغییر قرار می‌دهد و برخی از حقایق را برای او مهم می‌نماید، مانند:

- خداوند دارای شأن و قدری بیش از آن است که در تصور ما باشد.
- کسی نمی‌تواند حق عبادت خداوند را به‌جا آورد ولی می‌تواند چرایی آن را بفهمد.
- سزاوار است همیشه انسان خود را در محضر خدا بداند و امر و نهی‌های او را شناخته و خود را مخاطب آن امر و نهی‌ها بداند و لبیک گوید.
- وقتی اعمالی به صورت جمعی انجام می‌شود، قدرت القای آن و اثر آن عمل بیشتر می‌شود.
- وقتی اعمالی نظام می‌گیرد قدرت اثرش بیشتر می‌شود.

ابراهیم علیه السلام شهری را آباد کرد و آن شهر را مسجدِ عالم قرار داد و چگونه سجده کردن را، با منسک آموزش داد.

او مکه را که اولین محل نمایان شدن خشکی در زمین است، به عنوان بلدِ امن برگزید.

حریم و حرمت دادن به آن را به فرزنداناش فرا داد و نماز را به عنوان بهترین عطای ماندگار به آن‌ها آموزش داد.

مسجد، بلد امن، نماز، از یک سو و منسک، عبادت و امنیت از سوی دیگر، مؤلفه‌هایی هستند که اگر کسی به آن‌ها اعتنا کند، می‌تواند کتاب هستی را بخواند؛ بت‌ها را تشخیص دهد و بت‌شکن گردد.

این مؤلفه‌ها با فراست و زیرکی انتخاب شده‌اند و با التزام به آن صبر و شکر در فرد فعال می‌شود و با فعال شدن این دو مؤلفه، چشم و گوش انسان برای دریافت حقایق باز شده و می‌تواند وحدانیت خداوند را وجدان کند.

این خواندن، خواندنی فطری است.

روشن شدن نور فطرت با صبر و شکر ممکن می‌شود و نماز، نماد فکر کردنی است که شکر و صبر را فعال می‌کند.

این منطق یعنی، منطق فطرت در خداخواهی و خداجویی در برخورد با نعمت‌ها خود را نشان می‌دهد و ایجاد نعمت‌های خاص برای تسریع در شکوفایی فطرت، هنر ابراهیم علیه السلام است.

بدین ترتیب در منطق فطرت، شکرگزاری و نعمت‌شناسی در شهری امن، بدون وجود بت و انواع بت‌پرستی نمایان می‌شود.

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله به مدینه مهاجرت فرمود تا در ادامه مناسک ابراهیمی، منسکی از جنس زیارت را پایه‌گذاری کند.

منسک زیارت که از این به بعد به واسطه مسجدالنبی صلی الله علیه و آله اقامه می‌شود، دارای مؤلفه‌های زیر است:

۱. محدوده‌ای به نام حرم
 ۲. منطقه‌ای به نام مرکز و محور
 ۳. حرکت و سیری از خارج محدوده به مرکز و محور و از مرکز و محور به خارج حرم
 ۴. اقامه نماز، آن هم نمازی که نماز غیر مسافر است
 ۵. حرمت نهادن بین زائران حرم
- در این منسک، انسان‌ها دوست داشتن و فدا شدن برای معبود و بی‌ادعا بودن و بی‌منیت بودن را آموخته و می‌توانند زندگی دوباره‌ای را تجربه کنند.
- درک حضور حق، عظیم‌ترین رخدادی است که برای هر انسانی می‌تواند به وقوع پیوندد.
- این رخداد که در اثر فرآیند عبودیت ایجاد می‌شود، در فرد از دریافت‌های اندک اندک ایجاد شده، احساس حضوری ناگهانی را پدیدار می‌کند.
- مهم نیست این احساس در مکان‌های مقدس باشد یا در مکانی معمولی صورت گیرد، ولی مکان‌های مقدس می‌تواند این رخداد را تسریع کند.
- مسجدالحرام یا همان بیت الله الحرام، با مرکزیت کعبه یکی از رسالت‌هایی که دارد تسریع در این رخداد یا ایجاد درک حضور است.
- طواف کعبه، یکی از فوایدی که دارد ایجاد این درک حضور است. خواندن قرآن و نماز در مسجدالحرام همین فایده را دارد.
- احساس درک حضور در فرد، قدرت تسلط بر خود و کنترل درونی را ایجاد می‌کند و فرد را به صفات زیبا آراسته می‌گرداند.
- اگر اعمال حج از روی عادت انجام شود و به فلسفه وجودی آن‌ها توجهی نگردد، زحمت و سختی‌هایی دارد که به راحتی نمی‌توان بر آن فائق آمد.
- این در حالی است که اگر فلسفه هر عملی برای فرد واضح باشد، سختی آن به لذتی فراوان تبدیل می‌شود.
- هر یک از اعمال حج در صورتی می‌تواند زندگی انسان را تغییر دهد که فلسفه آن دانسته شود.
- منسک، برای مقابله با استکبار و خروج ضعفاء از استضعاف طراحی شده و همه اعمال آن، ضد استکباری است.
- استکبار و استضعاف دو رکن از ساختار و نظام کفر و شرک‌گستر هستند و مناسک حج برای فروپاشی این دو رکن مردم را به قیام فرا می‌خواند.
- عبادت‌هایی که خداوند برای نوع انسان پیشنهاد کرده یا آن‌ها را امر فرموده است، برای درک حقایق و اتصال به غیب است.

اندر باب حج

کعبه به عنوان پدیده‌ای منحصر به فرد، منشأ خیرات و برکاتی بی‌بدیل است که توجه به آن، نعمت وجودش را برای نوع انسان افزون می‌کند.

کعبه:

- تعیین‌کننده جهت قبله است و همه آن‌چه به قبله وابسته است مانند نماز و ذبح مدیون وجود اوست.
 - تمثلی برای چهار رکن تسبیح و حمد و تهلیل و تکبیر است که جریان توحید را در درون انسان عاقل متفکر تبیین می‌کند.
 - اولین محل رونمایی شده در سطح زمین است که نوید زندگی را برای انسان دارد.
 - جمع‌کننده مسلمانان به گرد خود است که عامل وحدت و همبستگی امت و مردم است.
 - این چهارگوش، نماد سادگی ولی در عین حال پیچیدگی در عالم حیات است و نماد اتصال عالم ماده با عالم غیب.
- طواف به دور خانه خدا نشان از آن دارد که فرد طواف‌کننده در اجرای حکم خدا مصمم است.
- طواف به دور خانه خدا روزنه‌هایی که ممکن است فرد را در اجرای حکم سست کند، مسدود می‌نماید.
- در هر دور از طواف باید برائت از کفر و شرک متناسب با احکام الهی صورت گیرد و به وجهی از ربوبیت پروردگار چنگ زده شود.
- بدون طواف انسان دچار عارضه‌های زیر می‌شود:

۱. ابعاد مختلف حکم الهی را نمی‌تواند تشخیص دهد.
 ۲. رخنه‌های مختلف و نواقصی که در اجرای حکم الهی ممکن است وجود داشته باشد را نمی‌شناسد.
 ۳. در هنگام اجرای حکم‌های الهی نمی‌تواند تا حصول نتیجه پیش برود.
 ۴. انجام احکام الهی منجر به رضایت او نمی‌شود.
- حضور میلیون‌ها انسان از سراسر عالم از برکات خاص حج است، منفعتی بی‌بدیل که از نظر ابعاد مختلف قابل توجه است:
- اول/ جمعیت و ازدحام و زیاد بودن انسان‌ها در حج به طور خاص روحیه انسان را به داشتن افق و چشم‌اندازهایی وسیع سوق می‌دهد.
- دوم/ مردم را به داشتن نیرویی بالقوه در عالم متوجه می‌سازد، نیرویی که اگر درست بسیج شود می‌تواند سازندگی‌های فراوانی داشته باشد.
- سوم/ روحیه فردیت را از بین می‌برد.
- چهارم/ تشابه‌هایی که در انسان‌ها وجود دارد نمایان می‌شود.
- پنجم/ با اجتماع در مکانی خاص، معنویت‌های مردم مومن، تجمیع شده سپس افزایش یافته و بعد از آن با قدرتی بیشتر، در سراسر عالم پراکنده می‌شود.

اندر باب مکه

عالم هستی، عالمی مرتبه‌دار با آسمان‌های هفت‌گانه و زمین‌هایی در هفت مرتبه است که امکان دارد انسان از برخی مراتب آگاهی یابد و از برخی، تنها بهره‌مند شود.

محروم در این عالم کسی است که به زمین دنیا بیاید و تنها از آسمان آن بهره‌برد و از سایر زمین‌ها و آسمان‌ها بی‌بهره باشد.

به نظر می‌رسد زمین مکه و آسمان آن غیر از زمین و آسمان دنیاست و اگر کسی بخواهد با زمینی غیر از زمین دنیا و آسمانی غیر آسمان دنیا آشنا شود، باید با آن انس بگیرد و آن را حس کند.

به همین دلیل است که ورود و خروج در این سرزمین با بقیه زمین‌ها کاملاً متمایز است.

درک آسمان و زمین مکه باید فرد را به آسمان‌ها و زمین‌های دیگر شائق کند و البته ممکن است این شوق به وسیله عامل دیگری غیر از وقوف در این سرزمین برای فرد حاصل شود.

بلدِ آمن، بلدِ قرب است که عزیزِ حمید در آن سیطره دارد و جلوه‌های عزت همراه با مجد و شکوه در آن نمایان است.

با قرب پروردگار امنیت حاصل می‌شود و حضرت ابراهیم علیه السلام از این حقیقت پرده برداشته است.

بهترین مصداق در خارج کردن از ظلمات به نور، نمایان کردن امنیت است.^{۳۸}

در امن بودن همانند در نور بودن به خوبی حس می‌شود و فرد تمایز آن را با «در امن نبودن» و «در نور نبودن» متوجه می‌شود.

آنچه امنیت زندگی و جامعه را به خطر می‌اندازد، از جنس نادانی و ناتوانی است.

نادانی و ناتوانی که می‌توان از آن به ظلم یاد کرد، فقدان نور است و در دنیاطلبی جلوه می‌کند.

دنیاطلبی به معنای میل و گرایش به زندگی دنیا و غفلت از حیات دائمی آخرت است.

اگر به آنچه باقی است اعتنا نگردد و مبنای انتخاب‌ها و گزینش‌ها حضرت حق و حکم‌های او نباشد، انسان دچار دنیاطلبی می‌شود.^{۳۹}

در چنین وضعیتی به طور قطع امنیت فرد به خطر می‌افتد.

۳۸. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۱ و ۳۷

۳۹. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۳

انسان دنیا طلب در اثر انجام کارهایش یا ترک آنها خود را به هلاکت نزدیک می‌کند. لذا به تدریج از هدایت فاصله گرفته به «ضلال بعید» می‌رسد.

همه رسولان آمده‌اند تا انسان را از این وضعیت گمراهی خارج کنند^{۴۰} و کعبه به عنوان نمادی از نظام‌دهی مومنان، جریان‌دهنده حیات در جامعه است.

مفهوم بیت با مسجدالحرام که بیت‌الله است، معلوم می‌شود جایی که ورود و خروج در آن آداب دارد.

به واسطه رعایت آن آداب، حرمت آن حفظ و عظمت آن دانسته می‌شود.

بیت‌الله، همان بیوت مومنان است که در آن حرمت هرکس بر مدار حق معلوم می‌شود و هرکس بر مدار حق در جهت اقامه عدل و احسان در تکاپو و سعی است.

خداوند برای هر بیتی چنین تقدسی قائل است و نزد خداوند همه بیوت باید محل ذکر خدا باشد، که اگر چنین نباشد، بیت عنکبوت است یعنی بیتی آکنده از ناجوانمردی و بداخلاقی.

برای ورود به مسجدالحرام باید، حول محور حق طواف کنی، نماز گذاری و پس از سعی فراوان، تقصیر خود را در کم‌کاری اعلام نمایی.

اندر باب نماز

نمی‌توان نماز را بدون طواف و طواف را بدون نماز دید، چون این دو از یک خانواده و برای یک مقصد و با یک کارکرد هستند.

- هر دو حرکت را به انسان‌ها می‌آموزند، حرکتی که به سوی عرش است.
- هر دو دور شدن از کفر را سبب می‌شوند.
- هر دو ضد شرک‌اند و برائت را به خوبی ابراز می‌کنند.
- هر دو یاد خدا را در درون زنده می‌کنند و فدای مقاصد حق شدن را در دل زنده می‌کنند.
- هر دو نور چشم رسولان‌اند و زیور بندگان خاص الهی.

نماز آن عملی است که به سهولت آموزش داده شده و افراد را فوج فوج در دین خدا قرار می‌دهد.

نماز جامع ارکان یک منسک است و می‌تواند منسک را به همه زمین‌ها انتقال دهد.

نماز هر زمینی را مسجد کرده، شعبه‌ای از آن بلد امن قرار دهد.

ابراهیم علیه السلام دانست برای اتصال به خدا، دوام و گسترش آن در بین اعمال، هیچ عملی بهتر از نماز نیست.

نماز، اتصال دهنده فرد، جمع و امت به خداست.

او نام خود را به عنوان اولین منادی حیّ علی خیرالعمل در عالم ثبت کرد و خداوند این موضوع را در موقعیت‌های مختلفی در قرآن بیان می‌دارد.

هرکس نماز می‌گذارد، می‌تواند سمت و سوی آن را نیز به سمت مکه که شهر امن است قرار دهد تا به یمن امنیت آن، آن‌جا نیز از ظلم پاک و امن شود.

از این به بعد هرکس نماز می‌خواند با نماز در ملت ابراهیم علیه السلام قرار گرفته، شأن ابراهیمی یافته و لباس عبودیت ابراهیم علیه السلام را برتن می‌کند.

کسی که نماز می‌خواند باید اظهار کند که:

- لباس ابراهیم را برتن کرده است.
- شعار دین حداکثری را بر زبان دارد.
- برای هدایت همه‌ی مردم در تلاش است.
- معنویت را به سهولت به دست می‌آورد.
- اتصال با خدا در هر حال برایش اصل است.
- اعمال دیگرش توسط نماز ارزش و اعتبار پیدا می‌کند.

- اهل منسک ابراهیمی می شود.
 - قدرت تألیف و اتحاد با همه‌ی نمازگزاران را باهم جهتی پیدا می کند.
 - دوستان را به هم نزدیک و در دل دشمنان رعب ایجاد می کند.
 - هستی را از دریچه نماز به روی خود می گشاید.
- براساس این فکر و ایده، اساس تربیت و اصلاح در زندگی انسان، اصلاح و تربیتی است که در بستر نماز برای فرد حاصل می شود.
- پس کسی که به هر دلیل نمازگزار نیست، در معرض ظلم و گمراهی قرار گرفته یا قرار خواهد گرفت.
- ضایع کنندگان نماز، ضایع کننده زندگی خویش و زندگی دیگرانند که با دور شدن از ذکر خدا، خود را محل جولان شیاطین و طاغوت ها می کنند.
- ضایع کننده نماز، کسی است که با ترک نماز یا اهمال در آن یا در بی کیفیت خواندن آن مسیر ارتقای توحید را طی نکرده و هر روز درباره خدا اندیشه هایی منفی و باورهایی نادرست در ذهن می پروراند.
- اولین مرتبه ضایع کردن نماز، بی اهمیت جلوه دادن آن و برای آن تاثیر قائل نبودن است. این مرتبه که با سستی و تنبلی قرین می باشد، قابل جلوگیری بوده و فرد می تواند به سرعت از آن رها شود و خود را از گروه ضایع کنندگان نجات دهد.
- دومین مرتبه ضایع کردن نماز، هم دلی و هم راهی با ضایع کننده مرتبه قبل است. در این صورت فرد بستر مناسبی را برای گسترش بی نمازی مهیا ساخته و موجب راه افتادن جریان بی نمازی در جامعه می گردد.
- سومین مرتبه ضایع کردن نماز، مسخره کردن و طعنه زدن به اهل نماز و اهل ایمان و آن ها را به امور غیر واقع متهم کردن است.
- چهارمین مرتبه ضایع کردن نماز، سکوت همراه با حمایت نسبت به مسخره کنندگان نماز و طعنه زدن به اهل نماز است. این گروه سبب جریان بخشی اضاعه نماز می شوند.
- پنجمین مرتبه ضایع کردن نماز، مقابله با شدت و تهدید شدید اهل نماز حقیقی است. این گروه با شیوه های مختلفی به آسیب زدن به اهل نماز و برچیدن فرهنگ نماز اهتمام دارند.
- ششمین مرتبه ضایع کردن نماز، مربوط به حمایت تهدیدکننده و مقابله کننده با اهل نماز است، زیرا این افراد زمینه ساز برای آسیب ها هستند و اگر حمایت آن ها نبود، کسی جرات نمی کرد با اهل نماز مقابله کند.
- فردی که از فعل قومی حمایت کند یا به آن راضی باشد، داخل در آن قوم است و اگر حمایت ها نبود جریان های انحرافی به سرعت حذف می شدند، زیرا این جریان ها خلاف فطرت پاک سیرت و پاکی خواه است.
- نوعاً انسان ها در زمره حمایت کنندگان از ضایع کنندگان نماز قرار می گیرند و بدون آنکه خود به زشتی کار خود آگاه باشند، هر روز شاهد دور شدن خود از خداوند هستند.

برخی از انسان‌ها می‌دانند که در محضر خدا هستند و همین که با آیه‌ای از آیات الهی روبرو می‌شوند واکنش نشان داده و سجده می‌کنند.^{۴۱} برخی از انسان‌ها نسبت به این موضوع هشیار نیستند و در غفلتی عمومی قرار می‌گیرند.

ضایع کردن نماز، محصول بی‌احساس بودن نسبت به ذکر است. به تعبیر دیگر، ضایع کردن نماز به دلیل بی‌اعتنا بودن نسبت به ذکر و خاصیت نداشتن ذکر است.^{۴۲} در این صورت می‌توان گفت نماز به عنوان عَلم دین و نشان ذکر بوده و منظور از اقامه نماز، اقامه هشیری در برابر پروردگار است.

۴۱. سوره مبارکه مریم آیه ۵۸

۴۲. سوره مبارکه مریم آیه ۵۹

اندر باب حرکت

یکی از آموزه‌های مهم قرآن، یادآوری مرحله‌های قبل از به وجود آمدن انسان است. همان‌طور که از آموزه‌های مهم دیگر قرآن یادآوری بعد از کوچ کردن از دنیا است. در این آموزه نکاتی باید به صورت جدی مورد توجه قرار بگیرد.

اول/ بفهمد زندگی او نقطه‌ای نیست، بلکه در امتدادی قرار دارد.

دوم/ بفهمد زندگی او دارای مراحل و مراتب است. بنابراین او همان‌طور که بخشی از راه را طی کرده، ادامه آن را نیز به همان صورت، طی خواهد کرد.

بنابراین خداوند هیچ‌گاه او را فراموش نمی‌کند، چنانچه قبلاً نیز فراموش نکرده است و آنچه بعد خواهد دید، قابل تصور و پیش‌بینی نیست، همان‌طور که، آنچه اکنون بدان رسیده قابل پیش‌بینی برای قبل نبوده است.

سوم/ بفهمد اگر مرگی در کار است، آن مرگ از بین رفتن نیست، بلکه شروعی برای مرتبه دیگر است.^{۴۳}

چهارم/ قدرت خداوند و ربوبیت او را دست کم نگیرد و نسبت به پروردگار خود و توان او اطمینان داشته باشد. لذا وقوع هیچ چیز را برای خداوند غیرممکن و حتی سخت نداند.^{۴۴}

انسان نباید ظهور علم و قدرت خدا را به جز برای هدایت خود و دیگران بخواهد.^{۴۵}

در این صورت، قدرت انسان به قدرت بی‌نهایت خداوند وصل شده و در عین حال از فقر و عبودیت خالی نیست.^{۴۶}

چنین انسانی در بالاترین افق عالم زندگی می‌کند، در عین حال فقیرترین است.

نه می‌تواند به قلدری و زورگویی کشیده شود و نه از اوج قدرت بی بهره باشد.

چنین انسان بزرگواری در همه مراحل زندگی خود در بارشی از رحمت و سلام خداوند است.^{۴۷}

دعا، مقدمه‌ای برای به حرکت افتادن انسان به سمت افق‌های بالاتر است.

لذا در بلند شدن و حرکت کردن منفعتی است که در نشستن و سکون نیست.

۴۳. سوره مبارکه مریم آیه ۷۶

۴۴. سوره مبارکه مریم آیه ۸ و ۹

۴۵. سوره مبارکه مریم آیه ۴ و ۵

۴۶. سوره مبارکه مریم آیه ۶۵

۴۷. سوره مبارکه مریم آیات ۱۳ تا ۱۵، ۳۱ تا ۳۳، ۴۷، ۵۰ تا ۶۲

اندر باب شیطان و ظلم

در قرآن "شطن" به انحراف در دیدن و شنیدن گفته شده و شیطان آن عامل ایجاد کننده توجه است که توجه انسان را از درون خود به بیرون معطوف می‌کند.

بنابراین می‌توان گفت شیطان ساختارش مجازی است، القائات درونی و نفسانی انسان‌ها و نفوس، موجب هویت یافتن او شده است. شیطان گوش و چشم انسان را به سمت جایی که نباید توجه کند، متوجه کرده و از آن‌جا که باید بی‌توجه باشد قطع می‌کند. شیطان دیگران را نزد فرد، متعهد به خوب بودن می‌کند ولی لزوم خوب بودن خود برای دیگران را کم‌رنگ یا بی‌رنگ می‌نماید. شیطان وظایف دیگران و تکالیف آن‌ها را نزد فرد پررنگ کرده و وظایف فرد نسبت به دیگران را کم‌رنگ یا بی‌رنگ می‌کند. شیطان صفات کمالی که دیگران باید داشته باشند را بسیار پرجلوه کرده و صفاتی که فرد باید از کمال داشته باشد را برایش کم‌رنگ یا بی‌رنگ می‌کند.

شیطان کارهای خود برای دیگران را بزرگ و پرهزینه جلوه می‌دهد و کارهای آن‌ها برای خود را در حد وظیفه او یا کمتر از وظیفه می‌شمارد.

شیطان، وقتی به نفع فرد باشد، صفات کمال و خوبی و درستی را بسیار دوست داشتنی جلوه می‌دهد و اگر به ضرر فرد تمام شود آن‌ها را سخت و غیر قابل تحمل و بودن‌شان را ناممکن معرفی می‌کند.

شیطان دستیابی به صفات کمال، خوب بودن، خوب شدن و خوب ماندن را برای فرد دور و گاه ناممکن معرفی می‌کند. ولی برخورد با آن‌ها را از جانب دیگران، حق مسلم می‌خواند.

شیطان با جابه‌جا کردن دیدنی‌ها و شنیدنی‌ها، دور را نزدیک و نزدیک را دور جلوه می‌دهد.

شیطان از این طریق ظلم را در انسان موجه جلوه داده و او را به ظالم بودن تشویق می‌کند. هیچ کس دوست ندارد ظالم باشد ولی با این وصف، انسان‌ها را به راحتی ظالم می‌کند.

ظلم، اسمی است برای رفتارهای بدون منطق و بدون مبنایی که به طور حتم در جایی رخ می‌دهد که نباید رخ دهد.

ظلم، اسمی برای رفتارهایی است که به گونه‌ای رخ داده ولی نباید آن‌گونه رخ می‌داد یا نتایجی را نشانه رفته که نباید به آن‌ها سوق می‌یافت.

ظالم، کسی است که چنین اسمی را فعلیت بخشیده و چنین رفتارهایی را از خود بروز می‌دهد.

باطن ظلم، چیزی جز گمراهی نیست.^{۴۸}

۴۸. سوره مبارکه مریم آیه ۳۸

ظالم که نباشی رفتارهایت منطقی داشته و به جا انجام می‌شود.

چنین فردی مقصودش واضح و خدایسندانه بوده و در آن هیچ ناسلامتی ندارد.

او، زورگو نبوده و تیره‌کننده روزگار دیگران نیز، نمی‌باشد.

پس فردی مهربان است و انسان‌ها را با خود همراه می‌کند.

او پُر عاطفه و پُر مَدَراست، پس پُر خیر بوده و یادآورنده خیر مطلق، پُر ذکر و یادآورنده ذکر خداوند حکیم^{۴۹} است.

مصونیت از ظلم تنها با داشتن مبنای درست، برگرفته از کتاب خدا امکان‌پذیر است.

آن‌که بدون کتاب است، پیوسته در معرض ظلم است و کسی که در ظلم است نمی‌تواند بر مدار هدایت باشد.

کفر، که ردّ، منع و ترک حقایق است، هم ریشه ظلم بوده و به وسیله ظلم تشدید می‌شود.

جرم، میوه تلخ و آسیب‌زننده ظلم است که خود را با همه آسیب‌هایی که می‌زند بی‌گناه جلوه می‌دهد.

هر جرمی مظلوم‌نما است و خود را قابل ترحم می‌داند.

کفر، ظلم و جرم سه ضلع مثلث شوم زندگی بشر است که او را نسبت به نافرمانی خدای رحمان بی‌مبالا کرده و فرد را به عنوان یکی از جنود شیطان قرار می‌دهد.^{۵۰}

چه سخت است برای ابراهیم‌ها مشاهده عصیان‌گری که در آن نابود شدن همیشگی و به انزوا رفتن اهل ایمان، دیده می‌شود.

از این‌رو مشاهده هر نافرمان به منزله مشاهده عذاب سنگین در نظام بشری است.

کسی که از خداوند نافرمانی می‌کند به شیطان رو آورده و از او پیروی می‌کند.

نافرمانی در ذات خود دو جرم دارد؛ یکی اعراض از عبودیت خداوند که منجر به حرمت‌شکنی خدا در جامعه می‌شود و دیگر اعتنا و توجه به شبه‌نظام‌های ضد خداوند که منجر به تقویت آن‌ها در جامعه می‌گردد.

به همین دلیل عصیان که در اثر انجام عمل بدون علم و بینه و رو آوردن به خواهش‌های نفسانی پدیدار می‌شود، عاقبت فرد و جامعه را تهدید می‌کند.

برخورد جدی و موثر با عصیان، وظیفه انبیاء و به تبع مومنان است تا جلوی تخریب‌های جدی آن گرفته شود.

از این برخوردهای جدی می‌توان به عنوان استغفار ابراهیمی یاد کرد.

۴۹. سوره مبارکه مریم آیه ۱۳ و آیات ۳۱ تا ۳۳

۵۰. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۴۵

اندر باب توحید و خروج از شرک

خدا اهل تقوا و اهل مغفرت است، هر خوبی به او نسبت داده می‌شود و از هر بدی پاک و منزّه است.

اگر کسی بخواهد خدا را بشناسد کافی است اهل توحید را ببیند.

هرکس خداپرست است، مهربان، لطیف، خوش‌خلق، صاحب کمال و جمال و عفت و تقواست.

انسان هر قدر به صفات کمال و جمال نزدیک‌تر شود، به انبیاء نزدیک‌تر شده و هر قدر از این صفات کناره‌گیری کند به مستکبران، طاغوت‌ها و ملحدین شبیه می‌شود.

مهم‌ترین موضوع زندگی هر انسانی، دور شدن از شرک است و بزرگ‌ترین ضربه‌ای که امکان دارد کسی در زندگی بخورد، گمراه شدن می‌باشد.

پیروی از اهل هدایت، فرد را از شرک دور کرده و پیروی نکردن از اهل هدایت، فرد را در معرض شرک قرار می‌دهد.

یکی از مهم‌ترین کارهایی که هر انسان عاقلی باید در طول زندگی‌اش انجام دهد، شناخت انسان‌های هدایت یافته و پذیرش ولایت آن‌هاست.

در این صورت فرد به طور غیر مستقیم به برکت توان اهل هدایت، قابلیت خواندن کتاب وحی، کتاب هستی و کتاب اعمال را می‌یابد.

این شکل از بهره‌مندی، ساده‌ترین و بهترین شیوه برای هدایت و دور شدن از گمراهی است.

بدین ترتیب یکی از راه‌های دست‌یابی به محتوای کتاب، تبعیت از اهل هدایت است. انسان‌هایی چون زکریا، مریم، یحیی و ابراهیم علیه السلام حجت‌های خدا بر خلق هستند.

خداوند بهترین و نیک‌سیرت‌ترین انسان‌ها را به عنوان حجت برای انسان قراردادده است که نشان‌دهنده بالا بودن نصاب بندگی نزد اوست.

خداوند از کوچک‌ترین خبثات و آلودگی بیزار است، آن را نمی‌پذیرد و کسی که موحد است نباید برای خود و دیگران کمترین آلودگی را بپسندد.

پاکی و طهارت، همان گوهری است که خداوند خریدار آن است.

مردان و زنان الهی که در قرآن از آن‌ها یاد شده به عنوان مصادیق پاکی‌اند که باید بقیه انسان‌ها به پاکی آن‌ها اقتدا کنند.

اولین آلودگی که بی‌تردید فرد را از مدار قدسیت خارج می‌کند، شرک است.

مهم‌ترین طهارت، شناخت مصادیق شرک و برائت از همه مراتب آن است.

برای خارج شدن از این آلودگی، حضرت ابراهیم علیه السلام این گونه تعلیم می‌دهد^{۵۱}:

- انسان باید بداند از چه چیز اطاعت می‌کند و چه چیز را مبدأ حرف شنوی خود قرار داده است.
 - انسان نمی‌تواند آنچه را که نمی‌شنود و نمی‌بیند را منبع رجوع خود برای امور و حرف شنوی‌اش قرار دهد.
 - انسان نباید آنچه نمی‌تواند نیازی را در او برآورده کند، به عنوان برآورده‌کننده نیاز بپذیرد و به او رو کند.
 - انسان باید نسبت به منبع حکم و امر خود علم داشته و حق را به عنوان تنها رحمت‌آفرین و بالاترین منبع پذیرفته باشد.
 - انسان اگر نمی‌تواند خداوند رحمان را بشناسد، می‌تواند آنچه خلاف رحمت است را بشناسد و از آن‌ها اعراض کند.
 - انسان باید بداند نافرمانی از خداوند رحمان به منزله پذیرش ولایت شیطان است و شیطان هر آن چیزی است که با رحمت الهی زاویه داشته باشد.
 - انسان باید بداند آلودگی شرک، او را عصبی و تعصبی می‌کند و نمی‌تواند در برابر اهل حق تاب آورده و به طرد و شکنجه شدن آن‌ها رضایت می‌دهد.
 - انسان اگر در عبودیت خود دچار مشکل شود، در شناخت نیازها و برآورده شدن آن‌ها نیز دچار مشکل می‌شود و خود را به سختی و تیره‌روزی می‌اندازد.
 - انسان با خروج از شرک، از آنان که غیرخدا را منبع زندگی خود قرار می‌دهند کناره گرفته، مسیر زندگی خود را از آن‌ها به طور کامل جدا می‌کند.
 - نشانه خروج از شرک، روی آوردن به توحیدی است که سبب جمع‌گرایی‌های توحیدی می‌شود و به واسطه توحید انسان‌های موحد رحمت به همه عالم جاری می‌شود.
- لازم است انسان بت‌های پیرامون خود را شناخته و از آن‌ها دوری کند و تسلیم محیط آلوده به بت‌پرستی نشود. در این صورت راه قرب خود را به شکل طبیعی یافته و طی کرده است.
- اعراض و دوری از صفات منتسب به بت‌ها و بت‌پرستی به طور طبیعی انسان را به صفات شایسته راهنمایی می‌کند.
- اعراض از رفتارهایی که شایسته بتان و بت‌پرستی است، از قبیل انواع زورگویی و رفتارهای قلدر مآبانه، افراد را مودب به آداب انسانی می‌کند و قدرت خوب بودن در انسان‌ها را شکل می‌دهد.
- هیچ راهی برای قرب الهی ساده‌تر و محکم‌تر از راه برائت از منکر، زور و جبار بودن نیست.
- پیمودن این راه برای هر مسلمانی واجب است و به عنایت حقایق زیر به آسانی طی می‌شود:

۵۱. سوره مبارکه مریم آیات ۴۲ تا ۵۰

۱. هرکسی در خود و محیط پیرامون خود، زشتی‌ها و بدی‌هایی را که می‌شناسد احصا کرده و از آن‌ها دوری کند.
 ۲. هرکس منشأ بدی‌هایی که در خود و یا دیگران می‌بیند را شناسایی کرده و به چگونگی ورود آن منشأ در زندگی آگاه شود و برای مسدود کردن آنها طرح و برنامه داشته باشد.
 ۳. برای اینکه خود و اطرافیان خود را از آلودگی‌ها پاک نگه دارد، برنامه داشته باشد و مقهور قدرت‌نمایی کاذب آن‌ها نشود.
- در قرآن نماد پاک شدن و اثر پاکی به جا گذاشتن و آلودگی‌ها را به خود نگرفتن مریم سلام الله است و منشأ آلودگی‌ها را هدف گرفتن و نابود کردن حضرت ابراهیم علیه السلام.
- همچنین حضرت ابراهیم علیه السلام در قرآن نماد توحید فطری است. او نماد برائت از مشرک و شرک و نماد یقین و اهل یقین در قرآن است.
- ابراهیم علیه السلام از خداوند خواست خود و فرزندانش از عبودیت بتان در امان مانده و بلد را در امنیت قرار دهد.^{۵۲}
- حضرت ابراهیم علیه السلام علت برائت خود از بتان را گمراه کردن مردم اعلام می‌کند^{۵۳}، چرا که هدایت به دست خداوند یکتاست و هر گمراهی به دلیل بروز نوعی شرک است.

۵۲. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۳۵

۵۳. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۳۶

اندر باب راهبری

راهبری جمع و گروهی، تنها می‌تواند بر عهده کسی باشد که مورد تأیید خداوند است.

مورد تأیید بودن این راهبری، به تعیین حدود در راهبری می‌انجامد.

بدین ترتیب در سامان‌دهی امور هر جمعی، خداوند به صورت خاص هدایت آن جمع را خود برعهده گرفته و نسبت به توان افراد، کسانی را واسطه راهبری قرار می‌دهد.

خدا حاکم مطلق و مالک همه چیز است و هیچ‌گاه حاکمیت و مالکیت خود را به کسی تفویض نکرده و نمی‌کند.

واسطه، که در نقش شفیع است به عنوان نصرت‌دهنده و یاری‌کننده عمل کرده و نصرت، شفاعت و حمایت به عنوان عمل صالحی برای اوست.

شفاعت جمع یا نصرت و حمایت آن، باید به اذن خدا و حکم خداوند صورت گیرد که اگر این اذن و حکم به خوبی فهمیده شده باشد، فردی که در مقام شفاعت و نصرت است، موید به تأییدات الهی است.

بدین ترتیب خداوند مقدرات و تدبیرهای خود را از ناحیه چنین شفیع و حمایت‌کننده‌ای به آن جمع می‌رساند و آنچه برای آن جمع پیش می‌آید، تقدیر ربوبی است.

هرقدر راهبر جمع به این موضوع بیشتر واقف باشد، توان وساطت‌اش بیشتر شده و آنچه به قلب، زبان او و تک‌تک جمع جاری می‌شود، بهترین مقدرات خواهد بود.

تأیید خداوند نسبت به جمع، شامل امدادهای غیبی و پیشرفت‌های شگفت‌انگیز می‌شود.

با تأیید خداوند، جمع می‌تواند بسیاری از مراحل لازم برای رشد و شکوفایی خود را بسیار سریع‌تر از آنچه تصور شود طی کند. رهبر در این منطق، رساننده حق است نه ایجاد کننده حق.

او به واسطه تجربه و علمش، رسانای رحمت الهی به دیگران است.

رهبر در این مکتب تنها انذاردهنده، هشداردهنده و هشیارساز است و هیچ شأن دیگری غیر از این ندارد.

رهبر، سامان‌دهنده جمع حول محور حکم خدا و عهدگیرنده بر اجرای درست آن عهد است.

در این شیوه رهبری، رهبر یادآورنده مقاصد، راه‌ها و حکم‌هاست و تحکم‌کننده و اجبارکننده نیست.^{۵۴}

ساده‌ترین ولی کامل‌ترین شیوه رهبری را خداوند در ابراهیم علیه السلام تجلی داده است، رهبری که راهبر همه موحدین عالم شد.

او بدون داشتن جماعتی خاص، به واسطه انذار، ابلاغ و ذکر از جانب خدا، سبب شکل‌گیری هسته‌ها، جمع‌ها و گروه‌های متعددی در عالم گردید.

مهم‌ترین خصوصیت ابراهیم علیه السلام که دل مردان و زنان نیک‌سیرت را برده بود عبارتند از:

- سلام بودن او
- برّ بودن او
- باتقوا بودن
- زورگو و نافرمان نبودن او
- مهربان بودن او
- از همه مهم‌تر اقامه‌کنندگی نماز توسط او^{۵۵}
- و در یک کلمه جاری‌کننده رحمت خدا بودن او

از جمله انحرافات که در نظام انسانی وارد شده، در نظر نگرفتن الگویی جامع در مسیر زندگی و جایگزین شدن الگوهای غلط دنیا طلبانه می‌باشد.

۵۵. سوره مبارکه مریم آیات ۱۳، ۱۴ و ۳۱

اندر باب محبت و ودّ

ودّ، کلمه‌ای برای بیان اتصال انسان‌ها با یکدیگر به شکلی نسبتاً پایدار است. اتصالی از جنس اتصال قلب‌ها و درون‌ها. در این صورت مومن با مومن دیگر در پیوندی آسمانی قرار می‌گیرد و مواهبی که به هر یک می‌رسد، به دیگری هم عنایت می‌شود و این عنایت از بالاترین عنایت‌های پروردگار به نوع انسان است.

در این عنایت، مومن مرتبه بالا و مومن مرتبه پایین به اوج تقرّب پروردگار دست یافته، از توان‌های یکدیگر در تقرّب بهره‌مند می‌گردند.

ودّ به زکریا، مریم، یحیی، عیسی، ابراهیم و... هر یک برای فرد، جاری‌کننده همان رحمتی است که به آن‌ها نازل شده است. این‌گونه خصوصیات آن بزرگان بر کسانی که توفیق ودّ را یافته‌اند، انتقال یافته و شبکه‌ای از جریان رحمت در عالم شکل می‌گیرد.

با هر توفیقی برای هر یک از مومنان، رحمت در این شبکه تقویت می‌شود.

ایمان به خدا، رسول و ولیّ الهی، شرط بهره‌مندی از این شبکه و رحمت است و هر قدر خاص‌تر و قوی‌تر گردد، این بهره‌مندی بیشتر و پایدارتر می‌شود.

شبکه‌ای که به وسیله ودّ مومنان و برائت از شرک و مشرکان ایجاد می‌شود، شبکه‌ای است که انبیا و اولیای الهی حلقه‌های اتصال آن با هم هستند. این شبکه در هر عصر و زمانی از طریق ایشان به صورت منظم و یکپارچه حضور دارد و موجب اتصال مومنان از ابتدا تا انتهای عالم دنیا است.

در این شبکه حقایق به صورت وحی به گوش مومنان می‌رسد و مومنان برای دریافت این حقایق آماده شده‌اند و پیام‌های وحی را به شکل ساده و واضح می‌شنوند و در اختیار یکدیگر قرار می‌دهند.

به این حالت جمع بودن که افراد جمع نزد حاکم مقتدر حضور می‌یابند «وَقَدْ» گفته شده است. در «وفد» تأکید بر مجد و عظمت حاکم و حضور جمعی در برابر اوست

در «وفد»، باید پیام و کلام حاکم با صلابت و سرعت به گوش دیگران برسد.^{۵۶}

عهده‌ها و پیمان‌های مومنان با خدا موجب بقای آن‌ها در شبکه ودّ بوده و بدون آن امکان بهره‌مندی از موهبت‌های جاری در شبکه که شفاعت است وجود ندارد.^{۵۷}

۵۶. سوره مبارکه مریم آیه ۸۵

۵۷. سوره مبارکه مریم آیه ۸۷

شبکه و دّ مومنان، شبکه جاری شدن قرآن به زبان پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم است که در آن حقایق وحی به شکل ساده و رسا بشارت‌بخش متقین است.

در این شبکه همه مومنان از طریق اتصال به خداوند به یکدیگر وصل می‌شوند، از این‌رو هر مومنی برای مومن دیگر جلوه‌ای از صفات ربوبیت را می‌یابد.

هر کسی به نسبت نمایان کردن صفات ربوبی، انتقال دهنده حقایق است.

شدت اتصال مومن به خداوند، هم سمع و هم لسان او را تقویت می‌کند.

هر مومنی در این شبکه به طور کامل و جامع، وجودش احساس می‌شود و پیامش به دیگران انتقال می‌یابد.

قلب مومنان، ظرف‌های به هم متصلی است که به صورت شبکه‌ای به هم مرتبط می‌شوند و اعمال صالح هر یک برای دیگری نیز ثبت می‌شود.

هرقدر ایمان به خدا، رسول، کتاب و حقایق در بین مومنان تقویت شود، بین دریافت حقایق و اعمال صالح آنان ارتباط برقرار می‌شود.

در این صورت توفیقات هریک برای دیگر مومنان نیز منظور می‌شود و منافع آن، هم از نظر درک حقایق، هم ثبت اعمال به هم می‌رسد.

حس‌های معنوی درونی آن‌ها که حاکی از اتصال به غیب است، به مناجات با خداوند تبدیل شده و در شکل‌های مختلف به افراد انتقال پیدا می‌کند.

وجود انسان‌هایی که از نورانیت مردان و زنان الهی بهره‌مند می‌شوند، به عنوان شاهی در وجود راهی میان‌بر برای قرب الی‌الله است. این راه میان‌بر را خداوند با ودّی که در قلوب مومنان نسبت به هم می‌یابد، آشکار کرده و منافع آن را در دنیا و به ویژه آخرت اظهار می‌کند.

اندر باب برائت

بیگانگی و دوری و جدا شدن، ضدّ ودّ است و با کلمه برائت از آن یاد می‌شود.

اتصال و پیوند با افرادی که خدا را عبادت نمی‌کنند، نوعی ایجاد ودّ با آنهاست.

ودّ با مومنان موحدّ پارسا، باعث برائت از کافرانِ مشرکِ فاجر شده و ودّ با کافرانِ مشرکِ فاجر، باعث برائت از مومنان موحدّ پارسا می‌گردد و این‌گونه در جامعه شبکه ایمان و کفر در تقابلی جدی به آرایش و صف‌بندی می‌رسند.

در رأس جبهه کفر، بی‌اعتنایی به خداوند و به حساب نیاوردن اوست.

فرزند پنداشتن برای خدا، نمایان‌کننده بی‌اعتقادی به خداوند است.

در نتیجه، با چنین نمایان‌سازی، نزدیک است عالم به عذابی از ناحیه آسمان و زمین گرفتار شود.^{۵۸}

انسان باید مراقب باشد در اثر ودّ به این افراد متصل نشود.

نداشتن برائت از شرک و مشرک به طور طبیعی به اتصال با این افراد منجر می‌شود.

سران ایمان و کفر دیگران را در پیوندی محکم در تقابل با یکدیگر قرار می‌دهند. به وسیله شبکه شدن افراد، این تقابل گریزناپذیر بوده و موجب تمایز این دو شبکه از هم می‌شود.

کلمه ودّ، کلمه شبکه کردن انسان‌ها و در نظام قرار دادن آنهاست به نحوی که در تقابل با نظام ضد خود قرار گرفته و با آن رویارویی جدی داشته باشند.

شبکه ودّ وقتی از جانب مشرکان شکل می‌گیرد به مودت اوئان ختم می‌شود و برائت از مومنان و اهل توحید را در پی دارد.

هرکس در این شبکه قرار می‌گیرد به طور طبیعی با سردم‌داران شرک متصل شده و در جرم آنها شریک می‌گردد.

خداوند رهبران شرک را به «قوم لُدّ» معرفی کرده است. لُدّ به معنای کسانی هستند که در خصومت، دشمنی، ضربه زدن و خشونت از هیچ چیزی فروگذار نیستند.

بدین ترتیب برائت از خدا، رسول و ودّ مشرکان، ایجادکننده شبکه «لُدّ» است.

این شبکه آشفته عنکبوتی که تارهایی چون تار عنکبوت می‌بافد، شبکه‌ای موهومی است، کاملاً مجازی و به تدریج هر کس در آن شبکه وارد شود را بی‌عنوان و بی‌اسم و بی‌هویت می‌کند.

در این شبکه نه از حقایق و جاری شدن آن خبری هست، نه از گوش‌ی که آن حقایق را بشنود و نه از زبانی که آن حقایق را بگوید و این‌گونه هر کس در آن باشد گویی نیست و از او خبری هم نیست.^{۵۹}

این شبکه براساس تحریک، تهییج، تبلیغ‌های صوری پر جلوه، حرکت‌های سریع و حیرت‌آور متعجب‌ساز، جان می‌گیرد و شیطان با ارائه جذابیت‌های کاذب افراد را در این شبکه نگه داشته و هر یک را به محرکی برای دیگری تبدیل می‌کند.

قرآن از این جان‌آفرینی کاذب به «آز» تعبیر کرده است.^{۶۰}

«آز» تحریک شدید برای گمراه کردن است که در آن از انواع شگردهای گمراه‌کننده و مسحورکننده استفاده می‌شود.

در این صورت گزاره‌های باطل به شکل گزاره‌های حق درآمده؛ ظالم، عادل‌ترین فرد و ترسو، شجاع‌ترین و بخیل، سخاوتمندترین و ... معرفی می‌شود.

در این شبکه افراد بی‌هویت شده و به پوچی می‌رسند و در نهایت بی‌اعتبار می‌گردند.

در این صورت هیچ چیز برای نجات این افراد سودمند نخواهد بود، زیرا هویت و اعتبار و اسمی برای آن‌ها باقی نمانده که بخواهند به آن تکیه کنند و بر آن نزد خداوند خود حاضر شوند.

۵۹. سوره مبارکه مریم آیه ۹۷ و ۹۸

۶۰. سوره مبارکه مریم آیه ۸۳

اندر باب عبودیت

بالاترین گزاره حقیقی یا یقینی نفی ربّ، اله، مالک غیر الله است که به شکل لاله الا انت یا لا اله الا هو یا لاله الا الله رب العالمین بیان می‌شود. نفی مالکیت از غیر خدا، نفی ربوبیت از غیر خدا به معنای پذیرش ولایت حق و قرارگرفتن در ذیل فرمان‌های الهی است. وقتی فرد به این گزاره توجه کند، برای رفتارهایی که انجام می‌دهد به دنبال دلیل ربّ پسند است. شناخت گزاره‌های یقینی، توجه به آن‌ها و عمل براساس آن‌ها، تنها راه نجات انسان از محرومیت‌ها و عذاب و ناراحتی‌هاست. انسان عبودیت می‌کند و پس از عبد شدن پاداش آن را در دریافت حقایق و رزق‌های معنوی و آسمانی می‌یابد. انسان در بین همه‌ی مخلوقات از این بابت سرآمد شد که قدرت توسعه‌ی عبودیت را پیدا کرده است. هیچ موجودی همانند انسان قادر نیست قلمرو عبودیت خود را افزایش دهد. افزون شدن قدرت توسعه‌ی عبادت، علت کاسته شدن این قدرت نیز هست؛ وقتی انسان توان افزایش قدرت عبودیت را داشته باشد و از این توان استفاده نکند، به معنای اختلال در ساختار است و اختلال در ساختار به معنای کاهش توان قدرت عبودیت است و فرد را به پائین‌ترین سطح کارایی می‌کشانند. افزون شدن قلمرو عبودیت، اعجازی است که انسان پدید آورده و به واسطه‌ی آن تمدن‌های الهی به وجود آمده است. از آن‌جا که نوع انسان هنوز به این توان خود اطلاع و اشراف پیدا نکرده، در فضای اختلال روزبه‌روز به قهقرای پستی سقوط می‌کند. عبودیت خداوند همان دعای خالصانه به محضر اوست؛ وقتی منظور از دعا، صرفاً دعای لفظی نباشد. کسی که در عبودیت خالص نباشد، نمی‌تواند دعای خالصانه داشته باشد به همین دلیل به طور حتم به سمت شیطان که همان نافرمانی از خداوند است میل پیدا می‌کند. عصیان یا نافرمانی از خدا، با همراهی و پذیرش ولایت غیر خدا صورت می‌گیرد و کسی که دارای عصیان است، دعا کردن از خداوند برایش بسیار سخت می‌شود.^{۶۱} کسی که عبادت خالصانه دارد، نیازهایش را تنها به خدا عرضه کرده، از دعای خود خسته و افسرده حال نمی‌شود.^{۶۲}

۶۱. سوره مبارکه مریم آیات ۴، ۴۴ و ۴۵

۶۲. سوره مبارکه مریم آیه

دعا با شناخت نیاز، اظهار عجز از برطرف کردن نیاز و عرضه به بی‌نیاز شکل می‌گیرد. به طور طبیعی در این مسیر به علت و غرض دعا اشاره می‌شود یا از دل می‌گذرد.^{۶۳}

دامنه دعا به سطح و علت نیاز وابسته بوده و خلوص دعا به توجه و استمرار آن به حمید غنی بستگی دارد. دامنه دعا، با قلمرو عبودیت مرتبط بوده و خلوص دعا با نفی شرک ارتباط دارد. هر قدر وسعت دعا بیشتر باشد، قلمرو عبودیت نیز توسعه یافته و هر چه برائت از شرک شدیدتر، جدی‌تر، عمیق‌تر و با احساس‌تر شود، خلوص در عبادت بیشتر می‌شود.

فرازهایی که انبیای عظام علیه السلام در اقامه توحید از خود به جا گذاشتند، با دعا، نماز، برّ و نیکی به دیگران آمیخته است. در مقابل آن‌ها، فرودهایی است که توسط مردم غافل، شیطان رانده شده، مشرک و ضایع کننده نماز و نعمت اظهار شده است. عبادت، به هشیاری قلب است و می‌شود این هشیاری با دیدن آیه‌ای از قرآن اتفاق بیفتد.

انسان با اعراض از زشتی‌ها و بدی‌ها عبودیت را آغاز می‌کند. این شیوه برای رسیدن به خدا بسیار آسان و سریع است. اعراض از کارهای ناشایست، انسان را نزد خدا بزرگ کرده و به مومنان ملحق می‌کند.

اگر کسی بتواند دعای خالص خود از خداوند را جدا شدن از ناخالصی‌ها و نامرغوب بودن‌ها بگذارد، مسیر خود به خدا را نزدیک‌تر کرده است.

خداوند از بشر به ابراهیم بودن رضایت دارد، ولی ابراهیم بودن از مسیر اراده‌ی انسان پدیدار می‌شود.

انسان باید اراده‌ی ابراهیم بودن را بکند تا رضایت خداوند را به دست آورد.

آنچه در این بین خداوند اراده کرده، خلق اختیار ابراهیم بودن است که اگر به کار نگرفته شود، نمرودها پدیدار می‌شوند.^{۶۴}

کسی که به این اراده خدا بی‌اعتنایی کند، کافر می‌شود و از مسیر هدایت دور گشته، گمراه می‌گردد.^{۶۵}

خداوند از ظالمان غافل نیست و مقهور آن‌ها نمی‌گردد چون اراده او تحقق یافته است. ظالم در راستای اراده خداوند به اختیار خود اعتنا نکرده، لذا از مسیر هدایت خارج شده و قلمرو عبودیت خود را تنگ کرده^{۶۶} و دچار عذاب، آتش، سعیر و جهنم می‌گردد.^{۶۷}

۶۳. سوره مبارکه مریم آیه ۵

۶۴. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۱۰

۶۵. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۱۲

۶۶. سوره مبارکه ابراهیم آیه ۴۲

۶۷. سوره مبارکه ابراهیم آیات ۱۶ تا ۱۷، ۴۳، ۴۹ تا ۵۱

اندر باب دعا

دعا، پدیده‌ای است در اختیار آدمی که می‌تواند به وسیله آن در عالم، حکم‌های الهی را جاری کند.

دعا، خواندنی است که رحمت الهی را در وضعیت و موقعیتی خاص، متمرکز ساخته، آن را قابل مشاهده می‌کند.

دعا، جهد و کوششی است که برای دریافت رحمت الهی صورت می‌گیرد.

دعا، رفتارهای مضطربانه‌ای است که برای رفع پریشانی و استقرار ثبات و آرامش انجام می‌گیرد.

دعا، رفتارهای عاقلانه‌ای است که برای جلب رحمتی در قالب نعمتی یا ماندگاری رحمتی انجام می‌گیرد.

دعا، آن توجه، رو کردن و درخواست کردنی است که برای جلب منفعتی، برای رفع نیاز از بی‌نیاز صورت می‌گیرد.

دعا، متناسب با چیستی و چگونگی درخواست و منفعت، دارای تنوع می‌شود.

لذا دعا توانی است که خداوند به انسان عطا کرده است.

دعا، خواسته‌ای براساس نیاز است که از برطرف‌کننده نیاز، اجابت آن خواسته می‌شود.

برطرف‌کننده نیاز، می‌تواند برای اجابت خود شرط گذارد یا برای آن پاداش هم وضع کند.

بُرد دعا، در توان برطرف‌کننده نیاز است، هر قدر او توانمندتر باشد، ضمانت استجاب نیز بیشتر است.

هر قدر دارایی برطرف‌کننده نیاز بیشتر باشد، امکان دارا تر شدن‌ها به ازای نیاز بیشتر می‌شود.

هر قدر دعاکننده، برطرف‌کننده نیاز را بیشتر بشناسد، به قوانین اجابت او بیشتر آگاه باشد، قدرتش بر دعا بیشتر خواهد شد.

دعاکننده هر قدر به نیازهای خود بیشتر واقف شود و به ابعاد آن بیشتر آگاه گردد، خواسته‌اش بیشتر و دریافتش نیز افزون می‌گردد.

شناخت نیاز از یک سو و شناخت برطرف‌کننده نیاز از سویی دیگر، جنبه‌های دعا را برای فرد مستحکم‌تر و ضرورت حضور آن در زندگی را پررنگ‌تر می‌سازد.

اتصال دعا به نیاز، بیان‌گر این واقعیت است که انسان نمی‌تواند بدون دعا زندگی کند، ولی می‌تواند نیاز خود را به برطرف‌کننده نیاز حقیقی عرضه نکند.

لذا دعای هر انسان، محور توحید یا شرک اوست.

یعنی هر انسانی از ناحیه دعا موحد یا مشرک می‌شود؛ اگر نیازهایش را به خدای یگانه عرضه کند و از او اجابت بخواهد، موحد است و اگر از غیر خدا بخواهد، مشرک می‌شود.

این بدان دلیل است که نفع و ضرر، که پایه برآورده کردن نیازهاست، تنها در مالکیت خداوند قرار دارد.

با توجه به آنچه از دعا گفته شد، اصل و اساس دعا، لفظ و قول نیست. بلکه عملی است که به نیت و قصد اظهار نیاز انجام می‌شود.

آنچه از دعا در قول و لفظ می‌آید، جنبه اظهار اعتقاد و تسکین جان را دارد و نیز آموزش یا تلقینی برای اصلاح طلب‌ها و نیازهاست.

بدین ترتیب مومن موحد سعی می‌کند حال اصلی خود را در دعای خالصانه‌ای از خداوند قرار دهد و به هیچ وجه غیر خدا را در آن راه ندهد.

خداوند رحمتش را شامل همه مخلوقات و همه انسان‌ها کرده و به همه آن‌ها عطای حداکثری عنایت کرده است ولی از رحمت خود در مواردی خاص یاد کرده است که نشان از اهمیت آن موارد نزد خداوند است.

یکی از آن موارد وقتی است که بنده چیزی را صرفاً از خدا بخواهد. این خلوص در دعا از موارد خاص رحمت الهی است که آن را یاد کرده است.

دعای خالصانه از خداوند، اظهار نیازی است که طول زمان نتوانسته فرد را از اجابت آن ناامید کرده و نیز او را به غیرخداوند سوق داده باشد.

آنچه در معامله خداوند با بندگانش بسیار اهمیت دارد، این است که خداوند دعای آن‌ها را مستجاب می‌کند نه در ظرف زمانی خودشان، بلکه استجاب خداوند در ظرف زمان نمی‌گنجد.

مشکل نوع انسان این است که برای خداوند و استجاب او تعیین زمان می‌کند.

از آن‌جا که انسان محصور در زمان و مکان است و نمی‌تواند آنچه خارج از این حصر را به راحتی بفهمد، درک استجاب خدا برای انسان قدری مشکل است.

شیوه دعا کردن، زندگی فرد را متحول می‌کند و هیچ بخشی از زندگی نیست که از دعا کردن خارج باشد.^{۶۸}

انسان‌ها باید از زندگی انبیاء، دعا کردن آن‌ها را به خوبی بیاموزند و از این وجه با آن‌ها هماهنگ گردند.

تدریج در فرایند استجاب به صورت مشخص برای فرد وجود دارد، تا نظام اسباب به یک‌باره فراموش نشود.

تنوع استجاب متناسب با حکمت پروردگار و ظرفیت فرد به طور قطع وجود دارد و باید این تنوع را پذیرفت و با رویکرد حمد و شکر با آن برخورد کرد.

۶۸. سوره مبارکه مریم آیه ۴۸، ۴۹

استمرار ذکر از دعا تا استجابت و تقویت آن بعد از استجابت با شکر و دعا، از نشانه‌های قبولی دعاست.

استجابت دعا، خود در شکل مولودی مبارک ظهور پیدا می‌کند و این‌گونه دعای خالص با دعای دیگر متصل شده و هیچ‌گاه قطع نمی‌شود.

ابراهیم علیه السلام حجت حق است که شیوه دعا کردن او باید شیوه دعا کردن همه انسان‌ها باشد.

هر انسانی باید به این باور برسد که خداوند در صورتی از او راضی می‌شود که هم دریافت‌کننده رحمت الهی باشد و هم جاری‌کننده آن و برای این دو باید برنامه داشته باشد.

این برنامه داشتن که طی اقدامات عملی صورت می‌گیرد، دعای عملی اوست، و البته باید بداند این یک نیاز اساسی و اصلی در زندگی اوست. از این رو باید این نیاز را شناخته، به آن اعتنا کرده و با اظهار نیاز به ربّ آن را آشکار سازد.

زکریا علیه السلام یکی از آن افراد است که خداوند با او، رحمت واسعه خویش را به یاد همه انداخته است.^{۶۹}

او دعای قولی و عملی را برای داشتن نسلی موحد قطع نکرد. امید در او زنده ماند و برای به ارث رساندن ویژگی‌های کمالی خود به دیگری، نیاز خود را به پروردگارش عرضه کرد.^{۷۰}

کسی که طعم رحمت الهی را چشیده، دوام آن را باید به وسیله جاری شدن رحمت و توسعه آن جستجو کند و در این مسیر از هیچ تلاش و دعایی فروگذار نباشد.

اجابت این خواسته برای خداوند آسان است و داشتن این دعا به عنوان تکلیف و وظیفه فرد می‌باشد.^{۷۱}

۶۹. سوره مبارکه مریم آیه ۲

۷۰. سوره مبارکه مریم آیات ۳ تا ۶

۷۱. سوره مبارکه مریم آیات ۷ تا ۱۰

اندر باب شهود

خداوند رحمان یکی از فیوضاتی که به انسان عطا کرده، قدرت شهود اوست که به واسطه این قدرت می‌تواند حقایق جاری در خلقت را ببیند، همان‌طور که اشیاء را می‌بیند. این قدرت که در اثر پاکی از شرک و دوری از گناه فعال می‌شود، غایت و کمال انسان در مسیر هدایت است.

طبیعی است این قدرت از دسترس کسانی که عبد نیستند، خارج گشته و رفته رفته از آن دورتر و دورتر می‌شوند.

در واقع قدرت شهود انسان که خاموش می‌شود، گویی مشهود دیگری در او فعال می‌شود که دوست دارد بدترین باشد.

انسان باید بداند عاقبت عبد نبودن، چنین مسیر خطرناک و خطرسازی است که استمرار آن حتی تا قیامت هم ادامه دارد.^{۷۲}

این موضوع موقعی در دنیا بیشتر خود را نشان می‌دهد که فرد به قدرت و امکانات دنیایی هم دست یافته باشد.^{۷۳}

فردی که در طغیان است، با هر کجی و ظلمی ممکن است به امکانات و قدرت بیشتری دست یابد و طغیان مساوی با به دست آوردن امکانات و قدرت شود.

انبیای الهی برای خاموش نشدن قدرت شهود انسان، پا به میدان مبارزه گذاشته و جان‌های خود را در این راه فدا کرده‌اند.

علت این همه مجاهدات در این راه بدن دلیل است که قدرت شهود در انسان معادل دست‌یابی به قرب پروردگار است.

این قدرت به عبودیت، رنگ و بوی احساس و ودّ داده و آن را به انواع لذت‌های معنوی و طعم‌هایی که قرب‌آفرین‌اند مجهز می‌کند.

جریان رحمت بر بندگان با این قدرت قابل مشاهده است و خواستن آن و بیشتر شدنش منوط به فعال بودن چنین مشاهده‌ای است.

انسان با چنین قدرتی می‌تواند پیوسته سلام باشد و از آسیب‌ها و آسیب‌زدن‌ها مصون گردد.

نبودن این قدرت به معنای کورکورانه عبد بودن است که مورد رضایت خداوند نیست.

بودن این قدرت باعث تنوع در عبد بودن می‌شود و به همین دلیل هر بنده‌ای اسمی خاص در عالم پدیدار می‌کند.^{۷۴}

دفتر چهارم، در تاریخ ۲ آبان ۱۴۰۲، مصادف با ولادت امام حسن عسکری علیه السلام

برگرفته از دست‌نوشته‌های استاد ارجمند، جناب آقای احمد رضا اخوت مدوّن گردید.

۷۲. سوره مبارکه مریم آیات ۶۸ تا ۷۲

۷۳. سوره مبارکه مریم آیه ۷۳ و ۷۴

۷۴. سوره مبارکه مریم آیه ۷

خاتمه

همه آنچه مکتوب شده است، مقدمه‌ای است برای رسیدن به نقشه‌ای کامل‌تر، در سطحی بالاتر و آن زمانی است که عبد خالص بتواند با بهره‌مندی از قرآن و عترت، ظرفیت نزول بیشتر حقایق را محقق کند و نه تنها سیاست‌گذاری‌های اجتماعی براساس موازین آیات الهی تنظیم شود، بلکه موحدان عالم، مدیران و نظام‌سازان اجتماعی باشند که در رأس امور قرار گرفته و به برکت حضور ایشان، تمام هستی ظرفیت پذیرش حقایق را یافته و موقعیت‌ها و شرایطی را خلق نمایند که نشدنی‌ها را شدنی و ناممکن‌ها را ممکن سازند.

به امید بهره‌مندی از تعالیم ناب توحیدی ائمه اطهار علیهم‌السلام که در قالب ادعیه ایشان نمود پیدا کرده است.

صَلَّى اللّٰهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ نَبِيِّهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ تَسْلِيماً كَثِيراً